MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

NELJAKÜMNE SEITSMES NUMBER : OKTOOBER 2015

TELLI MÜÜRILEHT! MUURILEHT.EE/TELLIMINE

HIND 2€

9 772346 662013

#47

Esikaanel Edward von Lõnguse teos „Welcome to Estonia".
Foto: Andres Keil, Tartu noore kunsti oksjon

KAASAUTORID

Aet Annist on paadunud antropoloog ja pedagoog, kelle kaif tuleb võimalusest teiste inimeste elusid elada, ligimesi õpetada ja neist aru saada. See ei pruugi alati õnnestuda, aga jonni ta ei jäta ja lootust ei ole veel kaotanud. Vähemalt mitte kõiges. *Oma artiklis kogukonnast (lk 9) avab Aet mingis mõttes selle lehenumbri fookusprobleemi: millest me räägime, kui me räägime kogukonnast?*

Illimar Vihmar on stsenograaf. Vabakutseline. Teinud kujundusi Eesti erinevates teatrites. Lisaks kujundanud mõne plakati ja joonistanud mõned pildid.
Stsenograafia <1> <s> TEATER lavastuse ruumi loomine dekoratsioonide, valgustuse jms abil, lavastuskunst.
Illimari visuaalse vastuse Aet Annisti artiklis lahatud probleemidele leiab samuti leheküljelt 9.

Kaja Pae on arhitekt, kes on tegelenud linnaehituse küsimustega praktikas ja teoorias ning on kahe linnaruumi käsitleva raamatu koostaja ja toimetaja. Viimased paar aastat on olnud Kajale südamelähedaseks teemaks vabaplaneeringu alade elukeskkond, selle aja jooksul on sündinud heade kaastööliste abiga rida Annelinnale pühendatud ettevõtmisi. Teeb praegu lisaks Tartu Ülikoolis füüsika erialal doktoritööd ja töötab mesosüsteemide teooria ja rakenduste teaduse tippkeskuses. *Selles lehenumbris (lk 12) kirjutab Kaja sellest endale südamelähedasest linnaosast – Annelinnast – kui kogukonnast.*

Maria Derlõš tegeleb linnalabori urbanistina linnaruumiküsimuste mitmekülgse lahkamisega alates linnaretkede korraldamisest kuni ruumikavade koostamiseni. Marial on eriline fetiš Lasnamäe vastu, Lasnaidee ühenduse eestvedajana aitab ta kaasa sealse kogukondlikkuse edendamisele ja linnaruumi väärtustamisele. *Marialgi palusime kõnelda seekord talle hingelähedasest linnaosast, vastust meie palvetele saab lugeda leheküljelt 13.*

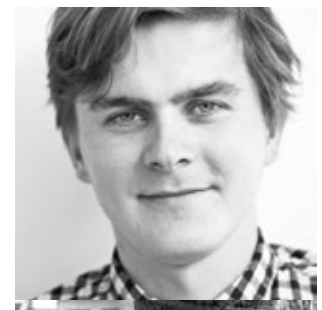

Kalev Aasmäe õppis Tartu Ülikoolis etnoloogiat ning täiendab ennast praegu Taanis, keskendudes peamiselt majandusantropoloogiale. Vahepeal kirjutab/toimetab erinevates väljaannetes ka tehnoloogia- ja majandusteemadel. *Seekord (lk 15) ei räägi Kalev meile aga mitte Taanist, vaid hoopis Londonist ja skvotterite kogukonnast, millega Kalev isegi nii isiklikult kui ka akadeemiliselt (magistritöö teema kaudu) seotud on olnud.*

Sven Paulus on rändpoeet ja vabakutseline alkeemik. Kutsumuselt on tegu ka vabamõtlejast näitlejaga, keda võlub teater siin ja sealpool lavapiiret. Ja kõigele lisaks armastab uudishimulik Sven kõigist meediumitest just raadiot, mille tegemisega ta on kokku puutunud alates 1993. aastast. Generaadiot teeb, sest armastab. *Ja sellest, mida armastab, Sven meile sessinases lehenumbris (lk 18) räägibki, alfabeetiliselt.*

Siim Sorokin on Tartu Ülikooli kultuuriteaduste ja kunstide instituudi eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna 4. aasta doktorant. Oma valmivas väitekirjas uurib ta tähendusloomedünaamikaid USA televisiooniteemalistes blogides ja foorumites. Lisaks dissertatsioonis rakendust leidvale kognitiivsele narratoloogiale, teadvusteooriale, rahvapsühholoogiale jms toob Siim oma muude (uurimis) huvidena välja ka poliitteooria ja -filosoofia seosed avaliku kommunikatsiooniruumi retoorikaga. *Seekord (lk 20–21) on Siim võtnud kõnelda ühest raskest, aga vajalikust teemast – rassismist Eestis.*

Terje Toomistu on antropoloog ja dokumentalist, kes on töötanud ka vabakutselise kirjutaja ja kuraatorina. Tema peamised uurimisvaldkonnad on Indoneesia sooküsimused ja nõukogudeaegne alternatiivne noortekultuur. Ta on õppinud ja elanud Prantsusmaal, Venemaal, Indoneesias ja Ameerika Ühendriikides. Armastab muusikat, küsitleb reaalsusi, hindab usku paremasse homsesse. *Leheküljelt 32 saab lugeda Terje armsast-pöörasest hipikinotripist Venemaal. Kinotripp on see küll mööndusega, sest film, millest see kõik algas, ei ole veel valmis. Aga seda huvitavam.*

TOIMETUS KIRI KOLLEEGIUMILT

Mind on vaevanud aastaid üks küsimus: miks ma ise pean kodanikuühendusse kuulumist igavaks? Ometi mõistan ma proaktiivsuse olulisust edasiviiva jõuna mis tahes kontekstis. Aga miks, põrgu päralt, toimub see kõik nii organiseeritult, vaimuvaeselt, eos kompromissialtilt ja kohati isegi tüütult? Ehk kui tsiteerida Gustav Kalmu: „Miks ei ole endiselt *cool* maailma parandada?" Võib ka olla tõsi, et minu igatsus intelligentse ja intellektuaalse radikaalsuse realiseerumise järele kohalikul tasandil on võimatu, sest see muutuks liiga kiiresti problemaatiliseks tegevuseks, millega üldise massi südameid ei võida, ning seejärel juba marginaalseks vehklemiseks. Sellegipoolest on enese määratlemine kogukondlikkuse kaudu kahtlemata trend – mõiste kultuurilist kapitali kasutasid mõnuga nii vanemad kui uuemad poliitilised jõud viimastel parlamendi- ja kohaliku omavalitsuse valimistel. Muidugi on termin ise muutunud lootusetult ebatäpseks, iseenda tähiseks, mis tuleb igal kasutuskorral uuesti defineerida. Ühele tähistab see midagi maavillast – taasiseseisvumise järjepidevuse loogika vaimus alanud, aga ikka veel Eesti maaelu päästvate külades tegutsevate sädeinimeste pingutusi. Teisele nüüdisaegse poliitilise reaalsuse ühte võimalikku episoodi, õhema riigi ummikseisus halduskorralduse päästerõngast, tuleviku kohalikku elu puudutavate teenuste subjekti. Kolmandale elustiiliinimesi, geograafiliselt piiritletud sõprusringkondi tihedalt asustatud aladel. Neljandale ruumiliselt harali paiknevaid, kuid võrgustunud ökokogukondi kogu maailmas jne. Lihtsustatult tähendab kogukonnana toimimine kohalikku aktiivsust, misjuures kohalikkuse määratlus on määrav, sest oma vahendite valikul on ka Eesti kogukonnad translokaalsed, toetudes näidetele ja eeskujudele teistest maailma kohalikest liikumistest.

Meil siin Ida-Euroopas on ajaloolisest kontekstist lähtuvalt jäänud ühiskondlik ja poliitiline aktivism kontrastina lääne häälekatele rahva mobilisatsioonidele kohaliku võimu tasandile. Nüüdisaegne Eesti kodanikuaktivism on seotud 1980. aastate režiimivahetusega, mil sotsiaalsed liikumised muutusid üha nähtavamaks. Mitmed varasemad liikumised taastati (näiteks seltsiliikumiste traditsioon). Nendest kujunes suuresti uus poliitiline eliit, mis võib olla ka üks põhjus, miks ei tekkinud juba toona, kohe uue Eesti alguses, tugevat kodanikuühiskonda. Sealjuures võib ka praegu kahelda meie avaliku sektori suutlikkuses, tugevas ja koostööle meelestatud erasektoris ning sellega aktiivselt suhestuvas kolmandas sektoris.

Sõna aktivism kasutatakse Eestis liiga tihti sõimusõnana. Meid ümbritseb liiga palju silte ja liiga palju kulunud vorme ning mujalt laenatud ning kindla peale väljaminevaid korralduslikke süsteeme, mis summutavad igasuguse loomingulise radikaalsuse. Ehk sellepärast tundubki organiseeritud kogukondlikkus mulle tüütu, et näiteks kategooriliste hoiakute asemel punutakse keerulisi konsensuse võrke? Ehk teisisõnu mittelahe. Ja kes siis ikka tahaks investeerida oma vaba aega, et olla mittelahe?

On päris huvitav näha, mis muutusi toovad need poliitilised jõud, kes on valinud oma agenda aluseks kogukondlikkuse, märkamata, et kogu kogukondlikkuse teema ise on problemaatiline. Enamasti ei reageeri kodanikuühendused neoliberaalse kapitalistliku korra kitsaskohtadele ja seavad enese olemasolu eesmärgiks parandada elukeskkonda, piirkonna turvalisust ja kaitsta selle miljööd ning kohalikku pärandit (st rõhutada ning kaitsta juba eksisteerivaid, kohalikke väärtuseid, isegi privileege). Arengukavad ja strateegilised dokumendid võivad näha kogukonda oma pädevuse piiridest teadlikuna või sidusa ühiskonna edasiviijana, aga ausalt, ma ei ole kindel, kas usalduse ja suhtluse puudumine seoses avaliku sektoriga peaks noori inimesi üldse kogukondadega liituma motiveerima. Pelk soov arendada kultuurilist isetegevust ning suhelda kohalike elanikega ei too kaasa muutust, mida tarvis oleks. Muutust tuleb nõuda nii, et kui sulle linnapea ei sobi, siis tuleb ise linnapeaks kandideerida, parteipoliitikaväliselt.

Keiti Kljavin, Linnalabori juhatuse ja Müürilehe kolleegiumi liige

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	veebi- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Piret Karro	kunsti- ja teatritoimetaja	piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandustoimetaja	maia@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Sille Pihlak	arhitektuuritoimetaja	sille@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Liisa Lahtmets	turundus- ja müügijuht	liisa@muurileht.ee
Madis Katz	kujundus/küljendus	
Renee Altrov, Patrik Tamm, Tõnu Tunnel, Janis Kokk, Aleksander Kelpman	fotograafid	

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, HELENA LÄKS, ELLEN MURULA, MARTIN OJA, MAARJA PÄRTNA, BERK VAHER, VERONIKA VALK, KEIU VIRRO · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL, AS POSTIMEES · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

reklaam@muurileht.ee

Foto: Renee Altrov

Neuroteaduses jõuti hiljuti järeldusele, millesarnast võib kohata ka budistlikus filosoofias – tõdemusele igasuguse iseolemise illusoorsusest. Sisuliselt tuleb leppida sellega, et oleme vältimatult osa meid ümbritsevast keskkonnast. Selles valguses on oma egole tähtsuse omistamine suhteliselt mõttetu tegevus.

Aga juba arusaamani jõudmine sellest, et kõik on muutuv ja ka muudetav, eeldab oskust näha võrdlusmomenti erinevate võimalike reaalsuste vahel ja seda toetavat filosoofiaalast haridust või mõtlemisõpetust. Lihtne on näpuga näidata ja süüdistada, aga tihti ei vaevuta vaatama sealjuures laiemaid tendentse, mis mõjutavad inimrühmi, keda me ei salli – olgu nendeks siis rumalad ja kitsarinnalised omad või agressiivsed ja ohtlikud võõrad.

Kuivõrd julgen väita, et praegu on Eesti kultuuriruumile aktuaalsemaks ohuks esimesed, räägin nendest. Paljude eestlaste kalkus võõraste suhtes ei ole midagi muud kui tunnistus rahva ebakindlusest. Oleme defineerinud end ühtse rahvusena peaasjalikult ainult vaenlase kaudu, kelleks olid pikka aega nõukogude okupandid. Enne neid olid mõisavalitsejad ja kurat teab, kes kõik veel eelnesid. Nii me ei oskagi ilma vaenlaseta elada. Esimesed 24 aastat vabadust on kulunud peaasjalikult venelaste kottimisele ja neile koha kätte näitamisele. Nüüd on võetud ette homod ja sõjapagulased. Kurb tegelikkus on see, et paistab, justkui peale selle visandatud ja abstraktse ohu ei ühendakski Eesti rahvast tervikuna midagi rohkemat.

Loomulikult on meil pandud eeskujulikult kirja ja lepitud kokku nii oma kultuuri- kui ka edulood, aga reaalselt ja eluliselt puudutavad need kahjuks ainult elitaarsemat ja edukamat osa rahvast.

Samas on Eesti riigi kehv regionaalpoliitika paljud oma muredega üksi jätnud. Maapiirkondades ja äärealadel on inimestel hirm selle vähesegi kaotamise pärast, mis neil parajasti on. Seda ei tohi neile otseselt pahaks panna, sest ühtäkki tegeletaksegi kaugete võõrastega, samas kui oma inimeste eluolu vastu pole mõnda aega huvi tuntud. Olgugi et need kaks pole omavahel seotud, tuleb mõista inimeste pahameele põhjuseid ja teadvustada endale, et sellele keerab omakorda vinti peale asjaolu, et piirkondades, kust nurin kõige kõvemini kostub, on olnud kehv ligipääs kvaliteetsele haridusele ja kultuurile. Vabaduse väljakul toimus küll „Sõbraliku Eesti" kontsert, aga need on üksikud erandid, kes võtavad ette ja korraldavad midagi ka perifeerias.

Väikese riigi ja rahvana on sellised arengud häbiväärsed, sest 1,3-miljonilise elanikkonnaga riigis pole võimalik kedagi niimoodi süstemaatiliselt unarusse jätta muul moel kui ainult ignorantsuse tulemusel. Olgem ausad – Eesti fentanüüliprobleemgi sai alguse peamiselt sellest, et paljudele noortele vene juurtega meestele ei olnud taasiseseisvunud Eesti Vabariigis kohta. Enam ei saa küll öelda, et see puudutab ainult nimetatud gruppi, aga algas see probleem kindlasti sellest.

Inimest ei tohiks käsitleda probleemina, vaid tema hoiakuid kujundav keskkond võib olla probleemne. Meil on puudu turvatunnet loovast kogukondlikust kokkuhoidmisest ning oskusest üksteisega arvestada, mis on paraku aluseks paljudele aktuaalsetele probleemidele nüüdisaegses Eesti ühiskonnas. Selles valguses võtame seekord vaatluse alla kogukonnad, mille kaasav ja konsensusel põhinev toimimisloogika võiks olla eeskujuks ka poliitikale, mis esindaks eestlaste huve võimalikult laiahaardeliselt, unustamata sealjuures neid, kes vajavad riigi tuge praegu ehk kõige enam.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Jüri Kolk

LUULE

alguses oli

alguses oli
sõna
ja jumala käsi
haaras näo
järele

**

tõeliselt hea luuletuse sünd

mida sellist
saaksin öelda
kümneid kordi
mäletsetut
hea lastetuba
sunnib neid noogutama
emale meeldib
kasutan ilusaid
sõnu

**

teateid sügavast metsast

keset oma eluteed
leidsin ennast
sügavast metsast
teie
tatid
pole veel
haljale aasalegi
jõudnud

**

ka limuka rada

ka limuka rada
ajaloos
ja avalikus ruumis
jätab jälje
kuigi me püüame
seda mitte näha
sellel mitte libastuda

**

veidi joobnud viisil

kena vaikne kohakene
kõrgel edetabelis
narkosurmad ja suitsiidid
rahvas rahuarmastav

mainida ehk tasub liiklust
tapatöid *per* tuhatkärss
kaitsevad me habrast riiklust
sulet uks ja regivärss

**

sõnu!

kui sõnu ei
oleks
ma luuletaks
haamriga

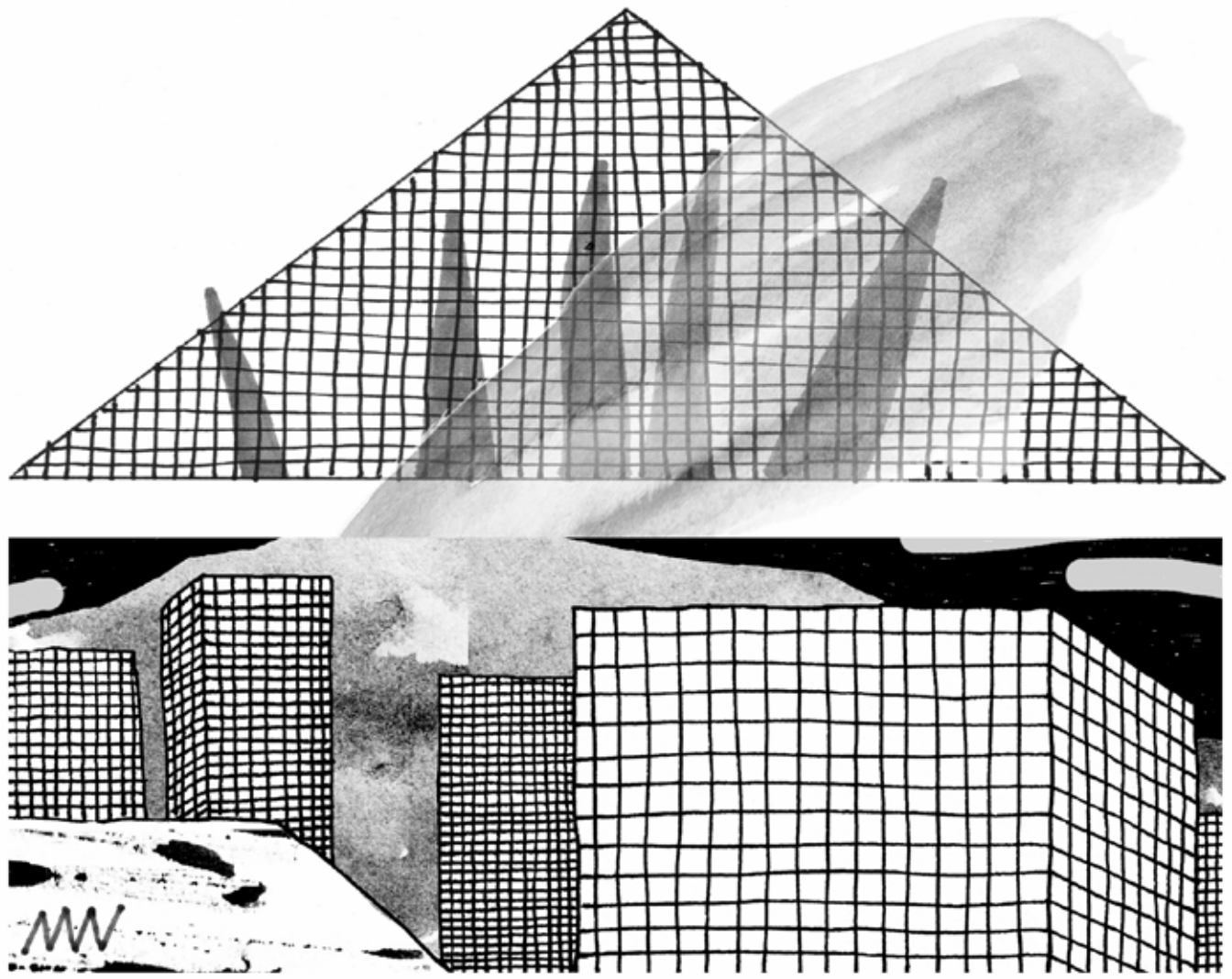

Illustratsioon: Ann Pajuväli

JOOME
POOLE
VÄHEM

poolevähem.ee

JOO POOLE VÄHEM. JÕUAD POOLE ROHKEM!

TERVE EESTI SIHTASUTUS

SOTSIAALMINISTEERIUM

norway grants

LOODUS KUTSUB

Kolletamiskuul on viimane aeg jalad kõhu alt välja tõmmata ja enne suurt pori metsa tõtata! RMK on avanud uue matkatee lõigu Põhja-Eestis, nii et nüüd saab Perakülast Võrumaale Ähijärvele välja kõndida, kokku üle kaheksasaja kilomeetri. RMK programmis „Loodusega koos" toimub oktoobrikuu vältel linnupäev Kablis, maalimispäev Pakri poolsaarel ja matkapäev Viitnas. Kuu keskel pajatab loodusemees Matsalus Penijõe mõisas põnevatest kohtumistest metsas ning kuu lõpus toimub Viimsis metsarahva mõtiskelu. Igal laupäeval viib Looduse Omnibuss linlased endiselt metsa või kaugema kandi teatrisse. Kooljakuu esimesel esmaspäeval algab rahvusraamatukogus taas loodusõhtute sari. Kes aga selja higiseks saamisest ära ei ütle, saab võtta osa Eestimaa Looduse Fondi kolmepäevastest talgutest – rehekuul puhastatakse Vormsil loopealset kadakatest, koristatakse Haeskas puisniitu okstest ning kohendatakse Lahemaal ebapärlikarpide eluolu. Pärast tööd kuum leil! Hoia sündmustel silma peal aadressidel *loodusegakoos.ee*, *looduseomnibuss.ee* ja *talgud.ee*.

A-FESTIVAL TÄIDAB TAARALINNA TEATRI JA #ABSURDIGA

Paratamatult, nagu pärast suve tuleb ikka sügis, naaseb Tartu Üliõpilasteatri eestvedamisel ka sel aastal 8.–10. oktoobril rahvusvaheline A-festival. Absurdi viljelevate (tudengi) teatrite ühisnimetaja on katsetav ja piire otsiv teatrikeel.

Pooleldi naljatamisi õhku visatud mõttest võib saada kiire tegutsemise korral murranguline sündmus ja see omakorda muutuda traditsiooniks. Nõnda vestlesid kaks Tartu Üliõpilasteatri liiget 2012. aasta veebruaris Liège'i rahvusvahelisel tudengiteatrite festivalil võimalusest luua ka Eestis midagi sarnast. Kuna Liège'i festival on meie mõõtkavas liiga suur, väldates terve nädala ning hõlmates kümneid teatritruppe maailmast, otsustasid tartlased luua juba samal sügisel oma festivali, mis oleks pisike, aga rahvusvaheline, ning absurdile suunatud.

Nii ootavad sellelgi sügisel Genialistide Klubi ja Tartu Uue Teatri lavad vürtsiseid tudengiteatreid, et pakkuda siinsele publikule maitsvaid draamapalu ning ampsukest absurdi.

Festivali avapaugu annab 8. oktoobril nüüdseks Moskvas juba tugevalt kanda kinnitanud ja ennast tõestanud autoriteater Eskiisid Ruumis. Nemad toovad kaasa ühe oma uuematest töödest, paljudel välisfestivalidel auhinnatud lavateose „Hamlet. Taani. Rahu. Prints.". Järgmisel õhtul, 9. oktoobril astub Genklubis esimest korda üles Vilniuse ülikooli teatritrupp Minimum, mängides sümbolistlikku ja poeetilist etendust „Philopater".

Mitmekordne A-festivali külaline Belgiast, Liège'i kuningliku ülikooli teater, toob laupäeval, 10. oktoobril lavale vendade Grimmide muinasjutul põhineva muusikalise etenduse „Bremeni linna moosekandid", mis on mõeldud nii lastele kui ka täiskasvanutele. A-festivali lõpetab Uue Teatri proovisaalis etenduv TÜTi viimane lavastus, kurbnaljakas „Pärast kaldkriipsu".

Lihtsaim viis A-festivalil silma peal hoida on külastada sündmuse Facebooki lehte.

OKTOOBRI FILMIFESTIVALID MAA JA MERE PÄÄL

Ehkki 12. oktoobrist 1. novembrini vältava järjekorras neljanda Priit Pärna animafilmifestivali põhiline toimumiskoht on Tapal, viib „Kino maale" PPAFFi programmid 25 erinevasse linnadest eemal paiknevasse kultuurimajja, raamatukokku, noortekeskusesse ja kooli. Programmide „Bussianimatsioon" ja „Laevaanimatsioon" kaudu jõuab PPAFF aga GoBusi ja Tuule Laevade teenuseid kasutavate reisijateni. 26., 29. ja 30. oktoobril näidatakse festivali kaheksat programmi Tapa Kultuurikojas kohapeal, 27. oktoobril kell 18.00 ja kell 20.00 saab sealsamas vaadata Veiko Õunpuu uusimat mängufilmi „Roukli". Lisainfo: *ppaff.eu*

Tõrva Dokfesti raames saab aga 15.–17. oktoobrini Tõrva kinomajas Koit häid dokumentaalfilme nautida. Kolme päeva jooksul leiab endale vaatamist nii väiksem kui ka suurem filmihuviline. Filme on eesti ja välismaistelt filmitegijatelt, samuti toimuvad põnevad arutelud külalistega. Täpsem kava on selgumisel, kuid silma tasub peal hoida aadressil *dokfest.ee*.

2014. aasta PPAFFi avamine Tallinna Lennujaamas. Foto Maarja Vaikmaa

31. oktoobril kutsub Lennusadam õudusfilmihuvilisi Tallinnas filmiööga *halloween*'i tähistama. Kell 20.00 algav programm sisaldab taskulambiekskursiooni näitusel „Võidujooks maailma lõppu" ning filme „The Thing from Another World" (1951 / 87 min), „The Thing" (1982 / 109 min) ning „The Thing" (2011 / 103 min). Filmide näitamine lõpeb orienteeruvalt kell 4.00 hommikul, muuseumist soovitatakse koju minna mööda pimedaid tänavaid. Täpsem info: *lennusadam.eu*

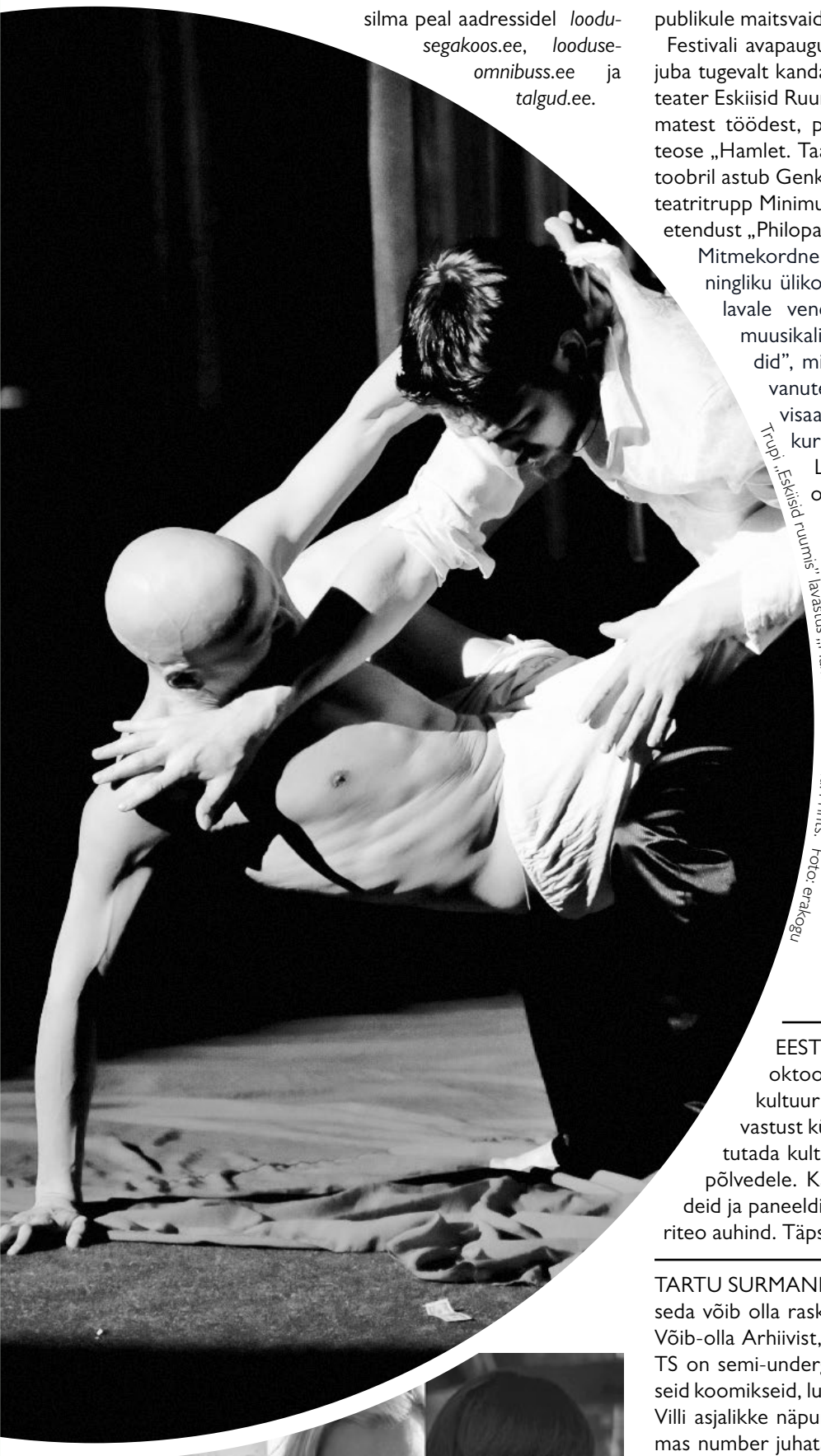

Trupi „Eskiisid ruumis" lavastus „Hamlet. Taani. Rahu. Prints." Foto: erakogu

OKTOOBER

Foto: erakogu

FOLKPSÜHHEDEELIA NÄITUS Tallinna Kunstihoone galeriis on inspireeritud traditsioonilistest Muhu mustritest – neist kõige ekspluateeritumatest ja väärkoheldumatest ornamentaalse folkloori näidetest. Aga neid ei eksponeerita tavapärasel moel. Näitusele eelnev tegevuskäik on kaasaegsem, jäljendades disainimaailma toimeloogikat ning tõlgendades selle olemuslikke ilminguid – fotoshuute, kostüümiproove jne. Näituse autorid on Anna, Sohvi ja Urmas Viik ning see on avatud 22.10.–15.11.

EESTI KULTUURI KODA KUTSUB 30.–31. oktoobril Viljandisse konverentsile „Vastutus + kultuur = vastutuskultuur?". Üheskoos otsitakse vastust küsimusele, mida saame teha meie, et vastutada kultuuri edasikandumise eest järeltulevatele põlvedele. Kahepäevane konverents pakub ettekandeid ja paneeldiskussioone, antakse üle ka aasta kultuuriteo auhind. Täpsem info: *kultuurikoda.eu*

TARTU SURMANEEDUSE 3. NUMBER on ilmunud ja kuigi seda võib olla raskevõitu leida, soovitame kindlasti otsida. Võib-olla Arhiivist, võib-olla Krokodillist, kindel ei saa olla. TS on semi-underground skeeneajakiri, mis pakub pööraseid koomikseid, luulet, proosat, Mihhaili Morna kroonikaid, Villi asjalikke näpunäiteid iseseisvaks õllepruulimiseks, kolmas number juhatab sisse ka Kastaneeda suurepärase järjejutu. Lisainfot saab Tartu Surmaneeduse Kirjastuse Facebooki lehelt.

ROLAND BARTHES'I „CAMERA LUCIDA" eestikeelset tõlget esitletakse 6. oktoobril kell 17.00 Tallinnas Kloostri Aidas ning 8. oktoobril kell 18.00 Tartu Kunstimuuseumis. Raamatu on andnud välja EKA kirjastus, tõlkinud Anti Saar ning toimetanud Neeme Lopp.

EKA ARHITEKTUURIOSAKONNA AVATUD LOENGUTE sari toob oktoobris Eestisse kaks põnevat austria arhitekti. 8. oktoobril esineb eksperimentaalse arhitektuuri praktiseerija, õppejõud ja mõtestaja doktor Marjan Colletti ning 22. oktoobril arhitektuuribüroo SOMA asutaja Kristina Schinegger. Mõlemad loengud toimuvad Kanuti Gildi SAALis ning algavad kell 18.00. Täpsem info: *artun.ee*

MoKSi KOHTUMISTE RAAMES on võimalik kogeda 10. oktoobril kell 19 Tartus Aparaaditehases sel kuul Mooste kunsti- ja sotsiaalpraktikakeskuses resideeriva kollektiivi iii *performance*'it „No Patent Pending #13". iii on ebatavaliste loomispraktikatega tegelev kunstiplatvorm Haagist, kes arendab, komponeerib ja esineb isetehtud instrumentidel. Oktoobri keskel korraldavad kunstnikud Mooste, Põlva, Vastse-Kuuste, Võnnu ja Ahja koolides õpitubasid ning iii residentuur Mooste rahvusvaheliste metsade vahel kulmineerub suuremat sorti *performance*'ite õhtuga MoKSis, kus esitleb oma uut plaati kodune kitarrihurmur Argo Vals. Loe lisa MoKSi kodulehelt *moks.ee* ning iii kodulehelt *iiinitiative.org*.

FESTIVAL KULDNE MASK toimub 12.–20. oktoobrini Tallinnas. Festivalil näidatakse – sünkroontõlkega eesti keelde – Vene teatriliidu premeeritud ülevenemaalisi lavastusi Peterburist Novosibirskini. Nii Jevgeni Oneginist ja Charlie Chaplinist kui ka tavalistest-erilistest vene inimestest pajatavad lavastused ei hoia end seoses intriigi, iroonia ega õilsa hinge ülistamisega tagasi. Samal ajal toimuvad festivali off-programmis teatrikooli metoodika meistriklassid, ümarlauad ja seminarid. Loe lisa: *goldenmask.ee*

Foto: Igor Ignatov

KUIDAS TARTUS ARMASTUSEGA POLIITIKAT TEHTI

Henri Kõiv

Eesti poliitikas on oodatud valget laeva juba aastaid. Viimastel kohalikel valimistel nägid tartlased valimisliidus Vabakund demokraatia päästeinglit. Nad eksisid. Poliitika päästmine on meie kõigi ülesanne ja Vabakund selleks lihtsalt vahend, mida ei osata paraku veel kasutada.

2013. aasta maikuu õhtu. Tartu raekoja kõrval on istunud maha kolmepealine seltskond. Seal on ligi kakskümmend aastat ehitusvaldkonnas töötanud Andrus Mäesepp, kellest saab kõigest paar nädalat hiljem lühiajaliselt linna arhitektuuri ja ehituse osakonna juhataja. Tema kõrval Siim Vatalin, semiootikaharidusega maheaednik, kes on aidanud organiseerida üliõpilasseltsi Veljesto endise esimehena liikumise Aitab Valelikust Poliitikast (AVP) meeleavaldusi. Trio kolmas liige on üks Eesti tuntuim kanepiaktivist Madis Masing. Seetõttu pole imekspandav, et suitsetatakse kanepit ning räägitakse poliitikast. Kolmik on üksmeelel, et midagi peaks nagu tegema. Kohalike valimisteni on aega neli kuud ning stagnatsioon Tartus on jõudnud haripunkti.

Kaks aastat tagasi olid sellised vestlused ülikoolilinnas sagedased. Käes oli poliitiliselt ääretult turbulentne periood. Algas see majast Anna Haava tänaval, mille elanikke linnavõim välja soovis tõsta. Soojemate ilmade saabudes lahvatas uus skandaal. Seekord oli sündmuste keskpunktiks maja Oa tänaval, mille puhul tuli ilmsiks mitmeid linnaametnikepoolseid protseduurireeglite rikkumisi. Ärksamate linnakodanike jaoks oli piketeerimine muutunud normiks. Jätkati sealt, kus aasta varem ACTA ja AVP meeleavaldused pooleli jäid.

Vatalin teadis, et Roheliste erakonnas käärib ning partei Tartu tiiva liikmetest on üks osa erakonnast välja visatud, teine aga väljaviskamise äärel. Tartu Rohelised plaanisid valimistele vastu minna oma valimisliiduga. Samuti oli AVP tuumik nukralt pealt vaadanud, kuidas üldine pettumus ning protestitahe laulukaare all sumbus. Omavahel tehti nalja, et nii palju nendest meeleavaldustest siis kasu oligi. Valimisliidu idee oli lipsanud ka selle seltskonna huulilt. Mäesepp, Vatalin ja Masing jõudsid tol õhtul esimestena veendumusele, et kodanike valimisliit on vaja ära teha. Veel samal õhtul mobiliseeriti osa tutvusringkonnast, et suuremas seltskonnas idee üle arutada. Võib väita, et tol maikuu õhtul sündiski Vabakund.

Muidugi, Vabakunna nime sel hetkel keegi ei kasutanud. See tuli tunduvalt hiljem. Tartu peamiste kodanikuaktivistide jaoks algas tol õhtul aga neli kuud väldanud meeletu võidujooks: kokku tuli panna programm, leida täisnimekirja jagu kandidaate, köita meedia ning valijate tähelepanu. Valimisööl võisid vabakundlased rõõmustada – oma ülesandega tuldi toime. 2396 häält andsid neile volikogus kolm kohta.

Vähem kui kaks aastat hiljem puhuvad tuuled teisest suunast. Vahetult pärast jaanipäeva toimunud koosolekul oli laual viis Vabakunna võimalikku tulevikustsenaariumit. Kahe kohaselt lõpetab Vabakund ühel või teisel moel tegevuse, üks nägi ette, et Vabakund antakse üle uutele tegijatele, neljas, et valimisliit müüakse kasudega maha. Ainsa positiivse stsenaariumi kohaselt täienevad Vabakunna read ning järgmistel valimistel võetakse volikogus absoluutne enamus. Läbi kerge huumoriprisma peegeldub siin Vabakunna praegune ummikseis. Põhiline aktiiv on väsinud, toetajaliikmete hulk kahanenud ning sisevastuolud Vabakunna vaimu räsinud.

ALGUS

Tegelikkuses oli Vabakunnal mitu algust, kuid Vatalin tekitas kriitilise massi, kes ideest vaimustusid. Valimiste eel Vabakunna ümber koondunud umbes sajast inimesest koosnenud võrgustik oli paljuski Vatalini nägu, kelle kombitsad ulatusid mitmesse Tartu kogukonda. See oli kirju lapitekk, mille puhul tuli ühisosa alles leida.

Esimene suurem kisma toimus kohvikus Bel-Ami, kui laua tagant lahkus demonstratiivselt kunagine kuningriiklaste esinumber Kalle Kulbok. Põhjus: Vabakunna liberaalsust ja avatust kilbile tõstnud manifest, mille koostamise käigus lahkusid esialgsest töögrupist mitmed isikud, kes nüüdseks pigem EKREga kaasa mõtlevad. Kultuurisõja jõujoone kontuurid hakkasid juba siis välja paistma.

Maailmavaatelistele hõõrumistele lisaks pidid paika loksuma ka jõujooned Vabakunna eri leeride vahel. Peagi sai selgeks, et varasemat poliitilist kogemust omavate Roheliste narratiiv jääb AVP tuumikule alla. „Meie lugu oli palju veenvam," kinnitab Vatalin.

Pealegi pidasid Rohelised paralleelselt läbirääkimisi teise Tartus tärganud valimisliidu ehk Isamaalise Tartu Kodanikuga, mille liidrid käisid ka vabakundlasi moosimas, et mõistlik oleks minna valimistele vastu ühise nimekirjaga. See ettepanek toetajaid ei leidnud. ITK oli positsioneerinud ennast selgelt konservatiivse ühendusena ning pealegi levisid linnas jutud, et valimisliidust kasvab peagi välja erakond. See oli sõna, mis pani vabakundlaste peas kõik ohusignaalid tööle. Vabakunnast ei pidanud kohe kindlasti saama vedurit järjekordse partei valimiskampaanias.

Selles oli ka Roheliste tiib lõpuks ühte meelt. „Mina olen kogu aeg mõelnud, kuidas parteidest lahti saada," selgitab Rohelistest väljaheidetud endine erakonna juhatuse liige ja praegune Vabakunna linnavolinik Jüri Ginter. Tema jaoks on parteid ajaloolised reliktid ning Vabakund pooleldi eksperimentaallabor uue, 21. sajandisse sobiva poliitilise organiseerumise vormi leidmiseks.

MUDEL

Vabakunnale on algusest peale ette heidetud, et keskendutakse liiga palju poliitika vormilisele küljele ja unustatakse sisu. Kui vaadata Vabakunda mikroskoobiga, võib näha, et see suhtumine on juba nende DNAsse sisse kodeeritud. Ginteri väitel on vabakundlik mudel maailmas midagi täiesti unikaalset. Toimivat eeskuju polnud võimalik kuskilt kopeerida. Pigem on püütud katse ja eksituse meetodil ning siit-sealt praktikaid kohandades töötavat lahendust luua. Juba alguses rõhutati, et Vabakunna tööviisid pärinevad mõttetalgute traditsioonist ja interneti ühisloome kultuurist. Erinevalt erakonnast puuduvad Vabakunnal formaalsed struktuuriüksused, nagu eestseisus, juhatus ja aukohus, rääkimata konkreetsetest rollidest, nagu esimees või peasekretär. Selgem struktuur tuli luua alles valimiste järel, kui osa vabakundlastest alustas tööd volikogus, osa komisjonides.

Valimiste eel tehti kõike koos, olgu selleks siis programm, pressiteated, artiklid või ettevalmistus debattideks. Valitses tõeline talgumeeleolu, olgugi et enamasti virtuaalne: kümme inimest redigeeris internetis ühte tekstifaili ise paralleelselt tšättides. Keegi kirjutas lõigu, mille kohta mõni teine ütles, et nii ikka ei sobi. Üsna pea tekkisid orgaaniliselt selgemad rollid: keegi oli keeletoimetaja, keegi sisutoimetaja, mõni suutis lennukalt mõtteid sõnastada.

Loomulikult saadi kokku ka füüsiliselt ja loomulikult tehti neil kokkusaamistel erakondadega võrreldes kõike risti vastupidi. Peamine erinevus: mitte mingit hääletamist. Otsustele tuli jõuda konsensuse teel, mis tähendas mõnikord lõputuna venivaid arutelusid. Kuna konsensuse saavutamiseks tuli teemad põhjalikult selgeks vaielda ning kõik vastuargumendid veenvalt ümber lükata või esialgset sõnastust muuta, siis leiti, et see aitab vältida konflikte.

Vabakundlase Gea Kangilaski arvates on konsensus eestlaste jaoks midagi täiesti uut ja vanemale generatsioonile ehk ka harjumatut. „Eestlased lähevad kaasa sellega, mis neile mõistlik tundub, ega näe isiklikult väga palju vaeva selleks, et teisi ümber veenda." Palju oli neid, kes käisid esimesed paarkolm korda Vabakunna koosolekutel kohal nii, et ei lausunud sõnagi. Pikapeale eristusid inimesed, kes pigem usaldasid teisi, ja need, kes soovisid igas küsimuses enne otsustamist sügavuti minna.

Vabakund oli eksperiment, mille käigus üritati poliitika lahti

muukida ja rahvale tagasi anda. Vabakundliku õhina ja entusiasmi taga polnud soov ilmtingimata võimule saada. Kes tahtis katsetada mudelit, kes lõpetada Reformierakonna hegemooniat, kes okupeerida müüri. Need inimesed tegid poliitikat armastusega. Käes oli moment, mil kodanikud uskusid piisavalt iseendasse. Jah, Vabakund oli protest, kuid konstruktiivne protest. Vabakundlased mitte lihtsalt ei pakkunud lahendusi, vaid nad pakkusid ennast lahenduseks.

Sisulise kampaania tegemiseks nappis vabakundlastel aega. Kõige olulisem oli kokku saada 49 inimest, kes oleksid nõus kandideerima. Täisnimekiri pidi garanteerima tõsiseltvõetavuse. Aktiivne kihutustöö käis mitmel rindel. Kui sinu tuttav oli Vabakunnast, võis juhtuda, et ühel hetkel tehti sullegi liitumisettepanek. Juhuslikku massi oli vabakundlaste seas vähe ja paljud kandideerima ei kippunudki. Viimaseid nimetati toetajaliikmeteks.

Taiesest „Vabadus ja Vabakund" õhkub Vabakunnale omast revolutsioonilisust. Foto: Maris Savik

VALIMISED

Samal ajal kui Tallinnas lendasid droonid, sai kuulata laulvat Savisaart ning näha elusuuruses Ülemiste vanakest, kulges valimiskampaania Tartus ootamatult vaikselt ja uimaselt. Nii et isegi Vabakunna vaim sai selle kohal mugavalt hõljuda. Tänavapildis jäi Vabakund nähtamatuks ja valijate postkaste ei ummistatud.

See-eest anti virtuaalruumis turmtuld. Meediastrateegia asemel oli vabakundlastel Facebooki-strateegia. Ainus suurem toetussumma suunati Facebooki reklaami ostmiseks. Raha, muide, tekkis Vabakunna kontole ootamatult. Alguses arvestati, et kampaaniat tehakse Vabakunna liikmete säästudest. „Ühel hetkel Märt (*Põder* – toim.) ütles, et keegi on meile annetanud," meenutab Kangilaski. See keegi oli Tartu teaduspargi juhatuse liige Rene Tõnisson.

Viimastel nädalatel jõudis Vabakund ka tänavatele, kui oma poliitiliste konkurentide kõrval pakuti teed ja õunu ning räägiti juhuslike möödakäijatega. Kõige rohkem meedia tähelepanu pälvis aga Tartu linnavolikogu eelmise koosseisu viimasele istungile eelnenud Vabakunna meeleavaldus. Piketeerijad andsid sõnumitega „Kelle taskus on linnapea?" ja „Bussid tuppa, Seli tuleb!" märku, et bussijaama planeeringuga ei tohi kiirustada.

Valimisöö oli Vabakunna seni suurim eduelamus, millele järgnes veel suurem pingelangus. Vatalin tegi pärast valimisi kuuks ajaks Vabakunna tegemistes täieliku pausi. Üleüldine rammestus langes perioodi, mil tõeline poliitika alles algas. Tuli hakata pidama koalitsioonikõnelusi, kuigi valimiste eel Reformierakonnaga koostöö välistamise tõttu oli Vabakund ennast juba tõenäoliselt ette opositsiooni mänginud. Kõnelused ise kulgesid kentsakalt – kui vabakundlased soovisid rääkida printsiipidest ja poliitika tegemise viisidest, jäi nende jutt arusaamatuks. Nii heideti Vabakund üsna kiiresti kõnelustelaua äärest kõrvale.

Küll aga võeti koht sisse linnavolikogus ja komisjonides. Rahvas on kohal – vähemalt selline mulje jäi Vabakunna volinikel endast, kui nende pilgud kohtasid umbusklikke kolleege. Opositsionääridena otsustasid vabakundlased loobuda tüüpilistest opositsioonitaktikatest, nagu ööistungid ning pikad kriitilised sõnavõtud. Selle asemel üritati lõhkuda infomonopoli, millele on ehitatud Kangilaski hinnangul üles suur osa võimust Eestis. Volikogus pääsesid vabakundlased informatsioonile ligi tihti varem, kui see on ajakirjandusel võimalik. Samuti said nad vajalikku infot otse kogukondadele vahendada. Vilepuhujatele omaste infolekete tüüpnäiteks on tänavu jaanuaris meediasse saadetud Tartu linnaeelarve „salajased" materjalid. Nii hakkas Vabakund linnale ette näitama, kuidas nad peaksid kogukondi kaasama ja linnajuhtimisse rohkem avatust tooma.

VÄSIMUS

„Vabakundlased on väga tublid!" Seda ütlevad ka need, kes väidavad, et koostöövõrgustik on välja surnud. Eriti tublid ja usinad ollakse komisjonides. Tubliduse põhjuseks on naiivne usk, et komisjonides käib sisuline töö ja saab midagi muuta. Mõneti saabki. Näiteks komisjoni töökorralduslikke aspekte või rämedaid eksimusi detailides. Kuid kas pisiparandused koolide põhimäärustes on see, miks valijad Vabakunda toetasid?

Kuigi komisjonide ülesanne on legitimeerida võimuliidu otsuseid ja paremal juhul neid lihtsalt garneerida, oleks olukord komisjonides Vabakunnata veel hullem. „Siis oleks see lihtsalt üks jututuba, kus tehakse siseringis nilbeid nalju," arvab hariduskomisjonis Vabakunda esindav Märt Põder. Arutelukultuuri sisulisemaks muutmine sõltub paljuski komisjoni esimehest. Mõni vabakundlane on juhiga rahul, samas kui rahanduskomisjoni liikme kohalt ennast taandanud Tajo Kadajas tõi põhjenduseks selle, et tunneb ennast komisjonis kui mööblitükk.

Vabakundlaste aktiivsusel komisjonides on oma hind. See tähendab, et enam ei ole inimressurssi, et tegeleda ühe-kahe teemaga fokuseeritult. Kui valimiste eel alanud bussijaama detailplaneeringu võitluses õnnestus Vabakunnal sisuliste argumentide ning Arhitektide Liidu eksperthinnanguga lehvitades lõpuks mitu olulist muudatust läbi suruda, siis see on jäänud ka viimaseks korraks, kui ühe teemaga nii põhjalikult lõpuni on mindud. Kangilaski tunnistab ka ise, et eelnõude ja arengukavade sisse uputi ühel hetkel lihtsalt ära ning edaspidi tuleks tegeleda nende asjadega, mis mõjutavad olulisel määral linna tulevikku.

Võitlusi tuleb valida. Sellega on nõus ka Põder: „Me oleme jäänud mingite üksikküsimustega tegelema ja oleme pidanud kogu aeg reageerima. Seetõttu pole me oma aktiivset programmi ellu viinud." Põder on üritanud olla eeskujulik hariduskomisjoni liige, aga leiab nüüd, et Vabakund oleks võitnud tervikuna rohkem sellest, kui ta oleks võtnud programmist üks-kaks asja ja teinud kõike nende realiseerimiseks. Muide, ainus punkt, mille taha võib Vabakunna programmist linnukese teha, on joogikraanid linnapildis.

Ginter peab seda paratamatuseks: „Kui me tahame midagi teha, siis praeguses süsteemis on see võimalik ainult nii, et keegi ei saa teada, et see on Vabakunna idee." Vastupidisel juhul võib mõte jääda sahtlisse tolmu koguma. Vabakund on pandud lõhkise küna ette – valjult trummi tagudes ja skandaale initsieerides pääseb küll pildile, kuid sellisel juhul ei eristuks see sugugi erakondade käitumismallist. Vaikselt oma rida ajades õnnestub ehk mõni programmiline punkt ellu viia, kuid valijad sellest ilmselt teada ei saa. Sisulisel tasandil võitluste pidamiseks ei jätku aga piisavalt kaasamõtlejaid.

Selge tegevuskava puudumise tõttu ei ole Vabakunnal võimalik oma tegevuse mõju mõõta. Seepärast on isegi tuumikul väga erinev arusaam Vabakunna saavutustest. Vatalin leiab, et Vabakunnale on saanud saatuslikuks eduelamuse puudumine, mis motiveeriks liikmeid rohkem panustama. Ginter toob peamise probleemina välja hoopis selle, et kiputakse oma saavutusi alahindama.

LIIDER

Alguses oli idealism, pärast väsimus, seejärel distantseerumine. Kangilaski, kes ei ole suutnud enda sõnutsi kunagi ühte asja kinni jääda, kanaliseeris oma väsimuse eurovalimiste ajal Silver Meikari kampaaniasse ning hiljem sotsidesse. Näiliselt

vabakundlased oma valimiste esinumbrile kätt ette ei pannud. See oleks olnud vastuolus nende põhimõtetega. Tegelikult on mitmed Vabakunna sisetülid saanud alguse triviaalsetest kraaklustest Eesti poliitikamaastikul toimuva üle.

Kas sotsid on ägedad? Kas Vabaerakond on äge? Kas Meikari eurovalimiste kampaania on äge? Põder selgitab, et kui sellised teemad tõstatusid, tuli justkui harjumusest Vabakunna sees konsensus leida. Ta meenutab, kuidas tuli nõustuda, et sotside eest kandideerimine on väga õige samm. Eriarvamusele jäämine asetas ta ülejäänud liikmete suhtes ebasoosingusse: „Mina tundsin ennast siis üsna rõvedalt."

Ta väidab, et eri niššides tegutsemine tekitas lõpuks probleeme, sest „esininad" hülgasid valimisperioodi ajal Vabakunna. Vatalin Kangilaskile midagi pahaks ei pane, kuid möönab samas, et kui Gea oleks panustanud energia, mille ta kulutas sotside valimiskampaaniale, Vabakunna arendamisse, võiks Vabakund praegu märksa tugevam olla. „Gea oleks saanud kasutada oma sotsiaalset kapitali, et Vabakunda kasvatada."

Kangilaski näeb sotside eest kandideerimist ühe tegevusena, mis kasvatas Vabakunna poliitilist kapitali. Tänu temale püsis Vabakund ka parlamendivalimiste ajal pildis ning vabakundlik mõtteviis jõudis parteikontoritesse. Vabakundlikkust võiks seal Kangilaski hinnangul palju rohkem olla, kuid üksi süsteemi muuta on keeruline. Kui selliseid inimesi oleks rohkem, võiks see mõtteviis levida ka erakonna tagatubadesse. Sotside eest kandideerimine oli Kangilaski jaoks igav. Meikari kampaania, vastupidi, aga väga äge. „See oli täpselt selline, nagu ma tahaksin, et poliitikategemine välja näeks," meenutab Kangilaski hipibussiga mööda Eestit tuuritamist.

Ole sa parteikontoris või hipibussis, Vabakunda pole Kangilaski kunagi hüljanud. Ta tunneb, et peab olema Vabakunna jaoks olemas, kuigi lähtuvalt Vabakunna juhita juhtimismudelist on tema roll jäänud ambivalentseks. Linnapeakandidaadiks sai ta pooljuhuslikult, kuna oli koosolekutel aktiivne ning sõnaosav. Esinumbri määramine oli vabakundlaste jaoks, kes soovisid isikupõhised valimised ideedepõhiseks muuta, keeruline ülesanne – keegi selles rollis olla ei soovinud. Kangilaski oli nõus üksnes juhul, kui saab teiste abile kindel olla.

Erakonna esimehega sarnanevat vastutust Vabakunna ees Kangilaskil ei ole. Ta ei tunne ennast Vabakunnas juhina ega soovi olla neile ka maskotiks. Vestlustest vabakundlastega kumab läbi, et juhi rollis teda pigem ei nähtagi. Vatalini nägemuses vajab Vabakund uuele elule ärkamiseks initsiaatorit, kuid sellist inimest silmapiiril ei terenda. Põder sekundeerib: „Meil puudub see inimene, kes on ise aktiivne ja näitab selle aktiivsusega teistele eeskuju, pannes ka nemad ühes rütmis tegutsema."

Vabakunna toetajaliige Berk Vaher soovitab ühe konkreetse liidrikuju otsimisest loobuda ja leida selle asemel selgepiirilisem aktiiv, kes vastutab tegevuskava täitmise eest. Olgugi et seda ei pea tingimata nimetama juhatuseks, tähendaks see Vabakunna mudelis põhimõttelisemat muutust, sest mingid otsused delegeeritakse edasi. Kangilaski usub, et juhatus oleks Vabakunna surm: „Mis meid siis erakonnast eristaks?"

TAGATUBA

Mõne teise liikme arvates tähendaks selline samm lihtsalt tegelikkuse legitimeerimist. Kuigi Vabakunna mudeli aluseks on avatus ja võrdsusprintsiip, dikteeris juba valimiste ajal Vabakunna agendat põhituumik, mille ümber ülejäänud algatus koondus. Põder tõdeb, et asjad toimisid seni, kuni Vabakunna tuum oli ühel meelel.

Kas siis kodanike valimisliidul on erakondadega sarnane tagatuba? Kangilaski peab paratamatuks, et kui algatus kasvab välja ühest sõpruskonnast, kes lävivad omavahel ka vabal ajal, siis võib kõrvaltvaatajal tekkida kahtlus, et äkki räägivad ja otsustavad nad isekeskis midagi, mida kuskil kirjas ei ole. Selliseid etteheiteid on Vabakunna tuumik vahel kuulnud küll.

Ja kui tagatuba tähendab aktiivseid inimesi, siis need on olemas igas koosluses. Kaks aastat tagasi seisis Vabakund suuresti nelja-viie aktivisti õlgadel. Kangilaski arvates olid just Vatalin ja Põder need, kes ülejäänud kamba käima tõmbasid: suhtlesid, ärgitasid tegutsema, lõid osalemisvõimalusi, panid paika koosoleku päevakorra, sõnastasid arutelupunktid. Ühesõnaga, olid olemas. Nende aktiivsus muutis Vabakunna tegevuses osalemise kõigi jaoks lihtsamaks. See jätkus mõnda aega nii ka pärast valimisi, kuid nüüdseks on Vabakunna tuumik väsinud või omavahel tülli pööranud. Poliitilised küsimused pole seejuures eriti määravad. Pigem tulenevad pinged eraelulistest seikadest.

Väljapoole sisemised mõrad ei paista. Pärast edukaid valimisi on Vabakund käinud oma tegutsemismudelit mitmel pool tutvustamas. Nendel esinemistel on rõhutatud eelkõige mõtteühtsuse olulisust. Põder nendib tagantjärele, et mõtteühtsuse taotlemine oli hoopis nende suurim puudujääk: „Väljapoole väga ühtse mulje jätmine tähendab, et kõik, kes on vastu, olgu vait." Nii on ühtsete seisukohtade väljapoole kommunikeerumine löönud Põdra sõnutsi välja ka Vabakunna sisemises organiseerumises. Näiteks käivad valimisliidu liidrid enne koosolekut liikmete seas veenmistööd tegemas, mistõttu eriarvamustele jäävad liikmed ei tule koosolekule üldse kohale või ei julge seal sõna võtta. Just seepärast ei eristu vabakundlik mudel Põdra jaoks erakonnast. Teised arvavad seevastu, et skepsise ja trollimise piiril balansseerivad dissensuse loomise katsed on muutunud üheks peamiseks vabakundlaste tegutsemistahet pärssivaks teguriks. Tihti on seejuures tegemist pigem stiililiste eriarvamustega. „Umbes nii, et kuidas tuleb kingapaelu siduda," kirjeldab Põder.

Praegu on ebaselge, kas Vabakund järgmistel kohaliku omavalitsuse valimistel osaleb. Vaher hoiatab, et lihtsalt valituks osutumise pärast ei tohiks seda kindlasti teha – nii ei erineks Vabakund tavapärasest parteist. Kuna teistel valimistel valituks osutumine on alati keerulisem, peab Kangilaski uute inimeste kaasamist võtmetähtsusega ülesandeks. „Kui erakonna puhul on nii, et sa pigem tahad näha ühte seltskonda tegutsemas, siis kogukondliku organisatsiooni puhul soovid, et võimalikult palju inimesi lööks kaasa," leiab Kangilaski. Olles aga jõudnud Vaheri väljendit kasutades „mikro-keskeakriisi", mida iseloomustab argirutiini vajumine ja ühise visiooni silmist kaotamine, näib toetusbaasi kasvatamine keeruline.

MÜÜR

Kui algselt oli vabakundlastel plaanis hakata valimiste järel järgmisteks valimisteks valmistuma, mis oleks tähendanud programmist lähtuvate konkreetsete eesmärkide poole pürgimist, siis see plaan jäi Vatalini väitel üsna kiirelt soiku. Siin on nii Vaher kui Vatalin ühte meelt, et kiirete ja konkreetsete tulemusteta kaotavad ka suured aated ruttu oma võlu.

Vatalin ei loonud endale Vabakunnaga seoses illusiooni, nagu volikogusse pääsemise järel hakataks poliitikat Tartus ühtäkki täiesti teistmoodi tegema. See on pikaajaline protsess, milles tuleks põhimõtteliste muutuste rakendamiseks eelnevalt paljusid osapooli veenda. Näiteks seoses kaasamismetoodika parandamisega, mis oli viimastel valimistel üks peateemasid, pole Vabakund oma visiooni piisavalt selgeks teha suutnud.

Nišiteemadesse ja menetluslikesse finessidesse kapseldumine on üks probleem. Teine on Vabakunna mudeli enda arendamine. Kui Vabakund lubas olla erinevate Tartu kogukondade kõneisik volikogus, siis nii mõnigi Vabakunnaga seotud isik leiab, et selle ülesandega pole toime tuldud. „Kes on tänasel päeval need kogukonnad, kelle eest Vabakund seisab?" küsib Vaher. Kas Vabakunna uuenduslik kogukondlikkuse mudel tähendab üksnes info vahendamist ja informaalset suhtlust? Ginter ütleb, et koostöö aluseks peab olema kogukondade huvi: „Kui on mingi teema volikogus, mille me oma võrgustikku pidi laiali saadame, aga tagasilainetust ei teki, siis järelikult ei paku see võrgustikule huvi."

Üldse on Ginter seda meelt, et protseduurireeglite kirumise asemel tuleks igaühel peeglisse vaadata. Ta tsiteerib Hando Runnelit: „Muuda ennast, muutub ka maailm." Vabakund pole anonüümne ja kauge struktuur – need on inimesed ise. „Kui leitakse, et Vabakunna kaudu pole võimalik midagi ära teha, siis pole aeg selleks küps," tõdeb Ginter. Kangilaski vihjab samale probleemile. Tema meelest nähakse Vabakunda liiga volikogukesksena, kuid see võiks olla aktiivsete tartlaste ühendus, mis osaleb muu hulgas oma ideede teostamiseks ka poliitikas. See aga eeldaks kivinenud dihhotoomiast poliitikud *versus* rahvas loobumist. Mõistmist, et poliitika on lahe ja *cool*, mida Kangilaski propageerib, kogedes samas ise, kuidas kaaskodanikud teda sotsiaalmeedias korrale kutsuvad, kui ta poliitiku kohta liiga emotsionaalselt peaks käituma. Nagu poliitik ei võiks ennekõike inimeseks jääda. Nii kinnitab Vabakunna lugu taaskord, et kui üldse eksisteerib mingi müür võimu ja rahva vahel, paikneb see üksnes meie peades, ning seda saame okupeerida ainult me ise.

Novosibirski "Onegin" on kibe ning irooniline lugu kaasaegsetest noortest inimestest. Timofei Kuljabin ei kommenteeri ega illustreeri Puškini teksti, vaid tegeleb mõtestatud ning üksikasjalise, paradoksaalse ning innustatud "paralleelse" loominguga. Kunstniku poolt ehitatud hallis saalis, mis on stuudio või võttepaviljoni sarnane, leiab aset lugu, mis oleks justkui tuntud, kuid samas rabab oma julge värskuse, aususe ning terava tänapäeva elu, milles "armastus" nõuab alatist tõlgendamist, tunnetuse poolest.

Etendus toimub 16. ja 17. oktoobril kell 19.00 Vene Teatris. Piletid võib osta Piletilevi kassades.

ETENDUSEL ON EESTIKEELNE SÜNKROONTÕLGE

Meediapartnerid

KOGUKOND – SÕIMUSÕNAST MOEMÕISTEKS

Aet Annist

Kogukond on popp! Kogukond on *hip*! See on postmodernismi vastulöök jäikadele struktuuridele ja bürokraatia masinavärgile. Nüüdseks on üks ring täis: tagurlikust kogukondlikust mudelist on saanud kõige eesrindlikum organiseerumise vorm, mida neoliberaalid usinalt ekspluateerivad.

Majandusinimesi ja vabameelseid kodanikke on hirmutatud Eestis kogukonnaga juba ligi sajandi vältel. Kui uskuda eri aegadel ilukirjanduses ja ühiskonnaelu teaduslikes vaatlustes sedastatut, tuleb külakogukonda – kogukonnaajaloo alguspunkti ja kogukonnahirmu peamist allikat – pidada indiviidi muserdavaks, karjamentaliteeti arendavaks, edumeelseid allasuruvaks ja tagurlikuks nähtuseks.

Ometi ei pruugi küla olla sugugi kogukondlik ja mõni pealtnäha moodne organisatsioon võib kanda „külakogukonna" masendavamaid jooni. Kogukond on mõistena sedavõrd veninud ja mitmekesistunud, et katab kõik inimeste ühtsusega seotud nähtused, meie-gruppidest kommuunideni, subkultuuridest mis tahes samadel teemadel mõtlevate inimesteni, kes iseeneselegi üllatuseks avastavad, et on osa „aiapidajate kogukonnast", „sünnituslugude jagajate virtuaalsest kogukonnast" või lihtsalt „kogukonnast", millega tähistatakse kõiki rohujuuretasandilt ülespoole vaatavaid indiviide sõltumata sellest, kas neid ühendab miski peale säärase vertikaalse puudujäägi.

Kuigi üha amorfsemaks muutunud kogukonna mõiste on kaotanud ajapikku teoreetikute silmis oma analüütilise mõtte ja pagenud jutumärkide kontseptuaalsesse kaitsevarju, ei tähenda reaalsusele jalgujäämine sugugi, et terminit tavakasutuses kuidagi vähem tarvitataks. Pigem vastupidi. Eesti sõnavaras on selle termini kasutus teinud eriti viimase 15 aasta jooksul läbi olulise tõusu ja mõned muutused. Ühelt poolt tähistatakse sellega meie-gruppe, enam-vähem ühiste eesmärkidega omavahel seotud eneseteadlikke rühmi, sageli vähemusrühmi (nt tatari kogukond Eestis, eesti kogukond Kanadas). Teisalt on kogukonna mõiste naasnud uues ja positiivses võtmes ka külade tähistamisse, kuigi 2000ndateni oli see kaunis tavatu viis maapiirkondadele kui elukeskkonnale viitamiseks.

Sotsiaalteadustes tähistab kogukond territooriumi, kuuluvuse ja/või jagatud huvide ja ideoloogia alusel kujunenud omavahel suhtlevaid rühmi. Eeldatavasti seob see inimesi ja pakub emotsionaalset ühtsus- ja turvatunnet. Kogukonnad kujunevad nii kuuluvuse kui tundmuste alusel: ühelt poolt sünnipära, territoriaalse või perekuuluvuse järgi, teisalt mingite jagatud huvide või ideoloogiate, kogemuste ja tõlgenduste alusel. Need kaks võivad, aga ei pruugi, ühte langeda: hipikommuun või ökokogukond jagavad nii elupaika kui ideoloogiat, küla võib aga eksisteerida vaid territoriaalse ühikuna, toomata elanikke kuidagigi kokku, ja internetikogukondade liikmed võivad jagada ühise territooriumina tervet planeeti Maa – mõne sellise grupi mõtetes luuakse juba Marsilegi kogukondi.

Pealtnäha neutraalne kogukonna mõiste varjab hinnangulisust, mida on terminiga eri aegadel sedastatud. Eestis on olnud just küladel ja külakogukondadel oluline roll selles, kuidas kogukondadesse suhtutakse. Eesti ühiskonna kujunemises on mänginud tähtsat osa modernsuse ja progressiivsusega seotud eesmärgid, mis on selges vastasseisus just külakogukonna traditsiooniga. Viimane hakkas juba 19. sajandil murenema ja institutsionaalse organiseerumisega (nt seltside ja ühistutega) asenduma. Ent selles muutuses oli ehk veelgi olulisem polaarne vastand, millest eristuvana „moodne" eestlaskond end kujutama hakkas, luues sellega juba ise teatavat kujuteldavat kogukonda. Selleks vastandiks oli traditsiooniline vene külakogukond, mis oli teravas kontrastis 19. sajandi lõpus kiirelt moderniseeruma hakanud Eesti maaelus rõhutatava ametlikult organiseeritud tegevusega. Ent „venelikku" külakogukonda ning „eestlaslikku" seltsi- ja ühistuliikumist ei peetud pelgalt erinevateks organiseerumistüüpideks, vaid neid kujutati ka erinevate arengustaadiumite väljendusena. Formaalselt korraldatud, haridusel põhinevat kodanikuühiskonda nähti õige, progressiivse ühiselu vormina, mille vastu seati tagurlik kogukondlik maaomand ja majanduskorraldus, kirjaoskamatus ning usu- ja külaelu kogukondlikkus. See rahvuslik arengukontseptsioon oli aluseks eestlaste hoiakutele ka sovetliku kollektiivsuse ja arenguideoloogia suhtes, mis jäi hoolimata oma kõrgest formaliseeritusest alla eestlaste ettekujutusele tõelisest, st euroopalikust moodsast arengust.

Nii nagu külakogukond oli 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi algul põlu all, peeti ühiskonna arengus kuni 21. sajandi alguseni kogukonna usaldusväärsusest ja solidaarsusest positiivsemaks ettevõtlike indiviidide omahuvide toel liikuvat ühiskonda. Alates 2000ndatest on aga just kogukonnast saanud see mehhanism, millega äratada ellu allakäigutrepil maapiirkondi ja lahendada urbanistlikke probleeme. Kogukonda peetakse üha enam vastuseks vajadustele ning selle puudumine käivitab häirekella.

Riikides, mida on tabanud erinevad neoliberaalsed muutused, oodatakse, et samal ajal kui riik muutub õhemaks, peavad tõusma esile just kogukonnad, et vastata adekvaatselt ja ümberorganiseerivalt turujõududele. Sellest räägib David Cameroni „Big Society" üleskutse, mis soovib integreerida turumajanduse sotsiaalse solidaarsusega, mis tugineb hierarhilisele vabatahtlikkusele; Euroopa Liit loob aktiivselt vahendeid, mis on suunatud organiseerimisvõimelistele „kogukondadele" liikmesriikides. Ses uues, positiivses kogukonnakäsitluses on ootused „kogukonnale" ja selle liikmetele üpris teistsugused kui varem: ühelt poolt peaks kogukondlikul kooslusel olema riiklike või ühiskondlikega sobivad eesmärgid – näiteks Suurbritannias vähendati tooride võimuletuleku järel drastiliselt avalike raamatukogude rahastust ja kohalikelt huvigruppidelt oodati riigi kui rahastaja ning organiseerija asemele astumist. Ühtlasi oodatakse kogukonna esindajatelt vabatahtlikku panust nende ühiste eesmärkide saavutamisse – nii aja kui ka raha investeerimist nende jaoks olulisse teenusesse. Sihiks on niisiis lükata „kogukondade" õlgadele teenused, mis on varem heaoluühiskonnas iseenesestmõistetavad olnud ja millele kapitalismi viimase paarikümne aasta kiired muutused on vastuvõetamatu väljakutse esitanud.

Lisaks nõutakse „kogukondadelt" vastamist samadele regulatsioonidele ja ootustele, mis pealtnäha kasvavalt „reguleerimata" (st riikliku vastutuseta) ühiskonnas endiselt olemas on, et tagada uues olukorras enam-vähem samad standardid – või et aktsepteerida teenuse lõplikku kadu. Samal ajal pole need ootused ja nõudmised viidud kuidagi vastavusse sellega, kas kogukondades on vähimatki sotsiaalset ressurssi niisuguse koorma kandmiseks. Hoopis tähelepanuta jäetakse see, et sedasama kogukondlikkust, mida koorma kandjatelt eeldatakse, on õõnestanud neoliberaalsed protsessid. Ühtlasi võib kogukondlikkuse nõue fragmenteerunud ja kihistunud gruppides hoopis suuremaid sotsiaalseid pingeid tekitada ja nende, kes seda luua püüavad, sotsiaalsele kapitalile traagiliselt mõjuda, kui ettevõtmine edukaks ei osutu. Vastutus, mille riik seljast raputab, variseb aga otse ühiskonna liikmetele: kui mingi piirkond või huviliste rühm pole valmis või võimeline muutuste esilekutsumiseks piisavalt koonduma, ei olegi nad seda justkui väärt.

Kogukondadele seatud ootused ei pruugi olla vastavuses nende võimekuse ega olemusega. Mõnes teises situatsioonis võivad kogukonnad osutuda aga ootamatult tugevaks. Möödunud suvest alates tundub Eestis hoolimata ajalooliselt kõrgest haridustasemest ja pealtnäha ratsionaalsest rahumeelsusest üsna kirglik *tribalism* pead tõstnud olevat. Internetikogukonnad on koondunud vastastikku eitavate lippude alla ja tulistavad verbaalsete kahuritega naaberküla, tugevnenud on alliansid, mis leiavad ühisosa hirmude, vimmade ja vaenlaste järgi. Ebakindlus ja muutused tõstavad esiplaanile kogukonna kui muutustele reageeriva ja sotsiaalset elu ümberorganiseeriva aktiivse tegutsejata üksuse. Kogukondades peitub ühel ajal potentsiaal toimida kontrolliva ja mõõduka jõuna, mis ohjab individuaalsete hirmude käes vaevlevat juhitamatut subjekti, ning potentsiaal kujuneda tõeliseks ekstremismi hälliks, mis sõidab teerullina üle nii indiviidist kui ka võrdseid inimõigusi eesmärgina aktsepteerivast organiseeritud ühisosast.

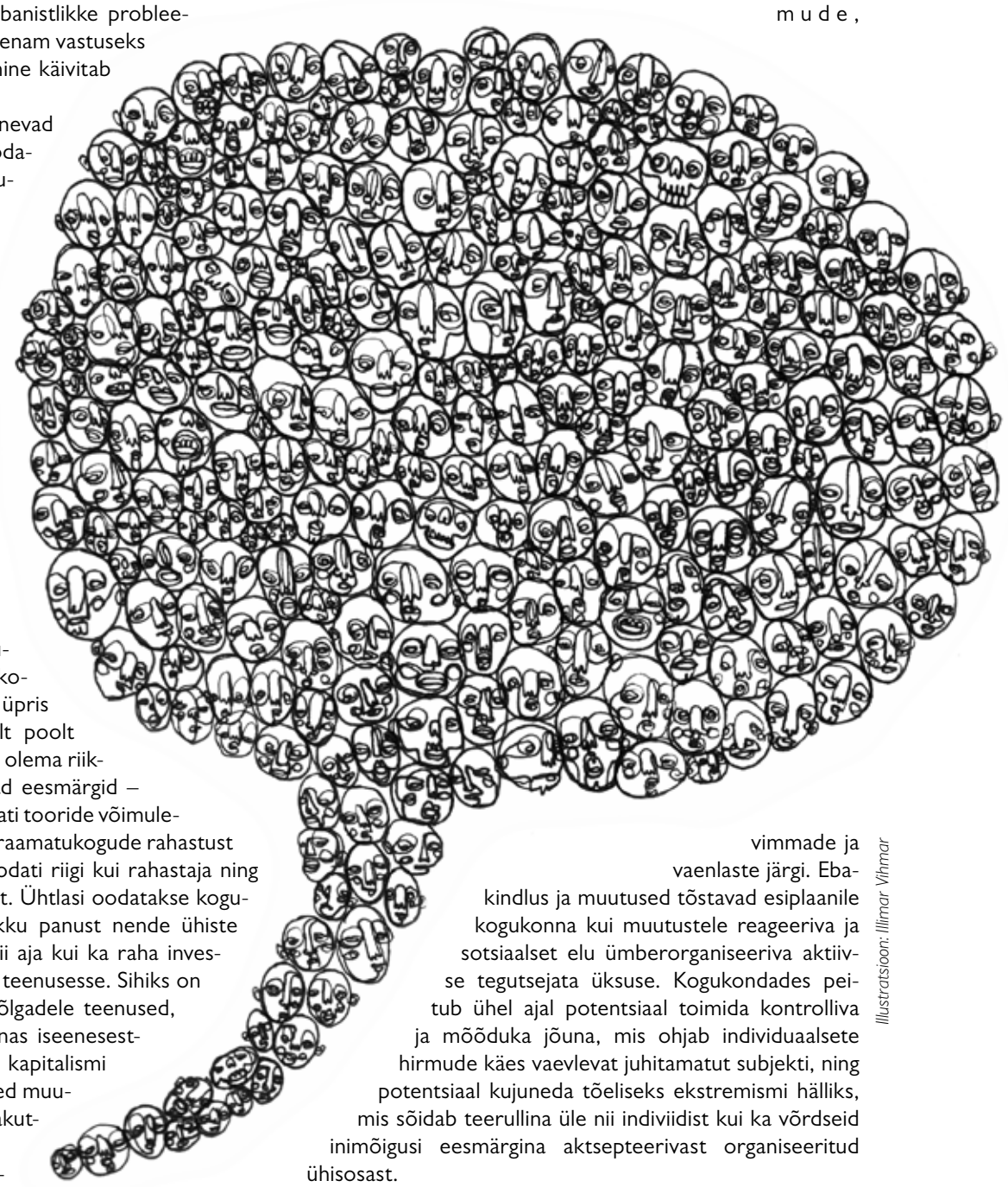

Illustratsioon: Illimar Vihmar

Kogukond on hirmus, aga ka hõlpsalt hirmutatav – kui hirmutada inimesi teise, eriti veel tundmatu vaenlasega, leiavad ka küünarnukitunnet ebamugavaks pidavad isikud ühise tundmuskogukondliku keele. Kui selline keel on leitud, saab hirmu kogukonnas eriti edukalt võimendada, kuna kogukond toimib kui teatav „kajakamber". Seal defineeritakse ja muudetakse loomulikuks uute kogukondade kujuteldavad piirid, luuakse oma versioonid ajaloost, tänapäevast ja tulevikust ning vastandutakse teistele kujuteldavatele kogukondadele. Niisiis muudab kogukond ülitundlikuks erinevuste suhtes. Ja samal ajal kui üksteise usaldamine ja moraalne kohtlemine on raskustesse sattunud kogukondades enesestmõistetav, ei laiene see usaldus ja moraalsus mõistagi vaenlastele, aga ka mitte ülejäänud ühiskonnale, rääkimata inimkonnast. Turris ja enesekesksete hirmudega tegelevad värsked koondunud keelduvad ressursse jagamast ja ennast teiste hädadele avamast. Säärastes tingimustes ei ühtlusta kogukond heaolu, vaid püüab hoida seda vaid oma grupi liikmete jaoks, osutades, et kogukond peegeldab ja võimendab ühiskonnas olemasolevaid probleeme samal määral, kui see neid lahendab.

VÄIKE MAAILM SUURE MAAILMA SEES

Intervjuu **Jaanus Jussi** ja **Raimo Matverega**. Küsis **Mariliis Mõttus**

Telliskivi Loomelinnaku asutaja ja tegevjuht Jaanus Juss ning sisujuht Raimo Matvere räägivad, kuidas nende ettevõtmisest on saanud Eesti suurim loomemajanduslikke ettevõtteid koondav keskus, mille mõjud on nakatanud positiivselt tervet Kalamaja.

Ajal, mil senini laiemale üldsusele suletud olnud tööstuslinnaku väravad 2009. aastal Telliskivi Loomelinnaku nime all avanesid, ei osanud ettevõtmise algatajad ilmselt arvatagi, et linnak, kuhu on koondunud nüüdseks suur hulk loomeettevõtteid, MTÜsid, *start-up*'e ning erinevaid maailma maitseid pakkuvaid restorane, teeb kaaluka restardi ka Kalamajale endale. Tasub vaid lahtiste silmadega ringi käia, et saada aru, kuidas Kalamaja elukeskkond pulbitseb jõudsamalt kui kunagi varem. Epp Vahtramäe magistritöö „Tööstusalade taaselavdamise sotsiaalkultuurilised mõjud Telliskivi Loomelinnaku näitel" toob tunnetuslikule ja visuaalsele pildile ka statistilise kinnituse, märkides, et koos Telliskiviga on sealsete elanike arvamusel suurenenud ka piirkonna turvalisus ja kogukonnatunne ning „Kalamaja ei vaadelda enam kui Balti jaama tagust, kuhu niisama asja ei ole"[1].

Kust sündis omal ajal idee luua selline ettevõtmine nagu Telliskivi Loomelinnak?
Jaanus Juss: Mina töötasin tol ajal ühes kinnisvarafondis, millele see kinnistu kuulus. Alguses oli plaan panustada uusarendusele, aga detailplaneering võttis väga kaua aega ning otsisime seega alternatiivi, mida sellega seni teha võiks. Käisime vahel Berliini-maratonidel ja veetsime tihti aega skvotitud majades, peamiselt Kunsthaus Tachelesis, mis kujutas endast mahajäetud kuuekorruselist hoonet, mille ruumid olid hõivanud erinevad loometegevused. Kõik oli paksu kanepisuitsuvinet täis, keegi maalis ja kuskil mängiti trumme. Katusekorrus oli terrassiga, kus oli isehakanud baar. Hoone sisehoov oli kaetud liivaga, nii et oli tekitatud justkui selline rannaala. Hakkasime mõtlema, et võib-olla õnnestub midagi sarnast ka siin teha, aga rohkem kontrollitud tingimustes, mitte nii metsikult. Alguses oli kontseptsioon väga hägune, aga mõtlesime, et keskenduks loomeettevõtetele. Esimest üürnikku otsisime vist üle aasta ja selleks julgeks oli PÖFF, kellele me A2 hoone kolmandal korrusel ruumid renoveerisime. See maja oli seisnud pikka aega kasutamata – polnud aknaidki ees ja sammal kasvas põrandal. Pärast seda üürisime esimese korruse päris kiiresti välja. Järgmisega läks jälle natuke aega, aga sellest hetkest peale on toimunud eksponentsiaalne kasv ning tegelikult on kõik endalegi üllatuslikult hästi käima läinud. Loomelinnaku sündi oleme arvestanud sellest, kui PÖFF siia 2009. aastal sisse kolis.

Kas peale Berliini oli veel kohti, kust snitti võtsite?
J.J.: Alguses tegime ikka täitsa ise. Olime umbes paar aastat tegutsenud, kui läksime vaatama Kaapelitehdast Helsingis ning sarnaseid hooneid või arendusi Münchenis. Alates väga korralikest kuni täiesti äärmuslikeni välja. Eks igalt poolt sai midagi kõrva taha panna, aga päris sarnast asja me kusagil näinud ei ole. Meie erisus on see, et tegutseme erakapitali all ja ei saa linnalt ega riigilt toetusi. Nii-öelda isemajandavana teisi selliseid me näinud ei ole. Kaapelitehdasele andis linn hoone, aga me oleme pidanud ka selle ise ostma.

On üsna tüüpiline, et kultuuri aetakse vanades tööstuslinnakutes. Telliskivis asusid kunagi Balti Raudtee Peatehased ja hiljem Tallinna Elektrotehnika Tehas. Mis teid selle koha puhul köitis?
J.J.: Sellise poolenisti linnalegendi kohaselt on siin väidetavalt ka mõned Sputniku tükid toodetud.
Raimo Matvere: Kui Jaak Juske siin ekskursioone teeb, siis ta märgib selle alati ära, aga ütleb, et päris kindel ei saa olla.
J.J.: Me asume kakssada meetrit vanalinnast, niisiis ei pea isegi liiga hästi arvutada oskama, et aru saada, et potentsiaali oli siin kõvasti. Samas on see natuke imelik koht. Enne kui siia loomelinnaku tegime, ei teadnud ilmselt paljud, et kesklinna külje all üldse nii suur territoorium on, sest see oli suletud. Kui sellega tegelema hakkasime, oli igal pool aed ümber, tõkkepuu ees, valvur hoidis silma peal ja kedagi sisse ei lastud. Inimesed olid näinud ainult Telliskivi tänava poolset müüri ja teiselt poolt rongiga sõites neid hooneid. Keegi ei kujutanud ette, et see tegelikult nii suur maa-ala on. Koos naabriga kokku on see sama suur kui terve Toompea.

Kui ainulaadne ettevõtmine Telliskivi arendamine kuus aastat tagasi oli?
J.J.: Me isegi ei otsinud sarnasust. Tahtsime lihtsalt teha loomeettevõtjatele keskendunud linnaku, kus oleks mõnusam keskkond. Ka praegu ilmestab meie tegevust see, et me ei võrdle end eriti teistega.
R.M.: Ma hoian teistel kohtadel silma peal, aga me ei mõtle oma tegevusi seetõttu jooksvalt ümber, kuidas teised parasjagu toimetavad. Lähtume sellest, mida meie kliendid tahavad ja mis meile endile tore tundub.

Kui te alguse peale tagasi mõtlete, siis kui raske sellist kultuurikvartalit üldse käima on tõmmata?
J.J.: Algus oli ikka üsna raske, kuna vestlused investeerimiskomiteega olid suhteliselt komplitseeritud. Puudus usk, et see võiks kunagi käima minna. Majanduslikult siia investeeringuid juurde teha oli keeruline. Pikka aega elasime põhimõtteliselt ainult sellest, mille me siin ise suutsime teenida. Nüüd on selles mõttes lihtsam, et meil ei ole enam sellist struktuuri ümber ja saame ise vabamalt otsustada, mida õigeks peame. Meil oli kogu aeg usk sellesse projekti olemas, aga kinnituse saamiseks läks umbes 3–4 aastat aega. Alguses olid riskid, et kui tegutseme loomeettevõtetega ja võtame üürnikeks palju kunstnikke, siis kas üüri ikka makstakse, sest meil peab ju mingi tulu olema. Aga suutsime täitsa ilusti läbi suurima majanduskriisi minna ja kõik töötab. Tuleb öelda, et loomeinimesed on väga kohusetundlikud.
R.M.: Me oleme näinud Tallinnas selle aja jooksul sarnaste nähtuste tõuse ja languseid. Kultuuritehas Polymer näiteks.
J.J.: Polymerist kuulsime, kui loomelinnak oli natuke aega tegutsenud, ja keegi ütles ka, et näe, selline koht. Mõtlesime alguses isegi koostööd teha. Sisuliselt me selleni ei jõudnud, aga see oli esimene koht, mis oli justkui midagi sarnast.

Millal teil siia suurem tung algas?
J.J.: Hüppeliselt ei olegi midagi hullu juhtunud, vaid pigem oleme vaikselt kasvanud. Paar sellist suuremat murdepunkti on olnud. Üks oli esimese restorani avamine, mis oli üsnagi peavalu. Üle poole aasta otsisime, kes see operaator võiks olla, ja siis tuli välja, et ega väga valida ei olegi. F-hoone seltskond oli piisavalt julge. Nad tegid ka investeeringu ise, kuna tol hetkel polnud fond valmis raha juurde panema. Siis oli arvamus ikkagi see, et restoran tehakse *in the middle of nowhere* ja keegi seal niikuinii käima ei hakka. Praegust olukorda vaadates on meil selle aasta lõpuks seitse restorani, kõik töötab ja läheb hästi. Selle esimese tegemine oli riskantne, aga linnaku mõttes andis see värskema hingamise.

Aga Poetänava avamine ja Vaba Lava?
R.M.: Poetänav tõi ehk pisut teistsugust klientuuri.
J.J.: Massid vist nii väga ei mitmekordistunud.
R.M.: Revali lisandumine tõi hommikukohvitajate seltskonda. Teater on kindlasti olnud *milestone*, sisulises mõttes samm edasi.
J.J.: Teater jah, see toob ikkagi paarsada inimest kokku ja nad saavad siin ju lisaks ka einestada. See on suurem arengufaas.

Kas te olete pidanud suuremat promotööd ka tegema või leidis rahvas Telliskivi pigem ise üles?
J.J.: See on nagu kirjutamata reegel, et me otseselt ei reklaami ennast. Meil on oma festivalid – Tänavatoidufestival, Kirbufestival, Telliskivi Tantsufestival –, millele me teeme reklaami, aga see on pigem kujul, et näe, sel ajal toimub. Loomelinnakut kui sellist me klassikalises mõttes ei turunda. Reklaamiraha läheb pigem ürituste korraldamisse, et inimestel oleks siin huvitav.
R.M.: Meie põhikontseptsioon on sisuloome, et meil toimuks siin piisavalt palju asju ja inimestel oleks põhjust siia ikka ja jälle tagasi tulla. Suured sündmused kannavad tihtipeale just seda eesmärki, et inimesed, kes pole siin enne käinud või kel pole muidu põhjust siia tulla, teeksid selle esimese sammu. Näiteks tuled kirbukale müüma, aga avastad, et siin on suure maailma sees väiksem maailm veel. Teeme küll mõningast koostööd turistide suunal. Näiteks Tallinna kaardi pakkujaid on 15, aga me oleme valinud nende hulgast välja kaks, kes on meile kõige omasemad. Ei tahaks end kaardilt kuskilt vanalinna stripiklubide vahelt leida. Väga palju levib info ilmselt suust suhu. Meie idee on tuua siia ainulaadseid sündmusi ja iga korraldaja turundab ju oma üritust ise.
J.J.: See on ka sellest tingitud, et alustasime väga väheste vahenditega. Panime iga sendi sinna, et meil oleks pigem sisu ja inimestel põhjust tulla. Territooriumi koristasime näiteks talgute raames koos üürnikega. Muretsesime toidu, panime tunked selga, ise koristasime ja tassisime – selles mõttes oleme väga minimaalsete vahenditega hakkama saanud. Mitte mingi geniaalne plaan, mis meil algusest peale oli, vaid pigem olude sunnil välja kujunenud käitumismudel.
R.M.: Reklaam ei tundu väga mõistlik rahapaigutus ka. Just suurte ürituste puhul. Jäin just hiljuti mõtlema, kas Kirbufestivali välireklaam tasus end ära. Arvestasin, et ilma igasuguse reklaamita jõudis osalejate arv Facebookis juba 5000–6000 inimeseni, lisaks veel meediakajastus. Võib-olla ei olnud see tulemuse mõttes enam üldse määrav. Telliskivi Loomelinnaku bränd on ise piisavalt tugev juba. Üldiselt on nii, et kui tulla välja uute huvitavate ideedega, on ka meedia valmis seda kajastama.

Mis kriteeriumitest te oma üürnike valimisel lähtute?
J.J.: Eks me peame valima, aga mitte üleolevalt. Tegemist on ikkagi loomelinnakuga ja eelduseks on see, et ettevõtted, kes siin üürivad, peaksid olema loomesektoris tegevad, sellega kuidagi haakuvad või tooma linnakule juurde mingit muud lisaväärtust, et see tervikuna paremini toimiks. Kui keegi soovi avaldab, on kogu meeskonnale enam-vähem hetkega selge, kas üürnik on Telliskivi materjal või mitte. Oleme siin justkui väike pere ja kui võtame pereliikmeid juurde, peaksid arvamused ja lähenemised ühtima.
R.M.: Meil on selline *healthy mix* – terve hulk loomeettevõtteid ja tasakaalustuseks mõned tõeliselt ägedad *start-up*'id ning palju vabaühendusi. Kokku annab see väga kihvti keskkonna, kus nad siis – mu sõbra head väljendit kasutades – ristiolmlevad. Vaatad hommikul kohvikusse ja näed, et MTÜ vennad arutavad loomeinimestega mingeid asju. Inimesed ei rendi siin lihtsalt hoonet, vaid me näeme, et osa neist liitub ikkagi kogukonnaga. Üritame sellel suunal ka pidevalt tööd teha – saame aeg-ajalt kokku, korraldame ühiseid üritusi.

Kuidas teile endile tundub, kas Telliskivi on kujundanud ümberkaudset kogukonda või pigem vastupidi?
J.J.: Pigem oleme loonud soodsa kasvupinna, nii et kogukonnal on olnud hea siin tekkida. Me ise sekkume loomelinnaku igapäevaellu vähe. See on nagu elavorganism. Me ei näe ennast ka kinnisvaraarendajatena, vaid pigem aednikena, kes vaatavad, kuidas taim peenral kasvab, ja üritavad seda võimalikult vähe torkida. Ta peab saama vabalt hingata. Muidugi oleks tore öelda, et oleme loonud siia ühe, teise ja kolmanda, aga ma arvan, et meil on õnnestunud luua poolenisti läbi juhuse selline soodne keskkond.
R.M.: Mida me näeme, on see, et ümberkaudsetesse hoonetesse ja kompleksidesse tuleb sarnase fookusega asju. Kui mingite huvidega seltskond on harjunud siin piirkonnas käima ja toimetama, on üpris loogiline, et seda kõike tekib juurde. Meie rõõm ja eelis on ehk see, et oleme laiendanud siinsete asukate valikuprotsessi tulemusena võimalusi, et siia tuleks järjest rohkem uusi ja erinevaid ettevõtmisi. Me ei ütle ju, et siin on loomeinimesed, teised ärge tulge, või et kui sa joonistada ei oska, siis mida sa siin ikka teed. Fakt on see, et kohalikud on hakanud piirkonda kindlasti rohkem külastama. Selgelt on näha, et ka turist, kes on käinud Eestis korduvalt ja on valmis minema vanalinnast välja, või siis rohkem *backpacker*'i tüüpi reisija vaatab seda väga selgelt kui üht osa Tallinna külastusest.

Kui suurel määral on Telliskivi äriprojekt ja kui palju leidub siin maailmaparanduslikku alget?
J.J.: Eks see on selline *fifty-fifty*, üks ei saa töötada ilma teiseta. Asjad, mis elavad ainult dotatsioonist, ei ole pikas perspektiivis jätkusuutlikud. Ma arvan, et äriline iseloom ongi edu taganud. Ka mujal maailmas on näha, et asjad, mis sünnivad

tugeva linnalt saadud toetusega, kipuvad tavaliselt lonkama. Äriline pool kutsub korrale ja sunnib olema efektiivne ning mõtlema asju natuke rohkem läbi. Samas on see pisut ka maailmaparanduslik projekt.

R.M.: Omanikena tuleb mõistlik olla, aga me tahaks uskuda, et toome Tallinna kultuuri- ja meelelahutuspildile ka mingit lisaväärtust – siin on päris palju kohti, kuhu tulla, et korraldada oma kultuurisündmus, näitus, ballett või mis tahes. Väga säravaid ideid, mille puhul näeme, et rahaga on väga kitsas käes, toetame sellega, et anname neile omalt poolt ruumid ja aitame natuke turundusega.

J.J.: Vaatasin, et eelmisel aastal toimus siin *ca* kolmsada kultuurisündmust, millest toetasime mingil kujul umbes 40%. Nagu Raimo ütles, on meil selline *healthy mix*. Meil on siin 11 hoonet, mille hulgas on isegi väike lasteaed. Kui rääkida loomelinnaku maailmaparanduslikkusest, siis Epp Vahtramäe tegi siin magistritöö raames uuringu, kuidas loomelinnaku teke on mõjutanud Kalamaja ja Põhja-Tallinna tervikuna. Loomelinnak on päris märkimisväärse märgi maha jätnud. Mitte teadlikult, aga oma asja ajades on loomelinnak avaldanud mõju ka ümbritsevatele kogukondadele.

Te olete pisut seotud ka Tartu Aparaaditehasega.

J.J.: Aparaaditehase eestvedaja on Urmas Laur, kellega koos me kunagi loomelinnakut alustasime. Aparaaditehas ongi natuke nagu Telliskivi väike õde. Nad on üritanud seal teadlikult sama asja teha kui Telliskivis ja Urmasel lähebki väga hästi. Tartus on selgelt sellise koha järele ka nõudlus. Ühtlasi on mudel seal sama ehk äri ja loome töötavad käsikäes. Oleme algusest peale vaadanud, et see võiks olla pisut nagu Telliskivi filiaal Tartus – püüame seal omavahel rohkem koostööpunkte leida jne.

Kas nende aastate jooksul on midagi läinud ka vett vedama?

J.J.: Suuri ebaõnnestumisi otseselt ei olegi.

R.M.: See on kihvt, et meie külastajal on üsna terav sotsiaalne närv. Kui hakkame kuskilt natuke vales suunas minema, ei jäta nad seda enda teada ja sama teevad ka rentnikud. See aitab meil fookust hoida.

J.J.: Meil on rentnikega Facebookis suletud grupp, kus nad saavad ennast vabalt väljendada. Seal näevad kõik kõigi kommentaare, nii et oleme selle tule keskel. Kui midagi rappa läheb, saame sellest kohe teada. Me ei ole ennast ära lõiganud, et kuskil kaugel on mingi arendaja ja kui üürnikud tahavad muutust, peavad nad meili kirjutama ja sellele vastust ootama – me saame selle tagasiside kohe väga otse.

R.M.: Mõned üritused on küll vahel võib-olla meie klassikalisest Telliskivi formaadist erinevad, mis ei pruugi halba tähendada, aga mingile seltskonnale on see nagu sireen.

J.J.: Sponsorlust ja reklaame me siia linnakusse väga ei taha. Üritame nii poliitiliselt kui ka muudes küsimustes väga neutraalsed olla. Saame päris palju selliseid kõnesid – kes tahab siia oma reklaami üles panna või brändinguga grafiti teha –, aga sellised asjad oleme kõik alati ära öelnud. Tahame siin ikkagi loomulikku keskkonda säilitada ning korporatsioonidest pigem hoiduda.

R.M.: Mingil hetkel käis võidujooks, kes saab siia esimese 3D-grafiti teha, aga kuna kumbki huvilistest polnud nõus joonisel oma brändingu detailist loobuma, siis tööd ei läinud käiku. Üks pilt oligi väga kihvt, aga kui sul on ikkagi toote pudel käes, siis noh...

Sel aastal valmis teil Telliskivi seintele kaks suurt grafitit. Kas need olid teie enda tellitud?

J.J.: Pigem mitte. Kunstnikud on ikkagi meie poole pöördunud.

R.M.: Hallidel aegadel tekkis seda grafitit siia ikka nii, nagu seda hoonetele tekib. JJ-Street Baltic Session: Street Art Jam on korraldanud erinevaid üritusi ja paljuski koostöös nendega on viimase paari aasta suuremad tööd ka valminud. Nemad on selles vallas põhiarendajad Eestis ja *boost* tänavakunsti vallas tekkis eelmisel aastal, kui nad Lendava Taldriku seinale töö teinud kunstniku Eestisse kutsusid. Sel aastal tulid nad uuesti meie juurde uurima, kas meil on vaba seina, ja nii ta läks. Kuna Foody Alleni graafika on tänavakunstipärane ja meil on seal tühi sein, küsisime naabrilt, kas võime lasta pika parklamüüri tänavakunstiga täita, ja ta oli nõus. Just siis muutus aktuaalseks teema, kuidas linn käskis vanalinnas maha pesta Edward von Lõnguse töö ning et ametnike suhtumine tänavakunsti ei ole niikuinii eriti toetav. JJ-Street Baltic Session üritab seda muuta ja me saime aru, et kui meil on sein, siis tulgu ja tehku. Me ei teadnud, kuidas see läheb, aga avanädalal tehti viis või kuus postivahet ära ja ülejäänud täitusid kuu aja jooksul iseenesest. See on selline orgaaniline sein, mis jääb sinna edaspidi ka.

Miks Telliskivile Tallinnas eriti arvestatavaid konkurente pole tekkinud?

R.M.: Mina ei vaata seda konkurentsi vaatepunktist. Praegu on meie eelis just see, et meil on siin kogukond tekkinud. Sul on siia lihtne tulla ja sisse elada. Inimesed tänavalt üritavad teha meile põhiliselt selgeks seda, et meil on meeletu konkurents Kultuurikatlaga. Turisti silmade läbi näen mina neid pigem sama vao kündjatena, kellega meil on ehk võimalus kunagi koostööd teha.

J.J.: Samas konkureerime me justkui enamiku meelelahutuskohtadega linnas. Miks teisi selliseid linnakuid pole tekkinud? See on kompott mitmest muutujast – et oleks sobivas asukohas sobiv kinnistu. Kui sa tahad, et siia kogukond tekiks, ei saa seda kiirendada, sa ei saa seda peenart väetama minna, et mari väga hea tuleks. Tuleb lihtsalt istuda, oodata ja lasta tal ise kasvada. Seda on kinnisvaraarendaja seisukohast tihti väga raske teha, kuna sul võib olla hästi maksev üürnik ukse taga, aga talle tuleb ära öelda, kuna tegu pole loomeettevõttega. Suhteliselt raske otsus, mida ärisektoris teha. Jah, ta maksab üüri ja ta maksaks üüri rohkemgi kui loomeettevõtja, aga ei, me ei võta teda ja parem ootame seda õiget loomeettevõtet.

R.M.: Kui mujal on tihti toetaja, näiteks avalik rahastus või omavalitsus, siis siin on mänguruumi natuke rohkem.

J.J.: Toetustega on nii, et kui linn või riik sind toetab, pead selle toetuse efektiivselt ära kasutama. Sul on surve, et nüüd peab midagi tegema, sest aruannetes on ju vaja midagi ette näidata, ning siis hakkad paratamatult ka arengus mingeid kompromisse tegema. Me üritame olla kompromissitud. Anname endale ikkagi aru, et linnak on loomeettevõtetele. See on paljuski ka asja võti – et ei oleks survet, peab ise kasvama. See on nagu lastegagi. Nad kasvavad ikka oma tempos, võid ju nende peale karjuda (*naerab*), aga ega sellest midagi paremaks ei lähe. Rikud ära. Eks sõbrad-tuttavad ikka helistavad meile aeg-ajalt, et kas te olete kuulnud, et teile tuleb konkurent sinna või tänna. Kehitad õlgu ja lähed oma asjaga edasi. Väga me ringi ei vaata. Ainult selle koha pealt, et mõne asutusega koostööd teha, kui tundub, et oleks hea sünergia. Aga see, kes nüüd kellelt mingi üürniku kätte saab, on täiesti olematu.

R.M.: Me käime pigem Eestist väljaspool ideid kogumas ja vaatamas, mida tehtud on ja mis toimib.

J.J.: Me käime samamoodi Kultuurikatlas üritustel ja nemad ilmselt siin. Tundub, et turgu jagub kõigile, kui asja kvaliteetselt teha.

Telliskivi sisujuht Raimo Matvere (vasakul) ja tegevjuht Jaanus Juss (paremal) on loonud tänu Telliskivile soodsa kasvupinnase tervele Kalamajale. „Me ei näe ennast kinnisvaraarendajatena, vaid pigem aednikena, kes vaatavad, kuidas taim peenral kasvab, ja üritavad seda võimalikult vähe torkida," ütleb Juss. Fotod: Janis Kokk

[1] *Vahtramäe, Epp 2013. Tööstusalade taaselavdamise sotsiaalkultuurilised mõjud Telliskivi Loomelinnaku näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool.*

TARTU PEIDETUD VÄRAVA RUUMILINE RENESSANSS

Kaja Pae

Veel 1998. aastal andsid elanikud Supilinna elukeskkonnale negatiivsema hinnangu kui Annelinnale. Nüüdseks on Supilinnast saanud kõrgete kinnisvarahindadega hipster-rajoon, Annelinnas tehakse aga esimesi arglikke samme kogukonnavaimu tekitamise nimel. Tõenäoliselt tabab kivilinnasid lähitulevikus hääbumise asemel omapärane düstoopiline õitseng.

Viimaste aastate jooksul on võrdlemisi sageli küsitud, miks ei teki kogukondi kivilinnadesse? Vastata võib mitmeti sõltuvalt sellest, mida me kogukonnana mõistame ja miks kogukonna tegutsemist üldse oluliseks peame, st milliseid väärtusi kogukonna tegutsemiselt ootame. Mitmesuguseid osalt vabatahtlikkusel põhinevaid koostöövorme võib täheldada kivilinnadeski. Tõsi, need on olemuselt mõnevõrra erinevad kui näiteks puitasumites tegutsevad kogukonnad, kuid kas need saaksid ja peaksidki sarnased olema?

Eelistan nägemust kogukonnast kui ühiskonna erinevate osade vahel sidususe loojast, mis võimaldab huvitatud üksikisikutel sobival hetkel oma mõtteid arendada ja mitmekülgses koostöös ellu viia. Niiviisi arenevad koha- ja kontekstitundlikud ideed ja ettevõtmised, mis on kahtlemata heaks ja tarvilikuks partneriks ülevalt alla suunatud asjakorraldusele. Kogukondadest rääkides kerkivad kujutlusse esialgu ilmselt puitasumitega seonduvad aktiivsed ja omanäolised kogukonnad, nagu Supilinna või Telliskivi selts. Mõlema seltsi tekkeajendiks oli kohaliku kultuurielu mitmekesistamine ja keskseks sündmuseks on saanud vastavalt Supilinna ja Kalamaja päevad, kuigi olulisteks peetakse ka kohalikku linnaruumi puudutavaid küsimusi ja omavahelist suhtlemist.

Linnalabori 2014. aastal korraldatud kogukonnauuringust selgus, et olulisim kogukonna tekkepõhjus ongi soov kultuurielu arendada[1]. On selge, et kivilinnade ruumiline mudel ja hoonestuse skaala on mainitud puitasumitest erinev. Teistsugune on ka sotsiaalne plaan – Annelinna elanikest on 40% üürnikud. Annelinn on justkui Tartu peidetud värav – paljud Tartusse kolijad, nende seas ka noored tudengid, leiavad endale esimese peatuspaiga Annelinnas. Mainimata ei saa jätta ka seda, et 25% Annelinna elanikest on vene rahvusest. Kuid kindlasti ei saa väita, et Annelinnas on eakamate inimeste märgatav osakaal – Annelinna elanike vanuseline jaotus ei erine olulisel määral Eesti elanike keskmisest vanuselisest jaotusest.[2]

Võib arvata, et kogukonna tekke juures mängib olulist rolli ka soov piirkonna pärandit väärtustama asuda. Arvamusfestivali regionaalarengu ala esimeses debatis toodi näiteks välja, et toimiva kogukonna moodustumine äärealadel pole probleemiks, kui seal on tugev kultuurilooline pärand, hoopis problemaatilisem on see aga alevites, kus inimestel pole juuri.

Loetletud erinevused annavad üsna hästi mõista, et praegu ei saa Annelinnas tekkida näiteks puitasumitega analoogset kogukonda. Kuid see, et meil pole Annelinna seltsi, ei tähenda, et Annelinnas ei esine ühelgi kujul koostööd. Enamik korteriühistuid on Annelinnas suhteliselt aktiivsed ja ka põhjusega – tegeletakse maja soojustamise ja kommunikatsioonide küsimusega. Need ei ole lihtsalt aktuaalsed, vaid põletavad küsimused, sinna kulub ilmselt oluline osa aktiivsete inimeste vabast ajast. Võib arvata, et kui hoone kehandit puudutavad küsimused saavad korda, hakatakse pöörama rohkem tähelepanu ka õueruumi ja hoovide (sealhulgas muidugi parkimise) korrastamisele, mis nõuab juba naaberühistute koostööd. Need küsimused on omakorda piisavalt suured ja linnaruumi suhtes kaaluka mõjuga, et vajavad ka professionaalide osalust.

See, milline on ühistu õhkkond ja kas see suudab täita mikrokogukonna rolli, sõltub palju ühistu esimehest. Üks Annelinnas elav sotsiaaltöötaja kirjeldas oma majas valitsevat head õhkkonda, mille on loonud just ühistu esimees – toimib naabrivalve, teretatakse ja naeratatakse, majaesisel platsil suheldakse. Selliste mikrokogukondade puhul on olulised liider ja sünergia teke kokkusattunud inimeste vahel. Huvitav näide on Leedus samuti paneelmajas ja vabaplaneeringu alal kujunenud tugevalt ühtehoidev kooperatiiv-kogukond Rahu, mis on pööranud palju tähelepanu ka maja ümbrusele[3].

Kuid ka Annelinnas leidub üksikuid inimesi, kes soovivad juba praegu väljaspool ühistut midagi ära teha. Näiteks üks Annelinna lasteaed korraldas heategevusliku laada, et korrastada oma õueruumi, Annelinnaportaal on mittetulunduslik ettevõtmine, mis koondab infot Annelinna kohta, teist aastat toimus Anne Noortekeskuse eestvedamisel Annelinna festival, kus osalesid mitmed Annelinnas tegutsevad ja sotsiaalse mõõtmega organisatsioonid, koos Annelinna visioonikonkursiga toimusid aruteluüritused elanike ja arhitektide vahel. Hea näide mitmekülgse koostöö arengust on Tartu maheaednike, noortekeskuse, arhitektide ja annelinlaste koostöös sel kevadel valminud „iga annelinlase peenar". Peenar on saanud annelinlaste seas väga sooja vastuvõtu osaliseks. Kuigi see asub kesksel jalakäigualal ja on piirdeta, pole ükski taim kahjustada saanud ja peenras paiknev pink on enamasti vestlejaid täis. See näiliselt marginaalne näide annab esiteks märku, kui teretulnud on niisuguses keskkonnas omamehelikud lahendused ja mikromõõtmeline skaala, ning teisalt, et sellise ulatusega asjad hakkavadki toimima tänu elanike osalusele ja mitmekülgsele koostööle või kogukonnale.

Kuid peenra (nagu ka mitme teise nimetatud ettevõtmise) puhul tuleb tunnistada, et selle rajamise algatus ei tulnud Annelinnast. Linnaplaneerimine on muutumas üha rohkem huvigrupipõhiseks. Seni kuni huvigruppidele orienteeritus loob uut spetsiifilist väärtust, on see positiivne, kuid tundub, et selle kõrval kiputakse eeldama, et kui pole selgelt formeerunud huvigruppi, siis pole ka huvi. Ometi näeme just kivilinnade näitel, et see eeldus on vale. Nagu mainitud, on Annelinn oluline liikuva üürituruna, ja aktiivsete omanike panust vajavad ühistud pragmaatiliste probleemide lahendamisel. Kes aga saaks ja peaks seisma nende piirkondade elukeskkonna eest? Eriti kui mõelda sellele, kui valulikuks võib kujuneda mitmel ühistul näiteks hooviga tegelemise eesmärgil oma jõududega asjaajamine ja kokkulepete saavutamine. Samas on edukas töö elukeskkonnaga elanike osaluseta võimatu.

Tartus on tehtud aastaid uuringut „Tartu ja tartlased". Ebasobivaima elukeskkonnana on nimetatud alates 2003. aastast Annelinna[4]. Huvitav on tõdeda, et veel 1998. aastal edestas elukeskkonnale antud negatiivse hinnangu poolest Annelinna Supilinn[5]. Nüüdseks konkureerib Supilinn aga koos Kesklinnaga kalleima eluasemepiirkonna tiitlile. Võrreldes raskesti võrreldavaid võib küsida, et ehk ei olegi mõne linnaosa elukeskkonna parandamine nii lootusetult suur ja pikaajaline töö, kui esialgu tunduda võib? Selliseid erinevate piirkondade populaarsuse kõikumisi ei saa üheselt selgitada, lisaks füüsilistele põhjustele on siin mängus alati kombinatsioon emotsionaalsetest, pragmaatilistest ja hoiakutega seotud asjaoludest, ka sellest, millisena ühiskonnas tulevikku ette kujutatakse. Kivilinnade püstitamise ajal oli urbaniseerumine positiivne ja tulevik kasvule orienteeritud. Nüüd soovitakse näha tulevikku globaalkülana ja sellele otsitakse olemasolevast ruumiliselt sarnanevaid vasteid. Need on piirkonnad, kuhu suunatakse huvi ja aktiivsus.

Osalt on tõsi, et me ei oska praegu kivilinnade tulevikku ette kujutada. Samas on need Eestis noored linnaosad. Kalamaja ja Karlova olid näiteks algselt töölistele püstitatud elamupiirkonnad, mis muutusid populaarseks alles mitu põlvkonda hiljem ja ajalooliste kihistuste kogunedes. Kas kivilinnade puhul on küsimus pelgalt ajalooliste kihistuste puudumises või ka ruumi mastaabis ja planeeringu tüübis. Seda, kas kivilinnasid tabab ruumiline renessanss või omapärane „düstoopiline õitseng", näitab aeg. Minu isiklik seisukoht on, et näiteks Annelinna viiekorruselised hooned ei ületa lootusetult inimskaalat ja majadevahelise ruumi inimmõõtmeline läbitöötamine ja erinevateks ruumideks jagamine parandab keskkonna kvaliteeti märgatavalt. Samas on kivilinnadel ka väga häid omadusi, mida tasuks teadvustada ja rakendada. Annelinna näitel: hea planeering suures plaanis, toimivad jalakäigualad, kesklinna lähedus, rohke ja omapärane haljastus, avarus ja samas elanike suur tihedus. Viimast on inimesed küsitluses probleemina nimetanud, kuid samas on see ka võimalus, mis lubab paljudel parandatud elukeskkonnast osa saada (st muudab investeeringud efektiivseks) ja loob linnalikkuse potentsiaali.

Kui küsida, kuidas ja mida täpselt teha, siis jõuame uuesti tagasi kogukonna rolli juurde. Need on täpsed lokaalsed sekkumised, mis selliste piirkondade keskkonda parandavad, ja selleks et need oleksid edukad, on tarvis mitmekülgset ja avatud koostööd. Mõeldes sellele, kui suur osa Eesti elanikest kivilinnades elab ja kui suure osa nad meie ühiskonna näost kujundavad, ei saa lükata nende piirkondade arengut üksikute vabatahtlike entusiastide õlule, kes räägivad sageli jõetusest, mida nad oma vabast ajast nii mitmekülgsete küsimustega tegelemisel tunnevad. Võib-olla ongi praegu üheks olulisimaks küsimuseks see, kes peaks haarama ohjad ja võtma projektijuhtimise rolli koostöö kujundamisel kivilinnade elanike, mittetulundusorganisatsioonide, professionaalide ja omavalitsuse vahel. Olen praegu seda meelt, et see peaks olema omavalitsus. Välja tasuks mõelda viis niisuguse koostöö toetamiseks, näiteks stipendium keskkonda puudutava idee elluviimiseks.

[1] *Vihma, Peeter; Lippus, Madle 2014. Eesti kogukondade hetkeseis, lk 20, 35–36.*
[2] *„Annelinna statistikat"*, annelinnaportaal.wordpress.com.
[3] *Dainius Liskevicius „ Rahu".*
[4] *Uuring „Tartu ja tartlased", 2008 ja 2013, lk 34.*
[5] *Uuring „Tartu ja tartlased", 1998.*

LASNAMÄE – UUTMOODI KOGUKONDLIKKUSE KASVULAVA

Maria Derlõš

Kuueteistkümnest asumist, kaheksast mikrorajoonist ja kuuesaja viiekümnest korruselamust koosnev Lasnamäe on linn linnas. Paneelmajade betoonile ja anonüümsusele vaatamata on lasnamäelastegi seas tärkamas idee kohalikust asumiseltsist. See on Lasnaidee.

Miks alustasime Teele Pehki ja Madle Lippusega kogukondlikkuse uurimisel stereotüüpidest pungil ning rahvuslikult laetud Lasnamäest, kus ometigi tundub eeldusi kogukonna tekkeks teiste Tallinna „mägedega" võrreldes kõige vähem? Suur tükk ajab suu lõhki? Pidasime oluliseks pöörata senisest rohkem tähelepanu venekeelsele elanikkonnale, nende ruumitajule ja elamiskogemusele. Kuidas kujuneb lasnamäelaste omanikutunne kodupiirkonna suhtes ja arusaam kodukohapõhisest kogukonnast? Minu kui Lasnamäel elava eestivenelase jaoks oli see erialaselt väga põnev väljakutse ning teiselt poolt väga isikliku teekonna algus.

Projektina alanud ja koostöövõrgustikul põhinevast Linnalabori algatusest on kasvanud tänapäevaks välja iseseisev Lasnamäe elanike kodanikuühendus Lasnaidee, mille eestvedajate hulka ma siiamaani kuulun. Kuigi tegu on alles lapsekingades oleva ühendusega, on Lasnaidee suutnud äratada nii mitmegi suurema tegevuse-sündmuse kaudu üldsuse tähelepanu. Püüame levitada sõnumit kogukondliku eluviisi kohta, korraldades üritusi, mis võimaldavad luua ühist suhtlusplatvormi ja tekitada diskussiooni. Kõige hiljutisem viiepäevane LasnaKino filmisündmus meelitas kohale ligi 1500 inimest, kes said kõik võtta aktiivselt osa avalikust arutelust, nautides seejuures kvaliteetse filmikultuuri pakutavat mõnusat laengut. Tänavafestivalilik LasnaPiknik tõi aga sel aastal esimest korda kokku kohalikud heategevuslikud organisatsioonid, väikeettevõtted, kunstnikud, muusikud ja huviringid ning ärgitas sel viisil kohalike tegijate vahelist koostööd.

Kes aga Lasnaidee taga seisavad ja kuidas me kokku saime? Lasnaidee liikmeteks on iseenesestmõistetavalt kohalikud aktiivsed elanikud, kuid üksteist me varem ei tundnud. Keegi tutvus LasnaPiknikul, keegi luges artiklit või nägi Lasnaidee YouTube'i videot ning võttis ise ühendust. Lihtne sõnum, et Lasnamäe elanikud võiksid oma elukeskkonna parendamiseks midagi koostöös ise ära teha, kõnetas meid kõiki võrdselt ning tõigi erinevate tutvus- ja infokanalite kaudu kokku, et luua Lasnamäel uut väärtust. Lasnamäel pole puudust mitte aktiivsetest kodanikest, vaid kommunikatsioonist – teadmisest, et sinu kõrval mõtlevad paljud, et võiks midagi ise ära teha, aga üksinda ei julge ega oska. Siinkohal ongi oluline roll eestvedaja(te)l, kelle positiivne ja energiline suhtumine annaks teistele tegutsemisjulgust ja -motivatsiooni. Eestvedaja rolli tähtsust rõhutab ka Linnalabori 2014. aasta kogukonnauuring, mis toob küsitluste põhjal välja, et pea 65% olemasolevatest kogukondadest ei suudaks ilma juhita/juhtideta koos püsida.

EBATÜÜPILINE ASUMISELTS

Piirkonna mõttes on Lasnamäe üsnagi eriline paik, sest elanikke on siin rohkem kui Tartu linnas kokku. See on tohutu inimressurss ja -väärtus, mille tõttu saame vähemalt olla kindlad, et sihtgrupist meil puudust pole. Kuna juba algselt kujunes Lasnaidee võrgustik Lasnamäe-üleseks, mitte ühe konkreetsema piirkonna põhiseks, jäävad meie haardesse tõesti kõik need 118 000+ elanikku. Lasnaidee aktiivseid liikmeid, kes tegevusi ellu viivad, on aga käputäis. Kas saab väita sel juhul, et Lasnaidee esindab Lasnamäe elanike huvisid? Ei, kindlasti mitte. Kuid sellegipoolest on tegu omaette kogukonnaga, millel on väiksem aktiivne tuumik ning laiem toetajaskond. Näeme ennast kohalike elanike ärgitajate ja kogukondliku mõteviisi propageerijatena, mis aga tingimata ei tähenda ühe organisatsiooni alla koondumist. Lasnaidee puhul on tegu asumiseltsidega võrreldes hoopis teistsuguse kogukondliku organiseeritusega, mille omapära dikteerib ruum ise.

Erinevalt asumiseltside skeenest elavad lasnaideelised kõik Lasnamäe eri paikades: kes Laagna, kes Mustakivi, kes Katleri asumis (jah, ka Lasnamäel on asumid, tervelt 16!). Olenemata sellest ühendavad meid sama siht ja kummaline sõnulseletamatu kodukohapõhine Lasnamäe-identiteet. Ehk tingib distantsile vaatamata selle kogukonna sidususe Lasnamäe kurikuulus üheülbalisus – korduv korrapärane tüpoloogia, mis seob Lasnamäe eri osad üheks mentaalseks tervikuks? Seega toodavad tüüplahendused asukohast hoolimata tüüpilisi ruumilisi olukordi, mis pakuvadki võimalust Lasnamäe väga eri paigus elavate inimeste vahel ühisosa leidmiseks.

Juba lähtuvalt Lasnamäe tegelikust mitmekesisusest ja suurusest ei saa kuulutada vaid ühe kogukonna mudelit ainuõigeks. Väljundeid, kuidas elanikud saavad olla oma kodukoha suhtes vastutustundlikumad ja seda koostöös oma naabritega, on kindlasti mitmeid ja väga erinevaid, millest paljusid me ei pruugi märgatagi. Näiteks võib väita, et juba praegu on igas majas oma väljakujunenud kodukohapõhine kogukond ja isegi sellele vastav juriidiline keha – korteriühistu. Tõsi, antud juhul on tegu pigem maja haldamise ja administreerimisega tegeleva üksusega, kuid on ka näiteid, kus mõne ärksa elaniku või korteriühistu esimehe eestvedamisel on naabritega koostöös tehtud korda oma trepikoda või hoov. Selliseid algatusi peab märkama, kaardistama, tunnustama ning toetama.

KÕIK ALGAB TERVITUSEST

Kuigi Lasnamäel elatakse väga lähestikku, jäävad naabrid üksteise jaoks tihtipeale tundmatuks. Samas ei julgeks üldistada ja põhjendada seda paneelikate paratamatusega. Kas see ei olegi mitte tavaline kortermajade puhul, kus elab suurem hulk inimesi? Lõpuks sõltub kõik siiski meie endi avatusest meid ümbritseva suhtes. Kolisin ühest Lasnamäe korterist teise ja nüüd kahe aasta möödudes tunnen kõiki oma korruse naabreid ja mitmeid teiste korruste ja kõrvalparaadna elanikke, peamiselt neid, kes ka ise viitsivad tervitada. Paneelika puhul saab käsitleda trepikoda kui omalaadi vertikaalset tänavat, ühendavat lüli eri korteriühikute vahel, mille puhul ka lift mängib olulist siduvat rolli. Lähestikku koos elades on dünaamikat ja võimalusi suhestumiseks tegelikkuses palju, lõpuks saab kogukondlikkus alguse lihtsast „terest".

Kuigi enamik ei arva meie, lasnamäelaste kodukohast just kõige paremini (muide, jah, see teeb vahel haiget), näevad kohalikud elanikud Lasnamäed hoopis teisiti. See on lihtsalt meie kodu oma väärtuste ja puudustega, mis on hea just meie jaoks nüüd ja praegu. Paneelmajad ei pruugi pakkuda kõigile esteetilist silmailu, kuid oma võlu neis siiski on. Avarad korterid, soodne hind, teenuste käepärasus, lasteaedade lähedus, võimalus nautida miljonivaadet alates seitsmendast korrusest ning loomulikult privaatsus, mida pakub anonüümne keskkond. Neid tegureid kokku liites saame mõnusa kodupaketi noortele peredele, kes on pealinna oma esimest kodu soetamas. Kompaktne ja mugav Lasnamäe pakub võimalust elada kesklinna vahetus läheduses, ilma et peaks taluma tüütuid ummikuid või kesklinna heitgaase. Paljud kohalikud liiguvad tööle ja tagasi iga päev ühistranspordi või jalgrattaga.

MIKROETTEVÕTLUS ÕITSEB

Rääkides aga vajakajäämistest, näeme Lasnaidees, et üheks tähtsaks puudujäägiks on olnud korralik ja ohutu jalgrattateeühendus kesklinnaga, mis pakuks Lasnamäe elanikele võimalust mugavalt ja keskkonnasõbralikult linnaruumis liiklemiseks. Ning loomulikult lõpmatu hulk kaubanduskeskusi – Maxima karbid nagu seened pärast vihma risustavad Lasnamäe looduslikke tühermaid, pakkumata vastutasuks peale automatiseeritud tarbimiskultuuri muud lisandväärtust. Ometigi on ka Lasnamäel keldripoodide kujul väga lopsakas ja mitmekesine väikeettevõtlusvõrgustik, mis on jäänud paraku veel märkamata ja tunnustamata. Tegu on linnaruumi väga olulise osaga, mis elavdab ja mitmekesistab tänavapilti, võimaldab kohalikel omavahel paremini lävida ning toetab seega kogukondlikkuse teket.

Keldripoode võib käsitleda ka täiesti omaette linnaruumi nähtusena, eriti kui uurida neid üksteisega kõrvutades. Tähelepanuväärne on see, kui suurt mitmekesisust saab täheldada, arvestades, et algsed ruumilised eeldused on keldripoodidel täpselt samad (seda varieeruvust on jäädvustanud tabavalt fotograaf Vladimir Ljadov (Positiiv 20/2015)). Samalaadne lugu on ka ülejäänud Lasnamäega. Linnulennult paistab kõik väga üheülbaline, kuid sisse suumides kohtame ootamatult väga suurt mitmekesisust – iga naaber tahab ju eristuda, teha akna alla peenra, piirata oma hoovi lippaiaga, värvida rõdu palju kirkamaks kui kõrvalmajal jne. Kokku loob see väga dünaamilise ja avastusi täis kakofoonia, milles seisnebki Lasnamäe võlu ja eripära.

Kuna Lasnamäe kogukondlikkuse kujunemislugu on alles oma esimese peatüki juures, on raske öelda, mis suunas see edasi liigub ja kuidas arenema hakkab. Kas praegune ülesehitus on jätkusuutlik, seda näitab aeg. Kindel on aga see, et oma kodukoha eest hoolitsemine on kohalike jaoks võrdselt tähtis nii puitasumis kui paneelikas.

Illustratsioon: Madis Katz

ELUJÕULISE KOGUKONNA TÖÖRIISTAKAST EHK KUIDAS HEAD ASJAD ALGUSE SAAVAD

Kuidas teha nii, et sinu kodukandis oleks huvitavam ja kodusem elada? Ega muidu ei saa, kui tuleb ise pihta hakata. Kui hoog juba sees, peab ainult vaatama, et üksi kogukonda vedama ei jääks, vaid et vastutus ja ettevõtlikkus laieneks ja jaguneks võimalikult palju. Müürileht jagab koostöös Linnalaboriga tulevastele kogukonnaaktivistidele soovitusi.

1. LEIA KAASAMÕTLEJAID

Leia kodukandist paar samas suunas mõtlevat seltsilist, sest koos on tummisem. Heaks lähtepunktiks on juba olemasolevad sarnased huvid, näiteks #mänguväljak #koeragajalutamine, või üksi harrastamiseks liiga suurt piinlikkust valmistavate tegevuste nimel koopereerumine, nagu #kassigajalutamine #autostumisvastanepiketeerimine #puhkpillirongkäigusmarssimine. Muidugi, alati võib alustada ka lihtsalt üleskutsest kokku saada.

2. KORRALDA ÜRITUS

See ei pea olema esialgu midagi suurejoonelist. Kirbuturg on hea. Kohalik kinoõhtu veel parem. Kodukohvik juba järgmine level. Sinu eesmärk: tuua kodukandi inimesed kokku ning luua neile võimalused omavahel tutvumiseks.

3. JAGA INFOT

Sulle meeldib sotsiaalmeedia – loo kohalikule kogukonnale omaette Facebooki grupp. Sa armastad veebidisaini – klopsi kokku veebileht ja muuda see töötavaks infokanaliks. Kui oled pisut vanamoodsam, siis soovitame meililisti. Tõelised hipsterid kirjutavad info aga tahvlitele. Peamine on see, et kohalik info liiguks ning igaühel oleks võimalik jagada tema jaoks olulisi teateid. Näiteks pulma läinud kassist.

4. UUED MÕTTED, UUED INIMESED

Ah et sul on uus naaber, kellel on pisut veidrad harjumused? Tema raamatukogu ulatub sinu ukseni ja öösiti kostub püüdlike poeetide deklameerimine sulle voodisse? See ei ole kogukonnale nuhtlus, vaid õnnistus. Uuest naabrist võib saada kohaliku luuleslämmi eestvedaja. Või vähemasti peaesineja. Uued inimesed hoiavad kogukonnavaimu värskena ja seepärast pole vaja neid karta. Isegi kui see tähendab, et asju ei tehta alati ühtmoodi.

5. JAGA VASTUTUST

Ära isegi mitte proovi kõike ise ära teha. Rööprähklemine kustutab lõpuks sädeme ka kõige sädelevama sädeinimese silmist. Võlusõnaks on delegeerimine. Mida rohkem on ülesanded erinevate inimeste vahel ära jagatud, seda tõenäolisem on, et tahate ja jaksate ka edaspidi midagi ette võtta. Pealegi, koos on kõike alati põnevam teha.

DIY NIPIKASTID!

- **FACEBOOK:** tee pigem grupp kui lehekülg – grupis saavad kõigi liikmete postitused võrdselt tähelepanu ning tõstatuvad erinevad teemad.
- **KODUKOHVIK:** kodukohvikuid võib teha näiteks rahvusvahelisel restoranide päeval, mida on aastas muuseas lausa neli.
- **KINOÕHTU:** tegelikult ei olegi vaja rohkemat kui valget lina, projektorit, arvutit ja filmi. Halva ilma korral muidugi ka sooja tuba.
- **KODULEHT:** nii lihtne, kui võimalik. Nagunii toimub suur osa aktiivsest vestlusest kuskil mujal, aga oluline on, et inimesed leiaksid sealt esmase info.

Ikoonide autor Luis Prado (CC BY 3.0)

6. KASUTA AVALIKKU RUUMI

Reclaim the streets! Koduhoovid on mõnusad, aga veel parem on midagi avalikus ruumis ette võtta, näiteks tänavaturgu või kodukohvikut pidada. Koduhoov on kellegi isiklik ruum, linnatänav aga avalik ja mõeldud kõigile. Ühisüritusteks tänavate hõivamine tekitab kogukonna liikmetes arusaama, et kodu ei lõppe koduvärava ega -ukse ees. Nii hakatakse avalikku ruumi ja kodukanti laiemalt omaks pidama.

7. SUHTLE AMETNIKEGA

Sellest lihtsalt pole pääsu. Kui kodutänavale on tarvis lamavat politseinikku, siis tuleb endast ja oma huvidest kohalikule võimule märku anda. Ametnikega tasub hoida sooje suhteid. Nii võib juhtuda, et piirkonna jaoks olulised teemad arutatakse ka teiega enne otsuste langetamist läbi.

8. KORRALDA VEEL ÜRITUSI

Vahetevahel võib ka mõne suurema ürituse teha. Näiteks tänavafestivali. See on kodukohvikust paar levelit kõrgemal. Suuremate festivalide korraldamisel on protsess vähemalt sama oluline kui tulemus. Organiseerimine, naabrite kampa kutsumine ning ühiselt olulise läbiarutamine teeb veelgi paremini tuttavaks ning aitab sõnastada ühiseid eesmärke.

9. PUHKA

Ja vaata, kas kõik läheb edasi nii nagu ikka ehk info liigub, üritused toimuvad jne. Kui jah, siis on kõik hästi.

10. OLE AVATUD JA AVALIK

Kuula, mida sulle räägitakse, ning kui pead midagi otsustama, siis selgita, kuidas otsuseni jõudsid. Kokkuvõtted olulistest koosolekutest, näiteks detailplaneeringu arutelust, peaksid kindlasti olema kodulehel kõigile leitavad.

KOSMOPOLIIT

„Kosmopoliit" on Müürilehe rubriik, kus saavad sõna välismaal tegutsevad noored eestlased. Välispoliitika, majanduse, keskkonna ja kultuuri teemadele lähenevad kosmopoliidid uutest vaatepunktidest, nad arutlevad, miks asjad on mujal just nii või naa, ning kajavad, mis piiri taga teemaks.

KOGUKOND KUI ELLUJÄÄMISVIIS

Kalev Aasmäe

Esimest korda puutusin skvottimisega kokku 2009. aasta suvel, mil sattusin paariks kuuks juhuslikult Ida-Londonis asunud toona ühte Inglismaa suurimasse skvotti elama. Kohaliku omavalitsuse omanduses olnud mahajäetud majas oli pea sada korterit, kus elas tippajal üle kahesaja kõikvõimalikku päritolu inimese. Skvotterite taustad ning tegevusalad olid üsna erinevad: esimesel korrusel tegutses mõnda aega narkolabor, samas kui paar korrust kõrgemal elas täiesti tavaline väikeste lastega ungari perekond. Elanike seas oli tööinimesi, vanematekodust suveks vabadusse pagenud noori, kunstnikke, muusikuid, skvottimisaktiviste ning äärmusliku näitena ka üksik vanainimene, kes oli aastaid tulemuseta kohaliku omavalitsuse sotsiaalelupinna järjekorras oodanud.

Üsna voolava kaadriga ning tihtipeale ka pingeliste omavaheliste suhetega skvotti oli toona keeruline ühtseks kogukonnaks pidada. Ühtsustunnet väljendati pigem äärmuslikes olukordades – väljatõstmisohu tekkides osales suur osa elanikest skvottimisaktivistide juhitud kriisikoosolekutel ning nende näpunäidete järgi marssisid sadakond skvotterit ka väljatõstmisega seotud kohtuistungile, ummistades selleks määratud väikese kohtuhoone ning sundides kiiret lahendust lootnud kohust istungit ning sellega ka väljatõstmisotsust kuude kaupa edasi lükkama. Samas oli väiksemaid gruppe, mis jätkasid tegutsemist ning hoidsid omavahelisi suhtevõrgustikke elus ka pärast väljatõstmist.

Kuigi leidus hulk poliitiliselt motiveeritud inimesi, kelle jaoks skvottimine oli teadlikult valitud anarhistlik eluviis, oli suurema osa inimeste, nagu ka minu, jaoks skvottimise põhjus toona palju praktilisem – Londoni kõrged üürihinnad. Kuus aastat hiljem Londonis skvottimist puudutava magistritöö jaoks välitööd tehes sain kinnitust, et kuigi taustsüsteemides, nagu seadusandlus, on toimunud mitmeid muutusi, on skvotterite motivatsioonid jäänud suuresti siiski samaks.

„Me oleme kõik siin erinevad jah, muidugi on paljud ka anarhistid, aga tegelikult on ainuke asi, mis meid kõiki seob, see, et me ei saa või ei taha maksta üüri," selgitas Ida-Londonis mahajäetud koolihoones elava paarikümneliikmelise skvotterikogukonna igapäevaelu 29-aastane endine sotsioloogiatudeng Nana. Tema, nagu ka mitmed teised käesoleva aasta kevadel kooli hõivanud skvotterirühma tuumikliikmed, alustas skvottimisega neli aastat tagasi Occupy Londoni liikumises osalemise järel. Pärast seda on rühm elanud keskmiselt paari-kolme kuu kaupa mahajäetud hoonetes, kuni nad välja tõstetakse või parema hoone leiavad.

Kuigi Briti meedia, eriti selle konservatiivsem pool, kirjutab skvotteritest väga tihti kui ühiskonna kulul elavatest parasiitidest ning eraomandi puutumatuse rikkujatest, on skvottimine seotud siiski üsna tihedalt just taskukohaste elamispindade puudumisega. See aga on olnud Londonis tõsiseks probleemiks juba aastakümneid. The Guardiani analüüsi põhjal oli Londoni elamupindade mediaanmaksumuse ning Londoni mediaanaastapalga vahe 1995. aastal 4,4-kordne, kuid vaid seitsmeteistkümne aastaga kasvasid need käärid pea kolm korda ehk mediaanväärtusega kodu sai mediaanpalga teenija osta 2011. aastal 12,2 aastapalga eest[1]. Sellest tulenevalt on ka üürihindade kasv olnud peadpööritav ning lõppu pole näha – ainuüksi eelmise aasta juunist kuni tänavu juunini tõusid üürihinnad Londonis kindlustusfirma HomeLet indeksi järgi 9,5 protsenti[2]. Paari aasta taguse statistika põhjal oli Londoni kohalike omavalitsuste andmetel suurlinnas kokku aga vähemalt 72 000 elaniketa elamupinda, neist 22 000 on seisnud tühjana vähemalt kuus kuud[3].

„Sellest pole keeruline aru saada – majad ostetakse investeeringuna, mitte elamiseks. Kinnisvarahinnad kasvavad, tühjade majade väärtus tõuseb, aga üha rohkem inimesi on seetõttu ka tänaval. Mine vaata, supiköökide järjekordades on üha rohkem neid, kes käivad iga päev tööl, pereinimesed, tavalised inimesed. Ma loodan, et tuleb aeg, mil inimeste õigusi hakatakse pidama tähtsamaks kui telliskivide ja mördi omi," kommenteeris olukorda keskealine prantsuse skvotter Yannick.

„Isegi kui ma teoreetiliselt tahaks sellest süsteemist osa võtta, ei ole see tegelikult võimalik," väitis Nana. „Olgem ausad, minu generatsioonil või suurel osal minu generatsioonist ei ole tavalist tööd tehes kunagi võimalik esimese sissemakse jaoks raha kõrvale panna ja endale kodu osta. Ja käia täiskohaga tööl, et kaks kolmandikku palgast üüriks maksta... See on lihtsalt elus püsimine, mitte elamine."

Skvottimine on Suurbritannias pika ajalooga nähtus ning olnud algusest peale pigem kogukonnapõhine kui individuaalne tegevus. Selle alguseks peetakse 14. sajandi lõpul toimunud talupoegade ülestõuse, mille üheks tõukejõuks olid suurmaaomanike ja sunnismaiste talupoegade vahelised pinged. Sarnased allhoovused pulbitsesid pinnale 17. sajandi keskel, mil tegutses lühikest aega radikaalne protestantide liikumine Diggers, mis üritas tasandada ühiskonna sotsiaalset ebavõrdsust ning innustada ühismaadel väikeste sõltumatute egalitaarsete maaharijatest koosnevate kogukondade teket.

Ähvardused ja koosolekuteemad skvotitud kooli ühisruumi seinatahvlil. Foto: Kalev Aasamäe

Linnades hakkas tänapäevane skvottimine levima pärast teist maailmasõda, mil tühjaks jäänud hoonetesse asusid elama sõjaveteranid oma perekondadega. Skvottimise levikut toitis 1960–1970ndatel süvenema hakanud üldine eluasemekriis, ühtlasi hakkas toona suurenema ka nende skvotterite osakaal, kes ei näinud hoonete hõivamist kui puudusest põhjustatud ajutist majutuslahendust, vaid kui poliitiliselt motiveeritud tegevust. Kui pikka aega oli skvottimise seaduslikkus n-ö hallis tsoonis, siis kolm aastat tagasi kriminaliseeris 2010. aastal võimule tulnud konservatiivne valitsus mahajäetud elamuhoonete hõivamise, määrates selle eest maksimumkaristuseks kuus kuud vanglas, 5000 naela suuruse rahatrahvi või mõlema karistuse üheaegse rakendamise.

Seadusemuudatusel oli selge mõju. Kui külastasin 2013. aasta suvel Bristoli skvottereid, väideti mulle, et vähem kui aasta pärast mahajäetud elamuhoonete hõivamise kriminaliseerimist oli linnas tegutsevate skvottide arv vähenenud umbes poole võrra seitsmele-kaheksale hoonele. Tänavu kevadsuvel Ida-Londonis mahajäetud koolis välitööd tehes väitsid mitmed skvotterid, et pealinnas ei ole tänu hüljatud äri- ning muude mitteelupindade arvukusele nii drastilisi muutusi toimunud, samas olevat aga vähenenud üksikute või paarist inimesest koosnevate skvotterigruppide osakaal.

„Inimesed hoiavad keerulistel aegadel ikka rohkem kokku, nii on lihtsam ellu jääda. Ja võimaluse korral tuleb teisi aidata, sest kunagi ei tea, millal sul endal abi läheb vaja," selgitas Nana, lisades, et äripinnad on reeglina elamispindadest suuremad ning nende enda käes hoidmiseks on ühtlasi rohkem inimesi vaja.

Endises koolihoones elava skvotterikogukonna puhul oli üsna tähelepanuväärne nende organiseeritus kogukonna toimimise kindlustamisel. Näiteks olid neli-viis kindlat inimest, kes käisid regulaarselt suurte toidukaupluste tagahoovide prügikastidest säilimistähtaja lähenemise või kaubariiuliruumi nappuse tõttu ära visatud söögikõlblikke toiduaineid toomas. Srilankalane Charlie ja prantslane Yannick valmistasid neist ainetest pea igal õhtul kõigile sooja toitu. Iga nädal toimusid üldkoosolekud, kust võttis osa umbes pool elanikest, samuti osales suur hulk neist ka ühistegevustes, nagu suure hoone üldkasutatavate alade korrashoid ja vaba poe pidamine. Minu seal viibitud aja jooksul korraldati naabritele ka lahtiste uste päev, mille organiseerimises lõid kaasa pea kõik elanikud.

„Me oleme lihtsalt sõelunud aastate jooksul välja inimesed, kellega on võimalik koos skvottida," selgitas Nana, lisades, et viimased neli aastat skvotist skvotti kolides koos püsinud kogukonna tuumikus pole selgeid liidreid, vaid pigem inimesed, kelle poole saab erinevates asjades pöörduda. „Näiteks Scarface (*ühe poola skvotteri hüüdnimi üle tema näo jooksva armi järgi* – K.A.) teab palju elektroonikast ja lukksepatöödest, seega me sõltume nendes asjades temast. Samas on meil muidugi inimesi, kes suitsetavad päev läbi kanepit ja ei tee midagi kasulikku... Tavaühiskonnas nähtaks neid kui koormat ressurssidele ehk madala väärtusega liikmeid, aga meie jaoks on see okei. Ühel või teisel viisil annavad nad lõpuks niikuinii oma panuse."

Tänavu kevadel võitsid konservatiivid Suurbritannias järjekorras teised valimised ning juba on meedias spekuleeritud võimaluse üle, et kriminaliseerida soovitakse ka äri- ja muudel mitteelupindadel skvottimine. Skvotterite seas see suurt ärevust ei tekita, kuna seda keeldu võib olla reaalsuses üsna keerukas rakendada. „Kui nad tahavad kriminaliseerida äripinnal või -maal loata viibimise, tekitab see palju probleeme. Igaüks, kes läheb loata üle mingi ärikasutuses maa, oleks kriminaal. Ma ei usu, et nad seda niimoodi ellu viia suudavad, aga eks me näe," jäi Charlie lootusrikkaks.

[1] *Revealed: the widening gulf between salaries and house prices. – The Guardian, 02.09.2011.*
[2] *HomeLet Rental Index.* – homelet.co.uk, *mai 2015.*
[3] *Housing in London 2014.* – london.gov.uk, *aprill 2014.*

SALAKEELEMAFFIA SAN FRANCISCO BAY AREAS

Ede Schank Tamkivi

Maffia – see halvakõlaline termin on loonud IT-skeenes eestlastest omaette brändi. Silicon Valleys toimetavad eestlastest ettevõtjad moodustavad Eesti üha laieneva diasporaa hinnatuima osa. Kuid milleks meile üldse väliseestlaste kogukond?

San Francisco lahe piirkonnas ehk kohalikus kõnepruugis lihtsalt Bay Areas, mille üheks osaks on maailmas tehnoloogiamekana tuntud Silicon Valley, arvatakse kokku elavat umbes 400–1000 eestlast. Vahemik on lai selle pärast, et keegi ole seda numbrit ametlikult kokku löönud. Paljud seal kauem elanud eestlased on ametliku statistika silmis ameeriklased, lühemalt viibijatel on üks paljudest keeruka protsessi alusel taotletud viisadest. On ka neid, kes ei häbene tunnistada, et on USAs „pikendatud" turistiviisa alusel, st viibivad riigis mitteametlikult. Siseringis on nad kõik aga siiski veendunud eestlased, kes räägivad paljude teiste rahvuste suureks hämminguks omavahel – kes soravalt, kes purssides – seda naljakat keelt, mida räägib maailmas vaid alla miljoni inimese (mitmed mu hiinlastest sõbrad on nentinud, et ei pea mandariini keele kõrval kantoni keele õppimist mõttekaks, sest seda räägib „ju kõigest 30 miljonit inimest").

Elasin Bay Areas kolm aastat ning viibisin USAs I-viisa ehk välisajakirjanikele väljastatava sissesõiduloa alusel, mis ei lubanud mul teha tööd, st saada tasu üheski kohalikus meediaväljaandes. Suunasin oma energia vabatahtlikuna kohaliku Eesti Seltsi tegemistes kaasalöömisesse, toimetades seltsi kakskeelset veebiväljaannet Eesti by the Bay ning lüües kaasa regulaarsete ühisürituste, nagu Eesti Vabariigi aastapäev või jõulupidu, korraldamises. Lävides tihedalt kohaliku eesti kogukonnaga, joonistus minu jaoks selgelt välja kolm rühma, kes käivad küll üritustel koos, kuid tegelikult omavahel väga tihedalt ei suhtle.

1. Sõjapagulastena pärast II maailmasõda USAsse saabunud ning nende järeltulijad (kes sageli ei räägi enam eesti keelt).
2. Nõukogude aja lõpul või taasiseseisvusaja alguses õnne otsima tulnud (kelle lapsed samuti pigem ei räägi eesti keelt).
3. Viimastel aastatel peamiselt tehnoloogiasektorisse töötama või ülikooli õppima saabunud (kelle jaoks on eesti keel koduse keelena – seni veel – iseenesestmõistetav).

Antud juhul keskendun viimasele grupile, keda võib määratleda ka koondnimetusega #estonianmafia, millest on saanud omamoodi rahvusvaheliselt tuntud kaubamärk, mis ühendab eesti *start-up*-ettevõtjaid üle maailma. On neid, kes arvavad, et kuritegeliku taustatähenduse tõttu pole see hea nimetus, samas teistele see väga meeldib, sest murrab piire ja mõttemalle, nagu seda tähistav gruppki. Päris külmaks ei jäta see aga kindlasti kedagi ning tõmbab tähelepanu.

Allikas: San Francisco Eesti Seltsi arhiiv

RUMALAD JA NÄLJASED?

Kui Steve Jobs kutsus 2005. aastal Stanfordi ülikooli majanduskooli lõpetajatele peetud kõnes neid „näljaseks ja rumalaks" jääma („Stay hungry, stay foolish!"), pidas ta ilmselt silmas vajadust minna eesmärkide täitmise nimel kas või läbi kiviseinte ja häbenemata ka rumalate küsimuste esitamist. Just need on omadused, millega Nõukogude Liidus üles kasvanud eesti ettevõtjatel pole ilmselt probleemi. Sest kaotada ei ole midagi. Võita aga küll.

Omamoodi linnalegendiks on saanud lugu, kuidas Estonian Mafia *hashtag* sündis. Asjaosaliste endi kinnitusel arutasid ühe tuntuima eesti *start-up*'ina Silicon Valleys juba aastaid tegutseva Pipedrive'i asutaja Timo Rein ja ettevõtte esimene töötaja Martin Henk San Francisco AngelPadi-nimelise *start-up*-kiirendi ees suitsu tehes kodumaiste ettevõtete üle, kui vestlust pealt kuulma juhtunud teise aktseleraatori, 500 Startupsi looja Dave McClure postitas Twitterisse legendaarseks saanud säutsu: „OH estonian founder in SF: „did u mean @Erply or @Zerply?" #EstonianMafia" (Pealt kuuldud – eestlasest asutaja SFis: „Kas sa pead silmas Erplyt või Zerplyt?"). Tasub lisada, et mõlemad nimetatud ettevõtted on päriselt olemas, Eestist pärit, 500 Startupsi programmi läbi teinud ning nüüdseks maailmas nimekad tegijad.

Kui küsida end #estonianmafia grupiga identifitseerivailt ettevõtjatelt või nendega koostööd teinud ameeriklastelt, mille poolest eestlased Silicon Valley kireval taustal eristuvad või silma torkavad, kuuleb kõige sagedamini järgmist kirjeldust: eestlased rabavad kõvasti tööd teha ega kuluta üleliia aega ja energiat tühiste viisakusvormide vahetamisele. Riigipiirid ega kellaajad pole mingiks takistuseks. Väga oluline tegur on aga just tihe ja kindel (suhtlus) võrgustik – kõik tunnevad kõiki ning on valmis alati üksteist nõu ja jõuga aitama.

„Eestlased on ju igas olukorras ellujääjad ja tänu meie riigi väiksusele peab igaüks olema laia profiiliga spetsialist," on öelnud tabavalt Planet OSi kaasasutaja ja tegevjuht Rainer Sternfeld. Tema sõnul tuleneb eestlaste praktilisus ja ratsionaalsus eelkõige karmist kliimast, mis sunnib mõtlema sellele, kuidas teha kõike oluliselt efektiivsemalt ja kompaktsemalt. See paistab laia joonega harjunud ameeriklastele silma.

KALLIS, AGA EBAMUGAV

Silicon Valleys on küll kohal ohtralt talenti ja raha, kuid ka konkurents on seda tihedam ning sellest tulenevalt omakorda elukeskkonna kallidus ulmeline. Alates 5000 dollarist kuus saab rentida Valleys kahe magamistoaga Muuga suvila tüüpi soojustamata majakõkatsi või tillukese katusekorteri San Francisco hipstervillis (linnaosi, mis poleks *IN*, seal praktiliselt enam polegi) ning *latte* maksab suvalises nurgataguses kohvikus kümme dollarit. Ei kõla nagu soodne keskkond alustavale ettevõttele, kel peaks iga sent arvel olema.

Miks kõik need töökad ja andekad eestlased siis sinna kogunevad? Kindlasti on siin oma osa grupiviisilisel liikumisel, mida migratsiooniuurijad nimetavad võrgustumiseks või koguni karjaefektiks. Esimesel juhul kipuvad inimesed liikuma sinna, kus on ees nende kogukonnakaaslased, sest nad teevad ratsionaalse otsuse eeldusel, et sarnase kultuurilise taustaga inimeste lähedus aitab neil uude keskkonda paremini sisse elada ja samal ajal säilivad oma traditsioonid ja kombed. Karjaefekti puhul on eelnevalt omandatud informatsioon puudulikum ning rändavad inimesed lähtuvad loogikast, et kuigi ma ise läheks ehk parema meelega kuhugi mujale, ei saanud ju kõik enne mind sinna liikunud inimesed ometi eksida. Viimasel juhul on empiirilised uuringud täheldanud ka seda, et kuigi teatud hetkeni loob suurem kogukond uutele tulijatele soodsamaid tingimusi, saabub ühel momendil küllastuspunkt, kust edasi hakkab kogukond selle liikmete jaoks pigem tõrjuvaks teguriks muutuma[1].

Juba internetiajastu ja digitaalsete nomaadide põlvkonna eelsetel 1970–80ndatel USA migrandikogukondades korraldatud uuringud tõestasid, et mida kõrgemalt haritud on rändajad, seda väiksema tõenäosusega liiguvad nad piirkondadesse, kus on juba ees suur hulk nende kaasmaalasi[2]. Ehk teisisõnu, kui sa lähed teise riiki lihttööliseks, on oma kogukond sulle olulisem kui neile, kes lähevad mõnda maailma tipp-ülikooli külalisprofessoriks. Mitmed eesti ettevõtjad on kinnitanud, et näiteks New Yorgis või Londonis nad mitte ainult ei jäta targu mainimata, et on eestlased, vaid sageli teadlikult varjavad seda.

Kui marksistlik koolkond uurib migratsiooni pigem lähtepunktist, et teise riiki kolimine on (olgu siis majanduslikel või muudel kaalutlustel) pealesunnitud otsus, siis neoliberalistlik vaade käsitleb rändamist kui inimese vaba valikut. Praeguses maailmas, kus autoritaarsete režiimide ja sõjakollete loodud massirände kõrval on üha rohkem töötavaid inimesi, kelle puhul ei oma nende füüsiline asukoht enam mingit tähtsust, on oluline vaadata ka migratsiooniteooriate teist tahku.

Inimesed ei kipu lahkuma ainult majanduslikult kehval järjel piirkondadest, et kolida sinna, kus paistab kindlam töökoht või kopsakamad sotsiaaltoetused. Vastupidi, teinekord võib kõrgema arengutasemega ühiskond omakorda hoopis rändemahte ja -komplekssust kasvatada. „Parem ligipääs haridusele ja informatsioonile, sotsiaalsele kapitalile ja finantsressurssidele suurendavad inimeste soove ja võimalusi migreeruda, sellal kui üha paremad transpordi- ja kommunikatsioonivõimalused annavad selleks ka parema väljundi," kirjutavad raamatu „The Age of Migration" autorid[3].

EESTLASEKS OLEMISE KOOREM

Silicon Valley ja ainuüksi sealne eestlaste kogukond on selle teooria absoluutseks kinnituseks. Olles „meepoti" juures olnud, saab inimestele sageli selgeks, et kuigi selles asukohas viibimine võib olla teatud asjade jaoks maailmas ainumõeldav ja äärmiselt elitaarne, hakkavad teised tegurid seal olemist kõvasti piirama. Jättes majanduslikud muutujad kõrvale, võib siin saada üheks määravaks teguriks pigem tunnetuslik aspekt – enese defineerimine eestlasena.

„Eestis olles kulub eestlaseks olemisele oluliselt rohkem võhma kui välismaal olles," nentis kord üks eestlasest ettevõtja, pidades selle all ilmselt silmas eelkõige kohaliku mee-

diaruumi jälgimist ja teiste eestlastega suhtlemist. Kahtlemata on selles oma iva, kuid pean tunnistama, et tundsin Eestist eemal viibides hoopis vastupidist. Ma pole end kunagi rohkem eestlasena tundnud, kui just Eestist eemal olles, ning pingutasin teadlikult, et hoida end Eesti sündmustega palju enam kursis kui kodumaal. Näiteks meedia jälgimine ei ole ju info(ülekülluse)ajastul kuigi keeruline (kuigi kommentaariumist tasub enda vaimse tervise huvides mõistagi hoiduda).

Küll aga on keerulisem muudes aspektides „eestlaseks olemisega". USA ettevõtetes töötavad või oma *start-up*'e käivitavad eestlased tahaks ehk mõnikord lisaks eestlastest tuttavatega ühiste grilliõhtute pidamisele oma emakeeles ka kultuursemaid elamusi kogeda ning nende Ameerika koolisüsteemis käivad lapsed peaksid saama kusagil ka eesti keelt õppida. See ei ole ilmselt eriti suur uudis, et Eesti riik ei tegele just kuigi palju nende eestlastega, kes „kodumaa tolmu jalgelt on pühkinud", kuigi need inimesed ehk ise tahaks distantsilt mingilgi moel Eesti elus – mitte vaid passiivsete lehelugejatena – osaleda.

Möödunud sügisel esitletud poliitikauuringute keskuse Praxis uuring „Välismaal elavad eestlased kui kasutamata tööjõuressurss?"[4] nendib, et mujal elavaid kaasmaalasi osatakse ja tahetakse (Eesti majandusse) vähe kaasata. Muu seas toob uuring välja, et haridus- ja teadusministeeriumi haldusalas oleva rahvuskaaslaste programmi alusel jagatakse eelarveperioodil 2014–2020 välismaa koolides eesti keele õpetamise ning väliseestlaste Eestis õppimise toetamiseks 457 173 ning välismaal eesti kultuuri säilitamise ja eestlaste ühtekuuluvustunde kujundamise toetamiseks 35 500 eurot.

„Kuna välismaal elavate eesti laste arv on viimastel aastatel märkimisväärselt kasvanud, pannakse käesolevas programmis suuremat rõhku haridusega seonduvatele tegevustele, sest emakeeleoskus on üks võtme-eeldusi Eestisse tagasipöördumisel, õpingute jätkamisel Eesti haridussüsteemis ning eesti kultuuriruumis tegutsemisel," nendib programm üldsõnaliselt. Seejuures lisab programmi kirjeldus, et kõik viimasel ajal loodud uued või taasavatud Eesti koolid ja lasteaiad asuvad nn läänediasporaas.

„Suurem rõhk" ei tundu aga sugugi suur, kui vaadata arvude sisse. Möödunud õppeaastal sai eesti keelt õppida 63 erinevas kohas maailmas. Huvi eesti keele õppimise vastu on seejuures hoogsalt tõusmas. Kui 2011./2012. õppeaastal õppis välismaal asuvates Eesti koolides 1700 last, siis 2013./2014. õppeaastal oli vastav arv juba 3200.

MIS NAD SIIS LÄHEVAD ÄRA?

Bay Areas kaks korda kuus koos käiv lastele suunatud Eesti kool ja täiskasvanute keelering saavad samuti rahvuskaaslaste programmist väikest toetust, mis kulub peamiselt õppematerjalide hankimisele ning õpetajatele sümboolse palga maksmisele. Õpilased sõidavad kohale sadade kilomeetrite kauguselt ja maksavad tundide eest ise. Järelikult on soov kodumaast 8700 kilomeetri kaugusel eestlaseks jääda piisavalt tugev.

Muidugi võib alati küsida, et milleks peaks Eesti riik üldse muret tundma nende kodanike pärast, kes on oma riigi „reetnud" – kolinud ära välismaale. Kui põhiseaduse järgi peab olema tagatud eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade, siis 23 aastat pärast alusseaduse vastuvõtmist tuleb nentida, et selle eesmärgi täitmiseks ei saa tänapäeval piirduda füüsilise territooriumiga, sest vabad inimesed ei pruugi piirata end nii väikese maa-alaga. Sageli aga teevad just need – olgu ajutiselt või ka pikemalt – eemalolijad meie riiki mitmes mõttes suuremaks.

Tavalisest-turvalisest keskkonnast kas või mõneks ajaks eemaldumine avardab igaühe maailmavaadet ja silmaringi. Eemalt paistavad ka paljud Eesti asjad sootuks teisiti, sageli ka oluliselt paremini. Samuti jätab „igas sadamas kohatud eestlane" vähemasti mulje, et meid ongi palju, et meie haare ulatubki kaugele. Isegi kui nad ise ehk ei tulegi „päriselt" tagasi.

[1] *Epstein, Gil S. 2008. Herd and Network Effects in Migration Decision Making. – Journal of Ethnic and Migration Studies.*

[2] *Bartel, Ann P. 1989. Where Do the New U.S. Immigrants Live? – Journal of Labor Economics, vol. 7, issue 4.*

[3] *Castles, Stephen; de Haas, Hein; Miller, Mark J. 2014. The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. Fifth Edition. New York, London: The Guilford Press.*

[4] *Kirss, Laura 2014. Välismaal elavad eestlased kui kasutamata tööjõuressurss? –* praxis.ee.

ANARHIAST TÄPITÄHTEDENI EHK GENERAADIO ABC

Sven Paulus

Kui kogukonnameediast peaks valmima kunagi entsüklopeedline koguteos, võiks selle koostaja hankida lähtematerjali järgnevast tekstist. See on püüe defineerida Generaadiot kui kogukonnapõhist projekti alfabeedi kaudu.

A ANARHIA
Raadiotoimetus, kus valitseb enamasti loova korra ema ehk anarhia. Keset ei ole, keegi ei tea päris täpselt, mis ja kuidas toimib, kuid kulgemist armastava *duo* kombel jõuavad asjad kenasti voolu. Vahel ka mitte.

B BONITA
Portugali päritolu sõprusspagulasest musta värvi koerake, kes on üheks Generaadio vapiloomaks. Ühe valkese musta kiisu Peko ja valge suure koera Oskari kõrval.

C COITUS
Mõnikord ka coitus interruptus. Kuuldavasti on mõnedagi näinud, nii mõndagi näinud, aga edasi ei räägi. Need on ju seinad, suu ja keeleta.

D DIALOOG
Suhteliselt harvaesinev nähtus ajastul, kus normiks on monoloog, egobuustimine ja eneseimetlus. Üha süvenev digitaalse autismi kõrval püüab Generaadio tekitada meediaplatvormi, millel oleks nii kuulajaid kui ka kaasarääkijaid. Meedia ei pea olema tingimata infolaviin, mis selle tarvitaja müriinaga enda alla matab.

E EKSTAAS
Koidab siis, kui pooleldi ülepea ja -kaela korraldatud kontsertpidu, otseülekanne või tähtsam ettevõtmine lõpuks ikkagi õnnestub.

F *FUN*
Generaadiot tehakse seepärast, et meeldejäävate saadete loomine pakub rõõmu ja lusti. Mõnikord peaks asi olema *fun*, aga on hoopis *fuck*. Et miks me seda üldse kõike teeme, kui maailmas on üle 16 000 kasutamata ja ootevalmis tuumarelva ning päike kustub nagunii juba 4,5 miljardi aasta pärast? Et miks mitte teha midagi veel lihtsamat ja rõõmsamat?

G GENERAADIO
Mõnikord kõlab see nagu gambiit. Tuleb loovutada nappi vaba aega, tahtejõudu ja hunnik närve, et plaanitu teostuks. Kusagil taamal tundmatus tulevikus ehk siiski aimub kogukonnameedia üks lipulaevu, purjed täies tuules.

H HUUMOR
Ilma selleta jookseks juhe kokku. Näiteks siis, kui helitehnika rentija on lubanud tuua Supilinna päevade otseülekandeks kohale hädavajaliku tavaari, aga ei täida oma lubadust. Tund enne ülekande algust on just paras aeg, et linna pealt juhtmed-jupid ja aparaadid kokku laenutada.

I INSPIRATSIOON
Sissehingamine. Ja ka vestlussaade, mida veab Matis Merilain ja kus on iga kord fookuses üks entusiastlik mitmes erinevas valdkonnas tegus inimene.

J JUHATUS
Võtab (ning vahel ka kaotab) nii initsiatiivi kui ka motivatsiooni. Üldiselt püüab juhatus skeletivormis noorele raadiojaamale liha luudele kasvatada.

K KOGUKONNAD
Leiavad tasapisi raadio juurde tee. Olgu nad huvitatud kirjandusest, reisimisest, ajaloost või välispoliitikast, kuulaku nad punki, bassimuusikat, *metal*'it või ainult hiphopikraami.

L LEEMURID
Väikesed ja nunnud poolahvilised, kes elavad Madagaskari puude otsas. Esmapilgul otsest seost Generaadioga ei oma, ent hoolega otsides võib leida mitmeid ühisjooni.

M MUUSIKA
Aitab meil elada-võita. Pole harv juhus, kui sulnile klassikalisele muusikale (või: jumal hoidku, pühale Dagõle) sõidab sisse rööktiv metalmuusika pala. Siis on aeg vaadata otsa olematule muusikatoimetajale või heita pilk peeglisse, küsides, mis selles kõiges siis nii väga imelikku on?

N NEERUPEALSED
Saavad kõvasti tööd adrenaliini tootmisel. Näiteks siis, kui veidi enne pikalt planeeritud pidu selgub mõni jahmatav-pidurdav ehk suisa seiskav asjaolu. Või kui keegi tegijatest unustas järjekorddselt oma kohustused ja tööülesanded täitmata. Siis tuleb taas kellelgi päeva päästma minna.

O OMNIPRESENTS
Kõikjalolek on muutunud tänapäeval inimolemise üheks kõige tavalisemaks mõõtmeks. Nii oleks arvanud näiteks McLuhan. Kas me saame globaalküla võrgutatud-ühendatud elanikena sellest tasapisi juba aru?

P P
Lihtsalt P. Võib tähistada niihästi Pelevinit või hoopis „Provintsi punki", Prima Vista erisaateid, „Pentsiktekstide õhtut 808" või lihtsalt Positivuse festivali. Seos raadioga on ilmne.

Q *QUESTION*
Is sometimes even more important than the answer. Question (is) everything, answer (is/not) nothing.

R RINGJOON
Kenake kamp välispoliitika vastu huvi tundvaid Rahvusvaheliste Suhete Ringi noori, kes analüüsivad Generaadio saadetes järjekindlalt globaalseid valu- ja rõõmupunkte.

S SAATED
Vahel jõuavad need mahamängimiseks vastavasse arvutiprogrammi vaid minut-paar enne eetriaega. Mis parata, kui tegu on järjekordse erisaatega kusagilt sündmuselt või festivalilt. See-eest on kuuljateni paiskuv info kõige värskema moega.

T TSENSUUR
Seda ei ole. Vähemasti mitte nii alternatiivse maiguga raadio ega selle tegijate seas. Kui, siis peas. Sisemine tsensuur, millest tohib rääkida ja millest mitte, lihtsalt siiski tagaplaanil kummitab. Infotine ajastu ju liigub õnneks vaikuse suunas. (Müra on paju, entroopia korras suubub see vaikusesse.)

U UNISTUSED
Kui ühel hetkel olekski selline raadiojaam, kus kõik soovijad saavad teha vastavalt enda huvile/tujule/soovile ükskõik millist saadet ja see kõik toimiks vabatahtlikult.

V VISIOONID
Illuminatsioone ehk valgatusi valgusest kõigest juba Rimbaud. Nii mõnegi toimetuse liikmismoodi edasi kasvada. Need on ka bittide-baitidena kusagile üles tähendatud, aga pole mõeldud pühade käsulaudadena.

Õ, Ä, Ö JA Ü
Kuuluvad samuti tähestikku, liiati siis veel eesti omasse. Hea on nende täpiliste peale mõelda, isegi kui need on vaid suukaudse helivormingu tähenduseta tähistus. Metafoor nagu kõik muugi keelde ja keelendusse jõudev.

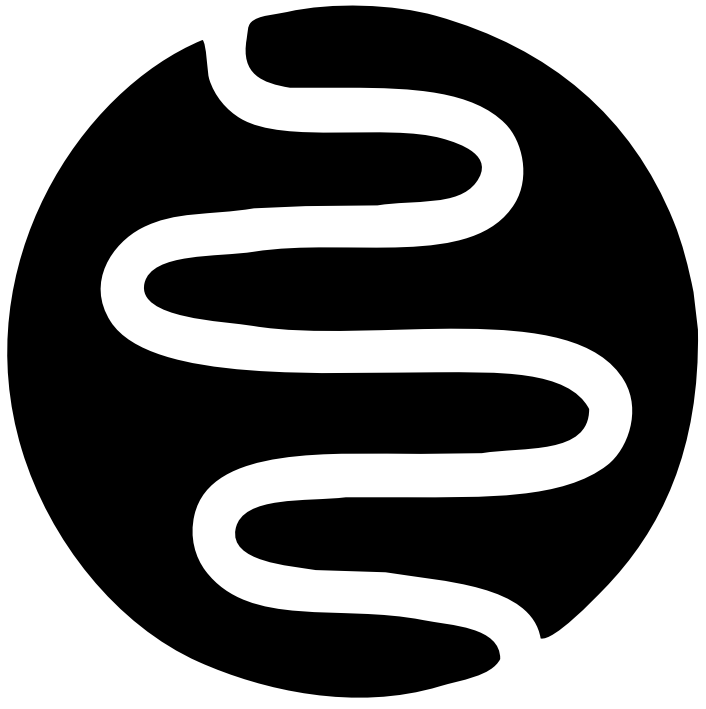

GENERAADIO ON TARTUS GENIALISTIDE KLUBIS ALATES 2014. AASTA VEEBRUARIST TEGUTSEV OMAALGATUSLIK RAADIOJAAM, MILLE TEGEMISTEL SAAB HOIDA SILMA PEAL AADRESSIL *GENERAADIO.EE*.

Mis ajal me elame? Ajal, mil ebakindlus sünnitab hirmu. Turud kõiguvad, sõjad puhkevad ega vaibu, massid on asunud liikuma ja muudavad meid rahutuks. Hirm sünnitab aga vägivalda ja vägivald taas ebakindlust. Tsiviliseerituse õhuke membraan puruneb ning animaalne iha elada – iga hinna eest elada – võtab üle. Mugavus on sünnitanud barbarid, kes uputavad nüüd kõik oma ila, vere ja tühiste soovide sisse.

Lavastajad-kunstnikud **Ene-Liis Semper, Tiit Ojasoo**
Töö kehaga **Jüri Nael**
Muusikaline kujundaja **Jakob Juhkam**

Laval **Marika Vaarik, Helena Pruuli, Rea Lest, Rasmus Kaljujärv, Ragnar Uustal, Gert Raudsep, Simeoni Sundja, Jörgen Liik, Jarmo Reha** ja külalisena **Raivo E. Tamm.**

Esietendus 17. oktoobril Teatris NO99.

Viljandi Gümnaasiumi auditooriumis 7./13./28. oktoober, 13./28. november

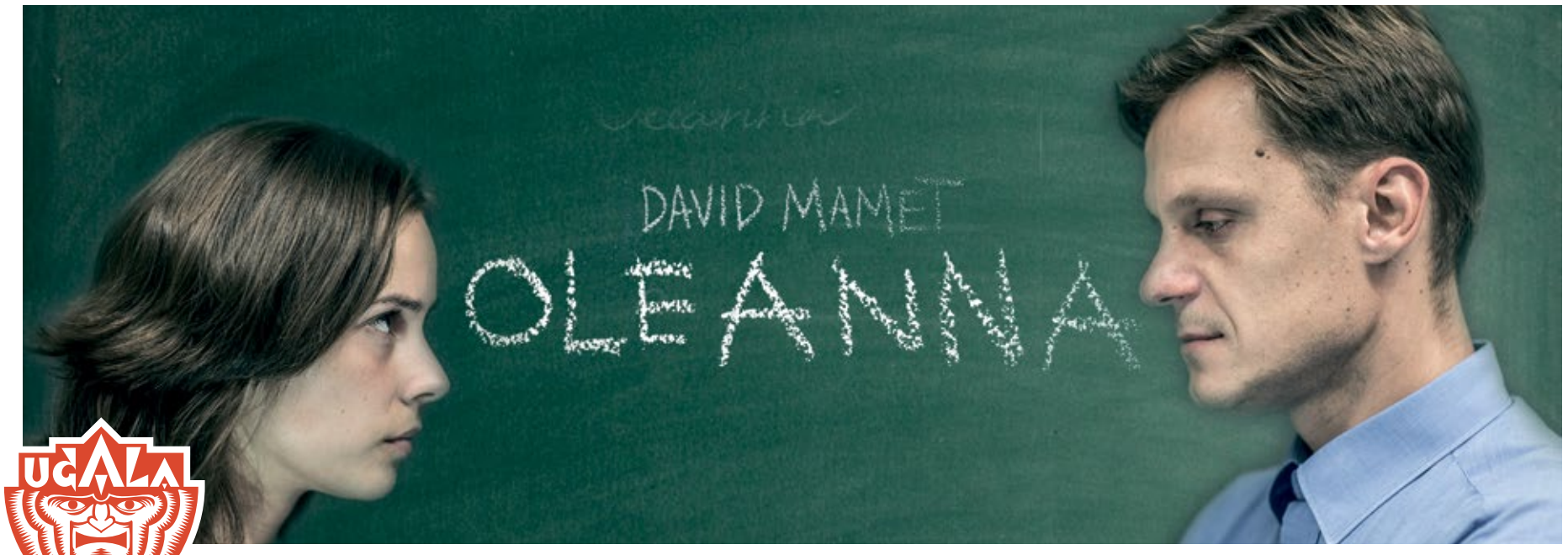

UGALA TEATER

Piletid müügil Piletimaailma ja Piletilevi müügipunktides
ning veebilehtedel www.piletimaailm.com ja www.piletilevi.ee

ugala.ee

ME PEAME RÄÄKIMA RASSISMIST EESTIS: PAGULASTEEMA SÕNAVÄGIVALD

Siim Sorokin

Eesti avalikus ruumis vohama hakanud rassistlik diskursus on mitmekesisem, kui see ehk pealtnäha paistab. Kategoriseerida üritades võib eristada agressorid segregeerijatest ja kultuurikaitsjatest. Veel sügavamale kaevudes selgub, et pagulased on toodud võltsohvriks.

Selleks et mõista „radikaalsete kogukondade" teket Facebookis, tuleks esmalt skitseerida „stressorid", s.o hirmu kütvad, süvendavad ja põlistavad mõjurid Eesti avalikus ruumis viimaste kuude lõikes. Reaktsioonina esmastele arvamusavaldustele[1] osutas ettevõtja Sten Tamkivi[2] mais „Eesti avalik[u] mõtteruum[i]" ussitamisele. Sellised kriitilised refleksioonid – sarnaselt positiivsemategi pagulastemaatiliste kajastustega – on mööndavasti aga jäänudki hüüdja hääleks kõrbes. Alles pikkamisi muutuvad hoomatavaks meedia küünilisest klikinäljast tõukuvad otsesed tagajärjed. Pehmekujuliselt või sootuks passiiv-olematuna *presenteeritav* vastuseis sõnavägivallale on võimaldanud hästi äestatud pinnase pagulasvastase retoorika eskaleerumiseks. Ka piir populismist ja poliitilisest aferismist kantud ja nn lihtrahvalike sõnavõttude vahel ähmastub, kuna vägivaldne tonaalsus on mõlema ühisosaks[3]. Nii polnud imekspandav, kui virtuaalne „ussitamine" laieneski väljapoole, pärisellu[4] ja päädis alles hiljuti reaalse massimõrvakatsega, mille tingimusteta hukkamõistki oli avalikus mõtteruumis kaugel konsensusest.

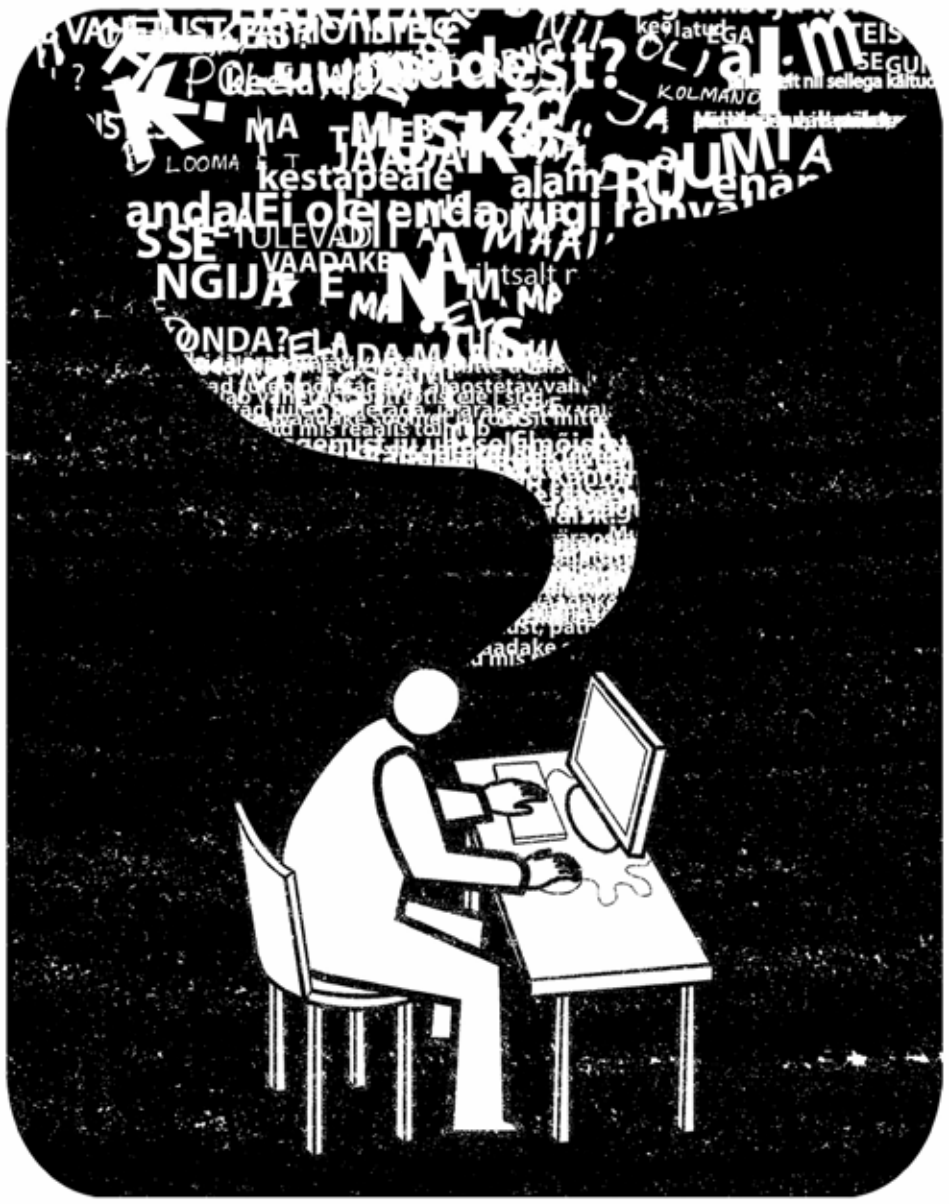

Illustratsioon: Elise Tragel

Kui Müürileht tegi mulle ettepaneku kirjutada kogukondade erinumbrisse internetikogukondade „radikaliseerumisest" seoses „pagulasdebatiga", tabasin ennast kahelt olemuslikult seotud küsimuselt. Esiteks, on's siinkohal ikka korrektne ja enesekriitiline kõneleda radikalise*erumisest* – kui näiteks juba alates 2007. aastast eksisteerivad sellised „alternatiivteavet" pakkuvad veebikeskkonnad nagu Koobas –, selmet ausalt nentida, kuidas – kui piltlikult väljenduda – see (viha) vadak pole teps mitte sattumuslik, vaid kobrutas pealispinna all juba ammu? Ja teiseks, on's ülepea õigustatud viidata mingisugusele „debatile" olukorras, kus eeskätt just valitsusladvik – ent, hilisemate eranditega[5], ka laiem üldsus – on toimuvat vaikides pealt vaadanud? Siinkohal saab vaid nõustuda Jaak Printsiga[6], sest on ju tõsiasi, et oleme lubanud vaba ringutusruumi sõnavägivallale, oleme võimaldanud sel demokraatliku arvamusvabaduse hõlstidesse rüütatuna üle (veel? kujundlike) laipade sammuda. Mõistagi pole siit johtuvalt ka imekspandav, et ükskõikses õlakehituses, kus poliitseijõudusid isegi avalikud natsitervitused külmaks jätavad[7], mallati „kõrgemalt poolt" sõna sekka öelda alles seejärel, kui (pehme, kahjutu) sõnavägivald – *sõnategu* – kanaliseerus *päris*teoks.

Kuid debati võimalikkust näivad õõnestavat tagasiulatuvalt ka lähiajaloolised läbivjooned, millel on praeguse kontekstiga kriitiline seos. Tuleb ju üksnes meenutada poliitikute markantseid sõnavõtte[8] ja veel otsesemaidki valimisloosungeid – tõsi küll, seoses muusuguse „ühiskonda lõhestava" teemaga[9]. Seega, ehkki järk-järgult tugevnevat sõnavägivalda kanaliseerivaid „stressoreid" on võimalik kuigivõrd hierarhiseerida üleüldise pagulasvastalise diskursuse *sees* (teatud poliitikute „üleskütvad" sõnavõtud meedias *versus* paremäärmuslike välislehekülgede uudisnupud pagulasvastaste Facebooki gruppide lõimedes), oleks ennatlik näha neis „hierarhiates" eraldiseisvaid diferentse, kitsendusi, mida just tulekski vaadelda steriliseeritud, laboratoorses vaakumis. Selleks et sellisest eksisammust hoiduda; et rõhutada laialdasema perspektiiviga analüüsi olulisust, olekski kasulik püüda eristada puutepunkte üldisema rassismiteooria ideestiku ja kohalike netikommentaaride vahel. Üldisi tendentse näitlikustavate kommentaaride käsitamisel tõukun prantsuse filosoofi Étienne Balibari mõttekäikudest.

EESTLASLIKU RASSISMI JA VÕÕRAVIHA TAUSTSÜSTEEM

Esmalt tuleb märkida, et seoses pagulasteemaga pole sõnavägivald mõistagi üksnes Eesti netiruumi probleem[10]. Seda enam tingib globaalne kõlapind aga küsimuse, millest siis ülepea tõukub alavääristav „sõnategu" kitsamalt ja viimast (re)produtseeriv rassismidiskursus laiemalt? Mõtestamine oleks aga ennatlik kitsalt (virtuaal)kogukondade põhjal. Iseloomulikud meelsused ja hoiakud levivad tehniliselt seatud piiridest väljapoolegi, pagulasvastaste kommuunide liikmete isiklikele arvamusseintele, nn kontrarünnakutena „Salliva Eesti" lehele ja mujalegi. Võiks öeldagi, et rassistlikud ütlused saavutavad *locus*'e-ülesuse, kommunikatiivse transtsendentalismi.

Kuid mida võiks pidada sääraste dünamismide baasstruktuuriks? Kuna rassistliku tähenduskompleksi hulka ei arva Balibar mitte ainult füüsilist vägivalda / diskrimineerimist, vaid ka „sõnu iseeneses, sõnadest [vallanduvat] vägivalda"[11], tuleks küsida selliste sõnategude taustsüsteemi järele. Balibari neorassismiteooria kohaselt jõustab rassismi ja rahvusluse interpolatsiooni „tõelisi rahvuslasi" karakteriseeriv eksistentsiaalne ebakindlus, mis kompab alateadlikult – „teisega" kontrasteerumise teel – mõrasid omaeneste „tõelisuse" ja „algupärasuse" vitaalsuskuvandis. Säärane järjepidev hirmusegune heitlus, et olla „teisest" nähtavam („parem"), on obsessiivne otsirännak, avastamaks oma „algupära 'tuuma'", oma „rassilis-rahvusliku puhtuse" algallikat[12]. Sellist tupikteed karakteriseerib ka pettekujutelm, mille kohaselt tajutav eluilma kängumine ühitub darvinistliku loomuliku valikuga. Siit omistub rassismi vormidele olemuslikult pessimistlik varjund. Kõrgem rass (kultuur) ja inimtsivilisatsioon tervikuna kaotatakse „barbarite ja vähemate surelike" poolse 'üleujutamise' tõttu. Nii avaldub „kultuuriline rassism", miskaudu (1–3) võiks tüpologiseerida *kultuurikaitsjaid*[13].

(1) „Õõvastav,kolmanda maailma alaminimestest rämpsul peaks olema keelatud oma jalga Euroopa mulla peale lasta astutagi...." – A.B.[14]
(2) „Eestimaa kuulub valgele rassile Nii oli, on ja jääb,niikaua kui on alles kasvõi 1 põlvepikkune valge poisikene" – A.R.
(3) „Meie huvi on elama jääda. Me oleme ikkagi valge rass." – U.S.

Teise üldistusena pakub Balibar „eristavat rassismi": „*kõik* rassid (kultuurid) ja laiendusena inimtsivilisatsioon on kaduvad, kuna üksteist mitmekesisusega üle ujutades hajub distinktiivselt moodustunud kultuuride 'kord', [toimub] asendumine standardse 'massikultuuri' entroopiaga"[15]. Tegemist on etnitsismi-eurotsentrismiga, kus 'bioloogilistest' imperatiividest saavad kultuurilised. Selline rassism on „loogiliselt koherentne", kuna rõhutab kõigi kultuuride kinnistatust[16]. Vastasel juhul tekkivatki „ületamatud" kultuurilised erinevused ja „ühildamatud" elustiilid/traditsioonid[17]. Antud kategooriat võikski määratleda *segregeerijatena* (4).

(4) „Kas mitte ei räägita, et võõrliikide sissetoomine on väär? Kas ei ole õige, et iga rass kuulub oma keskkonda?Igal kultuuril on omad omadused, mis ei ühti, ega segune teistega.Miks tahab praegune valitsus segada eestlasi neegrite ja muude ahvidega?" – H.R.

SÕNATEOD. SÕNAD KUI PÕLGUSE JA AGRESSIOONI AKTID

Kuna Balibar käsitleb eenduvaid arabofoobseid jm rassismiväljendusi Prantsusmaa kui (kunagise) koloniaalvõimu kontekstis, on märgatavad paralleelid Eesti rassismidiskursusega seda kummastavamad. Nagu märgitud, rakenduvad meilgi „tõlgenduslike šifritena" sellised mõisted nagu kultuur, segunemine, kokkusobimatus, invasioon jms. Rassistide kogukonnas, nendib Balibar, tähistavad need „profülaktika- või segregatsioonimiraaži", mis stigmatiseerivad teisesust. Nn rass on seejuures nüüdisaegsetes tingimustes rekategoriseeritudki immigrandiks – st tekib „rassideta rassism", kus ülimuslikku diferentsi kultiveeritakse eeskätt mitmesugustest sotsioloogilistest parameetritest johtuvalt[18]. Siit tulenekski kolmas võimalik tüpaaž – *agressorid* (5–8).

(5) „Tuleb hakkata valgeid kolmnurgseid riideid kandma nagu oli see ku klux klani seltskond!Tuleb raisad üles puua ja korralikult kestapeale anda!Ei ole enda riigi rahvale enam ruumi kui tulevad pagulased siia!Lihtsalt nii haige raisk!" – V.P.
(6) „Tegemist ju üheselt mõistetavalt võõrriigi sissetungiga ja täpselt nii sellega käituda tulebki." – I.P.
(7) „Mis eraldab inimesi loomadest? Vahemeri." – J.R.
(8) „Mustad tuleb põletada, ja äraostetav valitsus vajab vahetust, patriotistele [sic], muidu põleme ise, vaadake soomet ja rootsit mitte uudistes vaid mis reaalis toimub" – T.T.

ENESEVEENMISED JA EKSISÜÜDLASED

Loomuldasa on vastuoluline, et aastasadu orjastatud ning koloniseeritud rahvas armastab end järsku ette kujutada „valge rassi" eestsõnajana. Kuidas säärast nn massidesse läinud „radikaliseerumist" mõista? Sloveenia kultuurikriitik Slavoj Žižek selgitaks seda esmalt liberaalse vabaduse toel. „Vabadus", mis annab mõista, et millegi pealesurutava taga on meie oma loomus – me ei taju alistatust, vaid näeme antud valikus enda oma. Siin räägib Žižek siis nõukaaja lagunemisest,

mis otsekui tähistas idaeurooplaste vabastatust. Vabaduse mõtteliseks „hinnaks" oli sealjuures aga tragi ja stoiline allaheitlikkus juba uude liitu. See oli samm, mida käsitati kui paratamatust, kui küpsuseksamit; veendi end, et vabadusel peabki olema hind[19].

Tõepoolest, pagulasvastast diskursust läbibki hoiak, et valitsus ja nn kinnimakstud tolerastid täidavad – hoolimatusest „omade" suhtes – euroopalikke direktiive. Targu aga unustatakse, et just ELi valitsused veeretavad põgenikeküsimust mõttelise kuuma kartulina ega seisa enam ammu ELi põhiseaduse muinasjutulisena kõlava preambuli eest[20]. Seega võiks otsekui väita, et „eneseveenmisest" on üle saadud, et tänini ebapiisavat iseseisvust, küünilist juhitavust adutakse. Kuid projitseeritav viha ja kibestumus on „nihkes", st suunatud peaasjalikult hoopis nõrgima lüli, pagulase, „võõra" suunas. Nõnda ilmneb, et žižeklik eneseveenmine jätkub. Liiatigi, selle implitsiitset fookust on pigem konkretiseeritud. Balibar ütleks ilmselt, et rassistliku/rahvusliku diskursuse, sotsiaaldarvinismi ja eugeenikaga lähedalt läviv neoliberalism[21] on leidnud rahva eneseveenmisele eksplitsiitse, tähelepanu hajutava ohvri – pagulase. Eesti kontekstis tõukub siit eneseirooniline paradoks. Pooleldi teadvustatud „heitluses pealesurutava vastu" lähtutakse laenatud, „võõrast", s.o olemusliku rassismiprobleemiga koloniaalmaade, retoorikast. Tulemuseks on, et ehkki justkui kaitstakse „oma", muututakse sealjuures õigupoolest ise „teiseks".

[1] *Kirsberg, Georg 2015. Kas sallivus või reaalpoliitika. – Postimees, 28.04.; Pukk, Sigrid Paula 2015. Lugejakiri: sallimatus kui põliseestlase ainus päästerõngas. – Postimees, 03.05.*

[2] *Tamkivi, Sten 2015. Põlev kardin.* – memokraat.ee.

[3] *Sorokin, Siim 2015. Tühi laegas, kaks kõhna konti.* – intolerantsusonperseverantne.blogspot.com.ee, *30.05.*

[4] *Sorokin, Siim 2015. Mässu mõõt ja mässu märk, ehk: tähenduseta tähenduste ajastu.* – intolerantsusonperseverantne.blogspot.com.ee, *11.07.*

[5] *Vt Tammemäe, Helen 2015. Juhtkiri: kainet mõistust ja selget meelt.* – muurileht.ee, *09.09.; Tiks, Joosep 2015. Väitlusseltsi kolumn: vihakõne ei ole meelsuse väljendamine. – Postimees, 11.09.; Kello, Karl 2015. Anonüümsus on vabadus vastutuseta. – Postimees, 11.09.; Urmet, Jaak 2015. Kes ma olen? Väljakasvamine eestlasest. – Postimees, 12.09.; Kaasiku, Illimar 2015. Armastuse evolutsioon päästab pagulastehirmust. – Eesti Päevaleht, 14.09.; Ilves: vihakõne on ületamas talutavuse piiri.* – err.ee, *14.09.*

[6] *Prints, Jaak 2015. Me oleme kõik süüdi. – Postimees, 07.09. (kõne solidaarsuskontserdil „Sõbralik Eesti").*

[7] *Rooste, Jürgen 2015. Rassismikool I: kuidas olla eesti nats.* – err.ee, *09.09.*

[8] *Martin Helme soovitus immigratsioonipoliitikaks: kui on must, näita ust. – Postimees, 29.05.2013.*

[9] *EKRE tikutopsiloosung „Tuld kooseluseaduse pihta!".*

[10] *Angela Merkel nõuab Facebookilt rassistlike kommentaaride vastu võitlemist. – Postimees, 11.09. Vt ka Toor, Amar 2015. Facebook will work with Germany to combat anti-refugee hate speech.* – theverge.com, *15.09.*

[11] *Balibar, Étienne 1991/2010. Is there a Neo-Racism? – Race, Nation, Class. Ambiguous Identities. London, New York: Verso, lk 18.*

[12] *Samas, Balibar, Étienne 1991/2010. Racism and Nationalism, lk 60–61. Vrd Sartre, Jean-Paul 1948/1976. Anti-Semite and Jew. New York: Schocken Books, lk 38.*

[13] *Vt ka Morsi, Yassir 2015. Christian refugees are fine, Muslims aren't. In a post-racist world, of course that's not racist.* – theguardian.com, *15.09.*

[14] *Täisnimed asendatud initsiaalidega. Kommentaarinäited Facebooki lehelt „Sind on märgatud, rassist", muutmata kujul.*

[15] *„Racism", lk 65–66; vrd „Neo", lk 25* passim. *Vt ka Völkel, Bärbel 2014. Nationalism – Ethnicity – Racism? Thinking History in the World of Nations. – Review of History and Political Science, (2) 1, lk 29–50.*

[16] *Vrd Jaak Madison: „Olen selle poolt, et erinevus rikastab sellisel moel, et kui lähen näiteks Keeniasse, siis näen seal seda rahvusriiki ja uhkust oma rahvuse üle." Vt EKRE* wunderkind* *Jaak Madison: taastame surmanuhtluse, nõuame abordiks eriluba ja ehitame üles sõjatööstuse.* – delfi.ee, *04.03.*

[17] *„Neo", lk 21, 25.*

[18] *Samas, lk 17–19, 20–21, 24. Vt ka Baber, Zaheer 2010. Racism without Races: Reflections on Racialization and Racial Projects. – Sociology Compass, (4) 4, lk 241–248; Balibar, Étienne 2011. The Genealogical Scheme: Race or Culture?, lk 1–9.*

[19] *Žižek, Slavoj 2001. The Leninist Freedom. – On Belief.*

[20] *Vt Euroopa Liidu põhiseaduse leping, II osa: liidu põhiõiguste harta, preambul.*

[21] *Vrd „Neo", lk 26.*

ARTISHOKI VEERG

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Sel korral keskendub Liisa Kaljula sotsiaalse harmoonia rikkujatele – kunstnikele ja huligaanidele –, kelle jaoks võib kogukond oma jagatud väärtuste ja risoomse turvavõrguga ka ahistav olla. Pisut laiemalt tuleb juttu kunsti missioonist kriitilistel aegadel ja demokraatia erinevatest arengutest postsotsialistlikus Ida-Euroopas.

PLÕKSIDA VÕI MITTE PLÕKSIDA?

Liisa Kaljula

Taasiseseisvumispäeval roosiaias peetud kõnes ütles president Toomas Hendrik Ilves üsnagi mitteroosiliselt, et avatud ühiskonna diskursus Eestis on liikumas rentslisse. Selle metafoorini jõudes tekkis siinkirjutajal esimest korda tunne, et kodanikuühiskonna ümber on tekkimas Eestis teatav korra ja puhtuse diskursus. Ühtlasi läks president Ilves, Eesti kodanikuühiskonna patroon, seekord vabakonnast kõneledes ajaloos kaugele tagasi, liikudes läbi nõukogude aja ja esimese vabariigi ning jõudes välja eestlaste rahvuslikku ärkamisaega. Eestis olevat olnud alati tugev kodanikuühiskond, juba Aleksandrikooli liikumise aegadel olevat eestlased näidanud üles arenenud kodanikualgatust, harjumust ühiskonda mitte üksnes kõrvalseisjana kritiseerida, vaid ka selle puudujääkide suhtes käiseid üles käärida.

Ilves viitas oma kõnes ühtlasi Sten Tamkivi maikuus Memokraadis ilmunud artiklile, milles autor iseloomustab Eesti hukka läinud avalikku ruumi põleva kardina metafooriga: „On kõigi inimeste asi, kes sellest toast hoolivad, panna põlema oma küünlad. See on meie teha, et heade inimeste leegid toa valgemaks teeks, tooks nähtavale selle, et see tuba on puhas ja korras, ohutu ja viisakas nii omade kui külaliste jaoks. Aga kuskil on piir. Mõni tige väike küünal võib pritsida kuuma parafiini laiali nii, et kõrvalseisjatel valus hakkab, ja tema leek võib lõpuks karata kardinasse."[1] Pärast Vao varjupaigataotlejate majutuskeskuse süütamist septembri alguses tuleb möönda, et Ilvese ja Tamkivi vihakõne levikuga seotud hirmudel oli alust. Ent ühtlasi saab sellest sündmusest Eesti demokraatia verstapost, sest nüüd, mil meil on oma pretsedent virtuaalse vihakõne viimisest reaalse vihakuriteoni, on sõnavabadusest ja loomevabadusest saamas ka siinmail kompleksed juriidilised küsimused.[2]

Pöörastel aegadel tekib inimestel ikka teatav väsimus paljuhäälsest demokraatiast ning instinktiivne igatsus rahu ja korra järele. Ning asi ei ole üksnes perekondlikes väärtustes. Esimese koolipäeva puhul Tartu Ülikoolis peetud kõnes viitas üliõpilaste esindaja Martin Noorkõiv ka oma põlvkonna väsimusele, mille on tekitanud ühiskonnas järjepanu üleskerkivad vastandused, ning soovile vältida edaspidi ühiskonna lõhestatust.

Praegust Ida-Euroopat vaadates tuleb see väsimus päris hästi välja: enamik siinseid riike libiseb kriisisituatsioonis demokraatia paljuhäälsete vormide juurest vaiksemate ja kontrollitumate juurde. Kui Chantal Mouffe ja Ernesto Laclau 2012. aastal Tallinna Ülikooli revolutsioonide teemalise suvekooli raames Eestit külastasid, õhutasid nad siinseid üliõpilasi poliitikasse rohkem kirge suunama. Viimastel aastatel on vabakond ja haritlaskond – ning Arvamusfestival, nende kohtumispaik poliitikutega – juurutanud Eestis pigem mahedamat ja meritokraatlikumat arutleva demokraatia vormi, mille vahendiks on põhjendatud argument ja eesmärgiks konsensuseni jõudmine. Ent kui Rahvakogu aegadel valitsesid liberaalse demokraatia ja arutleva demokraatia esindajate vahel Eestis veel pingelised suhted, siis kooseluseadus ja pagulaskriis on teinud neist kahest ootamatud liitlased. Jüri Lippingu sõnul ongi liberaalsel ja arutleval demokraatial see üks ja ainus, ent oluline ühisjoon: mõlemad eitavad ühiskondliku antagonismi vältimatut iseloomu, ehkki konfliktide väljasulgemine poliitikast neid Lippingu sõnul ei kaota, vaid suunab pulbitsema ühiskondlikule pinnale.[3]

Hiljuti lahkunud silmapaistev poola kunstiteadlane Piotr Piotrowski (1952–2015) leiab oma viimases raamatus „Kunst ja demokraatia postkommunistlikus Euroopas", et Ida-Euroopa peaks demokraatia enda jaoks uuesti avastama ning kunstil peaks olema selles oluline roll. Kahel põhjusel: sest Lääne versioon demokraatiast – *free market → free speech* – pole kaugeltki ideaalne ja Ida-Euroopa kultuuris on olnud alati tugev anarhokriitiline traditsioon. Piotrowski väidab nimelt, et postsotsialistlik Euroopa on eriliselt agorafiilne kant, mille kunsti iseloomustab soov tungida avalikku ruumi, tahtmine selles osaleda ning seda kriitiliste ja kunstiliste vahenditega paremaks vormida. Ja muidugi on selle põhjuseks Piotrowski arvates nõukogudeaegne agorafoobia, poliitilise ja sotsiaalse osaluse ning kultuuriproduktsiooni strateegiline piiramine totalitaarsetes tingimustes.

Võimalik, et Piotrowski sõnum jääb meile praeguses situatsioonis maha pigem üleskutse kui ühiskondliku tõelusena, ent kunstiringkonnale on siin jõudu andev mõte: kunst on Ida-Euroopas eriliselt oluline, sest siinne arenev demokraatia vajab hädasti neid instantse, mis aitaksid kaasa arvamuste polüfooniale, erinevate häälte kuuldavaks tegemisele avalikus ruumis. Piotrowski visandatud demokraatia ideaal on muidugi radikaalne, lähedane Chantal Mouffe'i agonistliku pluralismi kontseptsioonile, milles konflikt ja konsensuse kriitika

Kaur Kender poseerimas Evald Okase pannooga „Rahvaste sõprus". Foto: erakogu

on demokraatia eeltingimused. Ning sellise demokraatia saavutamiseks ja hoidmiseks on Piotrowski sõnul vaja just kunstnikke, kelle „alatasa vastuolulised projektid provotseerivad avalikku debatti, ilma milleta demokraatia hajub. See on sedalaadi debatt, mis toob ilmsiks sisemised konfliktid ja laseb pigem kõlada vastandlikel vaadetel kui konsensuse ehitamisel, mis juba oma definitsiooni poolest elimineerib ja sulgeb radikaalsed hääled avalikust ruumist".[4]

Eesti kunstis on seoses Piotrowski üleskutsega olnud aasta, millele jääb pitserina valusa ja vastuolulise ühiskondlikku arutelu esilekutsuva kunsti väljasulgemine avalikust ruumist ühe huvigrupi survel ja kultuuriasutuste järeleandmisel. Ent Artur Żmijewski juhtumit Tartu Kunstimuuseumis tuleks pidada pigem prooviks kui pretsedendiks – meie väikeseks holokaustiskandaaliks, nagu ütleb Mihhail Lotman[5]. Kuigi kes teab – võib-olla pole kriitilisel või kontroversiaalsel kunstil praeguses projektipõhises kunstimaailmas kohta? Või ei toeta sellist kunsti metamodernistlikud ja uusmaterialistlikud suundumused nüüdisaegses kunstis? Või on kunsti missioon kriitilistel aegadel hoopis ühiskondliku harmoonia eest seismine?

[1] *Tamkivi, Sten 2015. Põlev kardin. – Memokraat, 10.05.*

[2] *Samal ajal on käimas Kaur Kenderi kohtuasi, milles tema teksti „Untitled 12" süüdistatakse lastepornos.*

[3] *Lipping, Jüri 2004. Teesid radikaalsele demokraatiale. – Sirp, 23.04.*

[4] *Piotrowski, Piotr 2012. Art and Democracy in Post-Communist Europe. London: Reaktion Books, lk 59.*

[5] *Lotman, Mihhail 2015. Meie väike holokaustiskandaal.* – lotman.ee.

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

Nüüd uues Viimsi Keskuses!

Kaubamaja Biomarket | *Rocca Al Mare Biomarket* | *Solarise Biomarket* | *Ülemiste Biomarket* | *Viimsi Biomarket* | *Tartu Biomarket* | *Pärnu Biomarket*

www.biomarket.ee

KIIREMINI! ODAVAMALT! KOHE!

Kristina Paju

Sügise hakul kinodesse jõudnud Jaak Kilmi ja Lennart Laberenzi dokumentaalfilmis „Moest väljas" asetatakse moetööstuse hoomamatus inimmõõtmelisse raamistikku. Paratamatusest saab individuaalsete valikute küsimus ning globaalse mastaabiga muutuse algataja võib olla igaüks.

See on iseenesest lihtne lugu, mille peategelasteks on moelooja Reet Aus ning paar Zara teksapükse. Lihtsus ei tähenda siinkohal lihtsustatust või primitiivsust, pigem on tegemist sirgjoonelise ja siira jutustusega sellest, kuidas ühest sügavast isiklikust veendumusest rulluvad lahti sündmused, millel on potentsiaalselt võime muuta globaalset moetootmissüsteemi.

FAST-FAST-FAST

Arvatavasti ei tule kellegi jaoks uudisena tõdemus, et praegune tootmise-tarbimise süsteem on kriisis. Rõivaste vallas viimaste kümnendite vältel ennast vaikselt sisse seadnud kiirmoe kontseptsioon on lõpuks oma täies hiilguses ja kõikehõlmavuses kohale jõudnud. Lääne tarbija naudib trendide kerget ja laiaulatuslikku kättesaadavust ning odavat hinda, mõtlemata tagajärgedele – kas või üha kasvavale tekstiilijäätmete hulgale. Filmi alguses räägib Reet Aus sellest, kuidas ta jõudis *upcycling*'u, antud juhul tekstiilseid jääke vääristava, uut elu andva meetodini.* Üheks peamiseks materjaliks on ta valinud teksakanga, denimi, mis suudab oma universaalse ilu ja vastupidavusega ajas pikalt kesta, pannes hästi vastu ka trendide vahetumisele. Algselt tarbijajääkidest ehk vanadest teksapükstest valminud kollektsiooniga katsetab ta antud disainipõhimõtete vettpidavust.

See võib kõlada ühe disaineri suust küll võrdlemisi radikaalse piiranguna – mitte kunagi enam kasutada rõivaste tootmiseks uut materjali –, otsesõnu öeldes on see julge samm moetööstuses kehtivate konventsioonide vastu. Suurema pildi edasiandmiseks on filmis kasutatud mitmeid rahvusvaheliselt tuntud kestliku moe eestkõnelejate ning disainerite kommentaare. Dokumentaalist jääb kõlama pikaaegse *upcycling*'u propageerija ning USA maineka Parsonsi disainiülikooli dotsendi Otto Von Buschi mõte kiirmoest kui paratamatusest, mis ei ole iseenesest hea ega halb, vaid pelgalt väljavõte, praegu läänemaailmas valitseva neoliberalistliku ühiskonnakorralduse peegeldus.

CHEAP-CHEAP-CHEAP

Siinkohal tulebki mängu Tallinnast ostetud teksapaar, mille tootmistsükli jälgimine – puuvilla kasvatamisest kanga tootmise ja valmisõmblemiseni – on filmi selgrooks. Tagasihoidlikul moel, kuid väga olulise momendina, on toodud filmi Lundi ülikooli jätkusuutliku tarbimise dotsendi Andrius Plepysi kommentaar globaalse tootmise pahupoolest, mis jätab arvesse võtmata keskkonnamõjud – negatiivsed protsessid ja pöördumatu kahju loodusele, inimestele, mis ei kajastu kuidagi toote hinnas.

Selle väite illustreerimiseks ei ole filmis õnneks hirmutavaid õuduskaadreid või moraliseerivaid hoiakuid ning kuigi sõnum on ilmne, on selle lõplik kohalejõudmine ja tõlgendamine ikkagi pigem vaataja enda mure. Millegipärast hakkas minu puhul erilisel viisil tööle just vaikeluline prügimäestseen – avar väli, kus kastiautost lükitakse parasjagu maha kilekottide viisi tekstiilseid jäätmeid, millest siis omakorda massiivne buldooser sümboolselt üle rallib. Ma ei ole kunagi Bangladeshis käinud ja vaevalt enamik filmi vaatajaidki sinna on sattunud, aga mind šokeeris sügavalt ühe kohapeal viibinu suust kuuldud kommentaar, kuidas sellist mõistet nagu prügimägi seal ei eksisteeri, jäätmed pannakse sinna, kuhu parasjagu kõige mugavam on, olgu selleks siis tänav või tühermaa – ning seega on kogu maa üks suur prügila.

„Moest väljas" jälgib moedisainer Reet Ausi teekonda Tallinnast läbi Euroopa moelavade ning Lõuna-Ameerika puuvillaväljade otse masstootmise epitsentrisse Bangladeshi.

Filmis mõjuvad äärmiselt sümpaatselt ja soojalt ka portreed Peruu puuvillakasvatajate perekonnast ja Bangladeshi moe- ja tekstiilitootmises rakendust leidvatest naistest. Sellele vaatamata on nende najal edastatav sõnum halastamatu. Miljonid inimesed teevad meie kerglaste tarbimisharjumuste rahuldamiseks rasket tööd, kuid elavad sellele vaatamata allpool vaesuse piiri, tulles hädavaevu ots otsaga kokku. Ja need on kõigest mõned linale jõudnud reaalsed näited sellest, kuidas oleme pidurdamatult ja kollektiivselt hävitamas looduslikku tasakaalu, inimeste tervist ja sotsiaalset heaolu.

NOW-NOW-NOW

Teksade lugu näib lõppevat seal, kus need ka toodeti – Bangladeshis asuvas Beximco tehases. See on filmis omamoodi pöördepunkt, kust rulluvad lahti mitmed uued võimalused ja väljakutsed. Ja see on koht, mille taustal on võimalik aimata lahendusi. Siit tuleb ka arusaam, et tegelikkuses ei saa me kunagi olla moest väljas ehk väljaspool moodi. Olgu selle näiteks Ausi mõttearendus, mille ta on lugenud sisse pildireale, kus ta jälgib Bangladeshi tehases teksade järeltöötlusprotsessi. Selle sisu on kokkuvõtvalt järgmine: kui piisavalt suur hulk inimesi küsiks iga kord uut rõivaeset ostes, kus ja kuidas see on valmistatud, siis võib-olla jõuaks lõpuks ka moetootjate teadvusesse, et asju on võimalik teha teisiti ning tuua seeläbi muutusi, teiste hulgas ka Bangladeshi. Ehk seni kuni me osaleme (nagu võib filmi avakaadrites näha) kiirmoekettide avamispeo stiilis tarbimismöllus, võib juhtuda nii, et Bangladeshis varisevad samal ajal Rana Plaza sugused tootmishooned.

Filmi vaadates meenus mulle 2010. aastal linastunud Marianne Kõrveri (kes teeb muuhulgas kaasa ka „Moest väljas" juures) keskkonnateemaline dokumentaal pealkirjaga „Inimese mõõt". Ka selles jälgiti erinevates maailma paikades toimuvaid ökoloogilisi muutusi nende keskmes olevate inimeste kaudu. Kuigi natuke teise tempo ja rõhuasetusega, võib kõnealust filmi pidada ehk nii mõneski mõttes Kõrveri dokumentaali jätkuks või edasiarenduseks. Mis neid kahte seob, on inimmõõtmelisus, võime aru saada, et kui tahes ulatuslikud või globaalset laadi probleemid meid ka ei ümbritseks, pole tegemist siiski loodusnähtuste või kivisse raiutud paratamatusega. Kõikide tegude ja tegematajätmiste taga on lõppkokkuvõttes inimesed. Õnneks aga on „Moest väljas" heaks näiteks, mis juhtub siis, kui keegi haarab aktiivse, muutust loova rolli. Ning senikaua kui suurkorporatsioonidel olukorrast arusaamisega aega läheb, jääb meid loodetavasti kummitama lõik Sandy Blacki tsitaadist, mille Jarek Kasar on filmimuusika jaoks *loop*'ima pannud: „Fast-fast-fast, cheap-cheap-cheap..."

* *Samal teemal kaitses Aus 2011. aastal Eesti Kunstiakadeemias doktoritöö „Trash to Trend – Upcycling in Fashion Design".*

ZEN-POHHUISTLIK TANTSUVENNASKOND

Piret Karro

Eesti on väike riik ja iga loov noor, kes siin tegutseb, seetõttu vajalik. Enda jaoks Tallinna taasavastanud Twisted Dance Company liikmeid, keda võib eristada tänavapildis näiteks nahktagi, nokkmütsi ja ebaeestlasliku temperamendi järgi, seob sõpruskonnaks tants. Tants ja X-faktor.

Kohtume Twisted Dance Companyga Kanuti Gildi SAALis, mille asukaid trupiliikmed oma kolmandaks perekonnaks nimetavad. Õieti ei kogune me teatrimaja keldriruumis ainult TDC trupi liikmetega, vaid tantsu kaudu üksteist leidnud sõpruskonnaga, kelle tuumikut võis näha näiteks hiliskevadel esietendunud nüüdisaegse tantsu lavastuses „RSKSD".

Twisted Dance Company loojad ja treenerid on õde-venda Carmel Köster ja Rene Köster. Vestlusringist võtavad osa veel Helina Reinjärv, kes liitus trupiga 2007. aastal korraldatud katsete järel, ning samal ajal ühinenud Kristel Jänes ja Madleen Teetsov-Faulkner. Kreete Pillenberg tuli ise pärast Rene ja Carmeli nägemist Koolitantsu võistlusel, kus nad ägedate Nike'i tossudega lahedat tänavatantsu tegid, *wingman*'iks Liisa-Chrislin Salehile, kes Carmelit juba varem ühelt Stiina peolt tundis. Viimasena liitus trupiga 2010. aastal Janina Sarantšina, vahetult enne seda, kui pool seltskonda Londonisse kolis.

SIIN- JA SEALPOOL PIIRI

Kogukonnal on üheksa peale kokku kümnekonna aasta jagu elamis- ja töökogemusi Londonist, Stockholmist, Pariisist ja veel mõnest maailma linnast – järgmisena plaanitakse ette võtta Berliin. Ajude väljavoolu kontseptsioonist trupp aru ei saa – kõik käivad ju ära ja tulevad siis tagasi.

Carmel elas ja õppis esialgu Stockholmis, mille puhul koreograaf kiidab tugevat tantsukogukonda ja töötahtelisi inimesi. Ent lõpuks ta tajus, et hambad on verel uue väljakutse järele, ning sõitis Rene ja Madleeni juurde Londonisse. Rene oli sattunud sinna Carmeli õhutusel ühel *audition*'il osalema, mida ta lõpuks üles ei leidnudki. Aga jäi Londonisse. Carmel sõitis hoopis tagasi Tallinnasse oma arvutile järele, mis oli kodulinna ununenud, ning naasis saareriiki mõne kuu pärast, kolides sinna elama mitmeks aastaks.

Samal ajal kirusid kodumaale jäänud Helina ja Kreete kohaliku kliima kidurust – Tallinn tundus 2011. aastal kõige igavam koht, kus olla. Ent siis ületas Helina ühe isikliku lävepaku, jõudes lauljana Eesti Laulu poolfinaali, ning andis Eestile uue võimaluse. Või andis Eesti hoopis võimaluse talle? Tuleb julgeda end lihtsalt vette visata, et midagi tagasi saada, leidis Helina. Samas ei kippunud kõik kamba liikmed vette viskuma – näiteks Kristel tunnistas, et sel ajal, kui ta sõbrad üksteise järel üheotsapiletiga reisile sõitsid, poleks tema värskelt pärast rätsepakooli lõpetamist sellist asja teha julgenud.

Madleen, Rene ja Carmel kiidavad Londonist kaasa saadud elukogemust ja inspiratsiooni (Madleen ka abikaasat!), ent kuningriigi pealinnas on erialast tööd teha siiski väga keeruline. Kui Stockholmis hoiavad tantsijad kokku ning linn on füüsiliselt hoomatav, siis Londonis kipuvad ka need grupeeringud, kes on hea idee peale kokku tulnud, sobivate prooviaegade mitteleidmise tõttu üsna ruttu laiali vajuma. Palju aega kulub mitteerialaste tööotste peale, mida tehakse üüriraha kokkusaamiseks – Londoni elukoolis polegi võimalik muidu hakkama saada, kui tuleb vastu võtta pea iga pakutav töö, olgu või baaridaam. Tantsumaailmas aga tundub suurem osa toimuvat suletud uste taga – vabakutselised tantsijad tõmbavad end rollikatsetel ribadeks, aga midagi *book*'ida on väga raske. Lisaks on linn suur, koolid üksteisest kaugel, transpordi peale kulub päevas tunde.

Tallinnas on kõik palju lihtsam. Kogukonnad on omavahel seotud ja inimesed tuttavad ning erinevad tantsukompaniid ei pea end enam üksteisele tõestama. Samuti on prooviruume ja esinemispaiku kergem leida. Liisa-Chrislin väärtustab Tallinna juures seda, et tööd on palju lihtsam saada – inimesed helistavad sulle ise. Miski pole liiga kaugel, keegi pole liiga võõras.

Seltskond tunnistab ühest suust, et praegu on nende jaoks aeg, kus nad väärtustavad kodumaal elamist ning leiavad, et siin on võimalusi tegutsemiseks. Seiklusnälg selleks korraks rahuldatud, on hea tagasi olla. Praegu ei püüa nad enam põgeneda, vaid soovivad leida oma võimetele rakendust Tallinnas, kus on omaalgatuslikke ideid kergem ellu viia.

TANTS JA SÕPRUS

Trupi professionaalne dünaamika toimib endiselt Rene ja Carmeli juhtimisel. Kuigi sõpradest kolleegidega on projektiga seostuvates pingetes keeruline mitte isiklikuks minna. Samas, kui käib töö konkreetse projektiga, suudavad kõik keskenduda ja lollidele naljadele vaatamata fookust paigas hoida.

Helina tasandab sõpruse-kollegiaalsuse vastandust ning leiab, et just tänu sellele, et tantsijad on omavahel nii head sõbrad, on neil võimalik koos töötada. Trupi liikmetel on tugev üksteisetunnetus ja üksteisest ilus arusaam, antakse ruumi hingamiseks ja andestatakse, kui vaja, saades lõppkokkuvõttes kõigest koos üle.

Rene viib meid selle mõtte sügavusse: nii tema kui trupi tuumiksuhtumine kõiges, mida nad teevad, on Rene sõnastatud zen-pohhuism. Sügav ükskõiksus – heas mõttes. Lõppkokkuvõttes ei tähenda miski liiga palju. Kõigest on võimalik üle olla ning ükski olukord pole liiga hull. Kõike saab kuidagi lahendada. Seda mõtet südames kandes ei minda ka trennides oma sõpradega erinevate arusaamade pärast tülli.

Pärast mitmeaastast ringirändamist võib Twisted Dance Company gängi sel sügisel taas pealinnas liikvel näha. Vasakult Carmel Köster, Liisa-Chrislin Saleh, Kristel Jänes, Rene Köster, Kreete Pillenberg, Helina Reinjärv ja Madleen Teetsov-Faulkner. Foto: Siim Teder

16. OKTOOBRIL ETENDUB KANUTI GILDI SAALIS RENE KÖSTERI JA CARMEL KÖSTERI LAVASTUS „RSKSD". KOGU PILETITULU LÄHEB MTÜ EESTI PAGULASABI TOETUSEKS.

Samas võetakse tantsu ennast tõsiselt. Noored tantsijad-koreograafid tajuvad, et Eesti ühiskonnas on keeruline mõista anda, milline töö ja pingutus ühe tantsulavastuse taga seisab ning et seda tööd ei saa teha tasuta. Isegi taustatantsija peab sööma ja üüri maksma. Ühiskonnas, kus peetakse raha kõige olulisemaks, on kultuuritöö eest raske väärikat tasu saada. Õnneks tundub TDC tantsijatele nüüdseks, et nende tööd on hakatud hindama ning ainult tänu ja pai eest enam esinema ei kutsuta.

Praegu on tantsijatel kompaniiga taasavastamise periood, kuna Carmel ja Madleen on pärast mitut aastat eemal äsja Eestisse tagasi jõudnud. Püütakse rohkem koos tantsusaali jõuda, et uuesti ühine rütm saavutada. Oma stiili on nad juba leidnud, mis väljendub ja iseloomustab neid eelkõige Londonist ja Stockholmist inspiratsiooni saanud liikumises. Teiste tantsutruppidega n-ö biife või külatülisid enam pole, pigem püütakse oma näiliselt ülbet maski veidi koorida ja nähtavamalt kõigile avatud olla.

Tallinna lavadest hindavad TDClased kõige rohkem Kanuti Gildi SAALi ning loodavad, et ka Vaba Lava kasvatab enda ümber sellise kogukonna. Eesti tantsuskeene vajab juurde huvitavaid välisesinejaid, kes koduseid inspireeriksid ja siia uusi ideid juurde tooksid, ning kohti, mis toetaksid Eesti omi tantsukunstnikke.

TURVATUNNE

TDC kamp tajub, et neil on justkui ühine puutüvi, kuna nad on koos üles kasvanud. Hilisemas vanuses leitud sõbrad kuuluvad mingisse teise elufaasi, aga jagatud mälestused teismeeas kogetust liidavad alatiseks. Kamba liikmed võivad olla üksteise peale kindlad ka siis, kui ühel neist ulualusest või suutäiest puudu peaks jääma – keegi teeb ikka pelmeenid ja hapukoore välja.

Neid seob mingi X-faktor, leiab Liisa-Chrislin. Mingi ühine arusaam sellest, mis on lahe. Stiilipeod sünnipäevadel, eksperimendid välimuse ja muuga, mis võivad nüüd totakadki tunduda, on õpetanud võtma sõpru sellisena, nagu nad on, vaatamata sellele, mis soeng parasjagu kellelgi peas on. Turvatunne tuleb mõistmisest – üksteise seltskonnas ei kardeta olla siiras. Tänu headele sõpradele kandub julgus mitte teeselda ka teistesse olukordadesse teiste inimestega. „Ma ei karda olla mina ise teiste juures, sest ma tean, et mul on see tugirühm siin, kellel on nagunii pohhui, kui ma teen midagi sellist, mida teised võivad imelikuks pidada," ütleb Helina. Turvatunne on julgus mängida stiilipeol paksu soome meest ja minna esimesena tantsima.

TDC gängi sünnipäevatraditsioon näeb ette stiilipidusid, mille vahelejäämist on välismaal viibides kõige raskem taluda, aga reisides kantakse sõpru südames kaasas. Tagasi tulles avastad, et side keskahõumidega on alles.

Üks olulisimaid asjaolusid TDC grupi sõpruse juures on siiski tantsimine. Keha kaudu maailmaga suhestumine õpetab väga palju enda ja teiste kohta – seda, mida tähendab usaldus ja eneseväljendus.

TWISTED DANCE COMPANY

Iiris Viirpalu

Twisted Dance Company on Eesti üks omanäolisim tantsugrupp, kuhu kuuluvad Carmel Köster, Rene Köster, Helina Reinjärv, Kreete Pillenberg, Madleen Teetsov-Faulkner ja Kristel Jänes, kelle tegemisi on olnud võimalik jälgida alates 2007. aastast. Carmel ja Rene Kösteri moodustatud trupi puhul on tegu tantsijatega, kes alustasid koostööd kunagises Pro-Dance'i stuudios. Varasemaid aastaid ilmestavad mitmed võidud ja nominatsioonid üleriigiliselt Koolitantsu festivalilt, hilisem periood on toonud etteasteid ürituste ja pidude raames ning viimastel aastatel on jõutud välja teatrifestivalidel ja Kanuti Gildi SAALis etendunud positiivset tagasisidet saanud täispikkade lavastusteni „Nox" (2013. aasta teatriauhindade tantsulavastuse nominent) ja „RSKSD". Twistedi koreograafil ja lavastajal Rene Kösteril tuli välja ka soololavastus „Tzion", mille eest autor pälvis möödunud aastal Kristallkingakese auhinna.

Kuigi grupis on erineva tantsulise taustaga individuaalselt võimekad omanäolise liikumiskeelega tantsijad, on aastate jooksul inkorporeeritud sarnane tehnika ja stiil, mis tuleneb kindlasti ka pikaajalisest üheskoos treenimisest ja sidusaks trupiks kujunemisest. Üldise koreograafilise käekirja on loonud Carmel ja Rene Köster oma tänavatantsu eri alastiile kaasava sulamiga. Iseloomulik on tänavatantsustiilide segamine: lavastustes ja lühietteastetes võib märgata *house*'i, *dancehalli*'i, *voguing*'u ja hiphopi elemente ja kehatunnetust. Tempo on pigem kiire ja koreograafia tihe, üksikud liigutused teravad, täpsed ja jõulised. Kohalikul tantsumaastikul jääb Twisted üsna erilisele positsioonile nüüdisaegse tantsu ja tänavatantsu piiril, olles säärasel kujul Eesti kontekstis ainulaadne.

Twistedi töid iseloomustab eklektika: suur rõhk on visuaalsel küljel, nii et liikumine on seotud kostüümi ja valgusega moel, mis muudab terviku vaataja silmale efektseks ja põnevaks. Puhtast tantsukunstist on laienetud *performance*'i valda. Nende ülesastumisi ja lavastusi ilmestab teatraalsuse ja tinglikkuse rohke kasutamine. Lavastused ja esinemised on stiliseeritud, mis avaldub temaatilise terviku kujundamises tantsu, muusika ja visuaalide-kostüümide kaudu. Võib täheldada suuremat nüüdisaegse tantsu joonte kaasamist eelnevalt valdavaks olnud tänavatantsu baasi. Twistedi suurimaks teeneks võibki pidada tänavatantsu esteetika toomist etenduskunsti lavadele, kus ollakse muidu harjunud nägema pigem nüüdistantsu. Tänavatants, tooduna välja harjumuspärasest subkultuurilisest keskkonnast, mis avaldub *battle*'ite ja kitsama ringkonna üritustena, on võitnud selle tagajärjel kvalitatiivses plaanis. Tulemiks on huvitav ja õnnestunud segu tänavatantsust ja nüüdisaegsest tantsust, kus konkreetseid silte polegi mõtet kleepida – peamine on trupile isikupärase liikumiskeele taotlus ja suunatus nauditavale etenduslikkusele.

SÕLTUMATU TANTSU LAVA

Oktoobri programm

03.10	11:00	**Veli Lehtovaara FIN töötuba "Armunute diskursus – läbirääkimised" *"A Lover's Discourse – negotiations"***
04.10		
ESITEENDUS! 07.10	19:00	**Henri Hütt "performance with subtitles"**
08.10		
21.10 INGLISE KEELES		
22.10		
15.10	19:00	**Külli Roosna ja Kenneth Flak "Wild Places : : MOUNTAIN" (Vabalava teatrisaalis)**
17.10	11:00 & 13:00	**ZUGA Ühendatud Tantsijad "KÄIK" tantsulavastus lastele**
18.10		

Piletid müügil Piletilevis ja pool tundi enne etenduse algust etenduskohas.

Sõltumatu Tantsu Lava asub Telliskivi 60a, C-korpus, sissekäik Vabalava maja tagant!

Liitu kodulehel S T L . E E meie infolistiga, saad värsket tantsuinfot ja sooduspileteid!

Toetajad: Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, Folger.

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

GüüTTeÖÖ 7. sünnipäev

9. oktoobril tähistab Protest Kohvikklubis oma 7. sünnipäeva üks Eesti pikaealisemaid alternatiivmuusika pidusid GüüTTeÖÖ. Sünnipäevapeo peaesinejaks on peosarja majabänd ehk legendaarne Küttebänd, kelle *live*-esinemised ei jäta kunagi külmaks ühtegi rokisõpra. Bändi repertuaari kuuluvad lood sellistelt ansamblitelt nagu Rage Against the Machine, Beastie Boys, The Hives, Foo Fighters, The Prodigy jne.

Plaadimängijate taga on peo resident-DJd Karl Sirelpuu, Kostja & Muudu ning õhtu jooksul on kavas ka mitmed üllatus-DJd.

Kimyan Law ja DnBga segunevad Aafrika mosaiigid

DnBd pühaks pidava peosarja Sublime eestvedajad on pärast mõningast pausi taas areenil, et tuua kodumaa pinnale kõikse värskemaid ja huvitavamaid artiste. 9. oktoobril avabki Sublime Von Krahlis uue hooaja selliste plaadifirmade nagu Blu Mar Ten ja Hospital Records hoolealuse Kimyan Law'ga.

Passis Nico Mpunga nime kandva Law' juured ulatuvad isa poolelt Kongosse ning ema poolelt Austriasse, kus ta praegu resideeribki. Elektroonilise muusika piire hakkas praeguseks 20-aastane Law kompama juba 12-aastaselt. Nüüdseks on need avastusretked viinud ta kaevuma oma Aafrika päritolusse ning pannud looma keerulisi igavikulisi helimosaiike, mida saadavad modernne esteetika ja Aafrika instrumendid. Olenemata sellest, et Law stardipakuks on DnB, pole standardsetest arranžeeringutest üleastumine noormehe jaoks midagi uut.

Kimyan Law'le sekundeerivad Tjuun Ini kolmnurga üks tipp To-Sha ning Sublime'i residendid Bone, Ekva ja Moral Fibre.

Pärimusmuusika Lõikuspidu

9. oktoobril peetakse Viljandi Pärimusmuusika Aidas traditsioonilist Pärimusmuusika Lõikuspidu – kesksügisest väikefestivali, kus vaadatakse tagasi möödunud muusikasuvele ja tehakse koos tulevikuplaane. Kokku saavad suve jooksul lavadel säranud artistid ja hinge läinud lugude-plaatide autorid nii siit kui ka kaugemalt.

Taaskord on võimalik kohtuda selleaastasel folgil säranud Casey Driesseniga, kes teeb Lõikuspeol ühise kava koos meie oma Eeva Talsiga, ning teiste seas astuvad publiku ette Silver Sepp, Puuluup, Ju-Ju ja Gjangsta.

Sarnaselt möödunud aastaga pakub Lõikuspidu seegi kord üllatavates kohtades toimuvaid kodukontserte, mis annavad võimaluse täiesti legaalselt mõne viljandlase kodudiivanil muusikaelamusi nautida.

Lõikuspeol jagatakse välja ka Etnokulbid ehk auhinnad rahvale aasta jooksul kõige rohkem korda läinud pärimusmuusikutele, -lugudele ja -plaatidele.

Ivan Smagghe. Foto: Marcos Dos Santos

Festival Üle Heli tutvustab muusikastiilide erinevaid spektreid

22.–25. oktoobril toimub Tallinnas esimest korda festival Üle Heli, mille eesmärk on muusikastiilide kirju spektri tutvustamine ja arendamine. Festival peab oluliseks ümbritseva keskkonna tõlgendamist helikeele kaudu käesoleva ajastu kontekstis, mis ei välista ka avastamisrõõmu pakkuvaid kõrvalepõikeid minevikku.

Esimesel aastal on festivali teemaks maailmade loomine. Me kõik tegeleme iga päev oma maailmade loomisega ja nii on lähenetud ka festivali programmi koostamisele, mis kujuneb erinevatest maailmadest ja nendevahelistest seostest.

Kirevast esinejate nimistust leiab näiteks tiibeti päritolu Šveitsis elava elektronmuusiku Aïsha Devi, prantsuse elektrooniku Mondkopfi oma audiovisuaalse kontserdiga „Hadès", taani muusiku Christian Skjødti, muusikat, meediat ja visuaalseid kunste ühendava grupeeringu Instrument Inventors Initiative'i Hollandist, Algorütmide ja Henri Hüti ühise kontsertetenduse, Motobori, Holy Motorsi jpt.

Neljal päeval toimuvad sündmused leiavad aset Erinevate Tubade Klubis, Kanuti Gildi SAALis, Von Krahli Teatris, ERRi telemaja stuudios ja Kultuuriklubis Kelm ning tehakse koostööd ka Prantsuse kultuurifestivaliga Accord.

AUX: Ivan Smagghe

Prantsusmaa pole teatavasti vaid koht, kust on pärit konnajalatäidisest pulbitsevate *baguette*'ide järele krahmavad barettide ja madrusesärkidega ilustatud esteedid ning Daft Punk. Sealt on pärit paljupalju enamat. Üks sellest palju-palju enamast on Ivan Smagghe.

Smagghe on saanud produtsendi ja diskorina üleüldist tunnustust nii elektroonikanäljas vaevlevalt tavarahvalt kui ka tööstuse *trendsetter*'itelt, nende seas näiteks James Murphy, Trevor Jackson, Ata, Optimo jpt. Tema osalus projektides Black Strobe ja It's A Fine Line tõestab siiani, et elektrooniline muusika pole vaid ainudimensiooniline *soundtrack* ühele higisele klubiõhtule.

Igal teisel teisipäeval mängitab härra Smagghe nii külalistega kui ilma oma meelisrütme Londoni über-*cool*'is raadiojaamas NTS Radio ja ei möödu nädalavahetustki, mil mees ei astuks üles mõnes kadedusttekitavas peovenüüs, nagu Panorama Bar Berliinis, Bugged Out ja Fabric Londonis, Rex Pariisis, Arma17 Moskvas, Lux Lissabonis jne.

Laisemapoolsetelt muusikaajakirjanikelt mõnikord austaatuse „The DJ of DJs" saanud Ivanil on võime mängida muusikat seinast seina, laest lakke ja kust iganes kuhu iganes, sulatades sealjuures õmblusteta kokku isikliku plaadikogu obskuursuse ja tantsupõranda niisked kered. Nüüd on hea võimalus seda kõike testida, sest Ivan Smagghe astub juba 17. oktoobril peosarja AUX raames üles Von Krahli Teatris. Sooja teevad Jäcki poisid Kask ja Johann!

PANE MÜÜRILEHE VÄLJAANDMISELE ÕLG ALLA!

VORMISTA ENDALE TELLIMUS VÕI OLE MEILE TOEKS ÜHEKORDSE TOETUSEGA AADRESSIL

MUURILEHT.EE/TELLIMINE

ABSTRAKTNE AUDIOFIIL EKKE VÄSTRIK

Mariliis Mõttus

Oktoobris näeb USA plaadifirma Detroit Underground alt ilmavalgust muusiku ja helirežissööri Ekke Västriku esimene kauamängiv ,,Chasm'', millel võib kohata Coca pudelist meisterdatud helisid ja putukalikke mikrobiite.

Sisenedes Ekke stuudiosse, kus intervjuu tarbeks kokku saame, toimub kokkupuude sellega, mida võiks nimetada muusika siseehituseks. Kuigi ruumi ennast ei saa just suureks nimetada, on selle seinad ääristatud süntesaatoritega, kuskil on leitud veel ruumi paarile kitarrile ning kotist kaevab muusik välja silma järgi üsna kaaluka modulaarsüntesaatori. Nagu hiljem selgub, võib ka algselt täiesti juhuslikuna tundunud ese osutuda lõpuks millekski, millest saab soovi korral helimaailmu välja võluda. Selle asemel et otsida loomealget tähistaevast või südamevalust, korjab Västrik inspiratsiooni hoopis helidest endist.

Sa oled lõpetanud Balti Filmi- ja Meediakooli helirežii alal ja õpid nüüd EMTAs elektroakustilist loomingut. Kuidas sa muusikategemiseni jõudsid?
Alustasin kitarrimängust nagu paljud. Mul oli väga tore kitarriõpetaja Peeter Salmela, kellega õppisime pigem loomingulisi asju kui mängutehnikat. Ta ise ei ole ka klassikalises mõttes profikitarrist ning julgustas mind just loominguliselt avastama. Seejärel hakkasin ma tegema bändi Tõele Näkku Vaadates Võib Näha Ükskõik Mida. Esimene plaat hõlmas meil rohkem *space rock*'i, proget ja veidike *fusion*'it. Kuna mul polnud varasemast muusikalist haridust, ei söandanud ma keskkooli lõppedes muusikaakadeemiasse proovida. Teise valikuvariandina tunduski filmiheli, kuna sel erialal ei ole muusikalisi eelteadmisi vaja, aga helidega saab ikka tegeleda. Nii läksingi BFMi helirežiid õppima. Seal leidsin ikkagi, et tahaksin pigem muusikat komponeerida kui teiste inimeste filme helindada. Helirežii puhul saab küll saundiga tegeleda, aga helirežissöörile ei jää palju võimalust valida, milline on lugu, kuidas see üles filmitakse ja monteeritakse.

Oled teinud muusikat ka teatrietendustele ja sellistele dokumentaalfilmidele nagu „Kajaka teoreem" ja „Majavalvur". Kas need filmid tulid ise sinu juurde või jõudsid sina mingeid teid pidi nendeni?
Dokumentaalfilmidega olen ma tegelenud üksjagu, kuna minu isa on dokumentaalfilmide produtsent. Sain „Majavalvuri" heli järeltöötlust teha ja atmosfääre salvestada samuti tänu isale, sest ta oli režissöör Ingel Vaikla produtsent. Algselt oli plaanis muusikat mitte kasutada, vaid püüda anda selle rolli edasi linnahalli enda atmosfääride kaudu. Selgus, et paari kohta on ikkagi muusikat ka vaja, ja kuna konkreetset heliloojat mõttes ei olnud, sain selle ise ära teha. „Kajaka teoreemiga" oli aga nii, et filmi režissöör Joosep Matjus on mu sõber ja sattusime tema projektist õllelauas rääkima. Pakkusin, et võiksin saata talle salvestusi enda teatritele tehtud muusikast ning ehk õnnestuks mul luua heli ka tema filmile. Talle tundusid need lood piisavalt huvitavad ja nii see läks. „Kajaka teoreem" on üldse dokumentaalfilm üpris kiiksuga võtmes. See räägib küll linnakajakatest, aga läbi ulme prisma. Prepareerisin näiteks klaveri ja mängisin klaverikeeli ka poognatega. Sellest sain rikkaliku helispektriga sämpleid, millest suur osa on ka filmi kombineeritud.

Oma loomingus rakendad sa üldse väga palju mitteinstrumente. Räägi sellest lähemalt, mida sa kasutanud oled? Kui palju sa näiteks *field recording*'uga tegeled?
Kuna ma helindan ka filme, siis mul on päris suur *soundbank* enda salvestatud helidega, millest paljud on ka loodussalvestised, aga need on seitsme-kaheksa aasta jooksul kogutud. Regulaarselt ma väljas lindistamas ei käi, kuna selleks pole kahjuks aega, kuigi oleks tore.

Kuskil siin on mu lapse vurr, millega olen teinud ka ühe plaadil oleva loo alguse (*võtab põrandalt värvilise vurri ja paneb selle keerlema, mille tulemusena tekib kosmoselaeva pardal toimuvaid* sci-fi-*filme meenutav hääl*). Ühed helid plaadil on tehtud ainult Coca-Cola pudelit kasutades. Mõte tuli sellest, et koolis olles Värska pudelit vastu seina koksates tundsin, kuidas see mu käes vibreerib. Kuulasin pudelit väga lähedalt ja see oli väga ilusa kellakõlaga heli. Mõtlesin, mida sellega veel saaks teha. Veetsingi paar tundi stuudios ja katsetasin kahe-kolme pooleliitrise Coca pudeliga, milliseid erinevaid helisid neist välja saab võluda. Neid tuli nii palju, et sain sellest kokku kaks erinevat lugu, mis mõlemad on vaid Coca sämplitest komponeeritud. Selliseid asju olen ma üksjagu katsetanud.

Ekke ja väike osa tema masinapargist. Foto: Aleksander Kelpman

Paar aastat tagasi esitlesid Kumu hoovis heliinstallatsiooni „Tuulekandled", mis toetub su enda ehitatud samanimelistele instrumentidele ja mille heli oleneb tuule tugevusest. Kui palju sa üldse pille ehitad?
Mul on olnud heliobjekte pintslitest vedrudeni, aga need on kõik aja jooksul ära lagunenud. Kui ma tahaks mõne neist uuesti üles ehitada, siis saan sellega üsna kerge vaevaga hakkama.

Kui tulla su esikalbumi „Chasm" juurde, siis kuidas sa oma muusikat sellel ise kirjeldaksid?
Ma olen pidanud seda plaadifirmadele palju kirjeldama, nii et enam-vähem tean (*muigab*): *glitch*'i, putukalike mikrobiitide ja mahlaste analoogsüntesaatorite melanhoolsete meloodiate sulam.

Ma olen hakanud tasapisi promoga tegelema ja see kirjeldus on üks asi, mille olen pidanud sõnadesse panema. See on peavalu, aga ma saan aru, et ei ole ju mõtet rääkida iseendast, kui keegi sind ei tea, ja loota, et see kedagi huvitaks. Pigem seletada, mis muusikaga on tegemist.

Aga ma jätaks selle hea meelega igaühe enda otsustada, kuidas nad seda plaati kuulata tahavad. Ma ütlen ainult, et see on ikkagi ennekõike abstraktse muusikana tehtud plaat – mul ei ole mingit konkreetset narratiivi ega stoorit ja ma ei taha edasi anda kindlat lugu või seisundit. Need on mingid helid, mis on mulle meeldinud ja mille ma olen organiseerinud viisil, mis mulle huvitav tundub.

Lugude pealkirjad on sul kõik samuti huvitavas stiilis: „Once when…", „Can't I…", „The End Of…" jne.
Tööpealkirjadena olid need midagi sellist nagu „selle pilli see saund sellel kuupäeval". Kui plaadimaterjal koos oli, siis pidi neile mingid uued nimed panema, mis olid algselt eestikeelsed. Kohati klišeelikud pealkirjaalgused, mis jäävad kolme punktiga lõpetamata. See tähendabki seda, et ma ei taha anda omalt poolt kuulamiseks liiga palju suuniseid. See muusika ei ole näiteks lugu sellest, kuidas ma vaatasin sel imelisel ööl tähistaevast ja elu oli tol hetkel hästi ilus.

Kui olulist rolli mängivad need eespool mainitud mitteinstrumendid „Chasmil"?
Seal on iga kahe loo tagant selline *sound design*'i teema. Kuna viimasel ajal on mu põhiinstrument modulaarsüntesaator, tulevad väga paljud saundid sellest. Selle pilliga on nii, et kui need juhtmed ära võtta (*viitab laual asuvale süntesaatorile, mida ehivad kümned moodulid ning juhtmed*), ei tee see ühtegi heli. Selleks et üldse mingi heli tekiks, peab moodulid omavahel juhtmetega ühendama. Mooduleid erinevates kombinatsioonides ühendades saabki luua väga erisuguseid helisid. Üks asi, mis on selle plaadi peal minu jaoks oluline, on see, et seal on kasutatud väga vähe kellegi teise eelseadistatud helisid. Ma olen võimalikult palju kõigi helide autor.

Plaati kuulates on vähemalt minu jaoks tegemist ikkagi üsna ambientse kraamiga. Millised on su suhted tantsulisema muusikaga?
Ma ise olen biitide tegemises hästi kohmakas. See on esimene plaat, kus ma olen proovinud teha midagi, mis on tajutav rütmiliselt nii, et minu meelest võiks selle järgi põhimõtteliselt tantsida. Mõned inimesed väidavad ehk vastupidist. See on ka üks põhjus, miks ma selle plaadi tegin – et tegeleda rohkem rütmikaga. Mul on juba ammu olnud mõte teha elektroonilise tantsumuusika plaat, see on mu esimene katsetus selles vallas.

Kui võrrelda su omaloomingut ja seda, mida teed filmide ja teatri jaoks, siis mis vahe neil on?
Sõltub väga palju sellest, mis projekti kallal ma töötan. Ma olen teinud nukuteatris üksjagu kujundusmuusikat. Seal on peamiselt lasteetendused ja kohati on öeldud, et mu muusika on piiri peal – äkki lapsed hakkavad kartma, kui ma midagi *noise*'imat komponeerin. Selliste projektide tegemine on samas väga huvitav, sest muidu ma taolist muusikat ilmselt kunagi ei looks, ja see on mind heliloojana kindlasti arendanud. Sama on ka filmiheliga, sa ei saa juhtida näiteks seda, milline on lavakujundus, dramaturgia või kuidas seda kõike üldse lavastatakse. Me üritame lavastaja ja kunstnikuga alati koostööd teha, aga helilooja sõna on ikka selline, mida sõbrad võtavad kuulda hea nõuandena. Kui läheb lõpuks muusika tegemiseks, oled ikka piiratud situatsioonis, teiste etteantud parameetrites. See on ka omamoodi inspireeriv, aga mingil hetkel tahaks teha midagi, kus mul pole selliseid piiranguid. Tahaks otsustada ise algusest lõpuni muusika olemuse ja esteetika üle ilma etteantud materjalita, millega peaks suhestuma. Seda sain ma „Chasmiga" proovida.

„CHASMIGA" SAAB TUTVUDA DETROIT UNDERGROUNDI KODULEHEL *DETUND.BANDCAMP.COM*.

UUS EESTI BIIT

MR JAZZY BUBBLES

Foto: Oliver Turp

Mr Jazzy Bubbles on kohalik biidimeister. Mees, kellest sa ehk varem väga kuulnudki pole, kuid kes klopsib nii eesti kui ka välismaise riimitoodangu põhjaks džässiseid, ent samal ajal tugevat hiphopirusikat vibutavaid biite, millesse on segatud paras annus kosmost ja räpile kohast testosterooni.

Kui enamik noori produtsente proovib saada rikkaks EDMi vallas, siis sina oled valinud märksa keerulisema tee – biitide valmistamise. Miks just selline valik?
Olen terve elu ainult hiphopi ning räpiga kokku puutunud ja ei teeks muusikat, mis üldse huvi ei paku. Räpi instrumentaalid on alati kõrva jäänud ja sellest tuligi huvi, et tahaks ise ka teha. Alguses tegin tegelikult eJay programmiga nii-öelda träna, aga õnneks läks see üle ja tuli õige laine peale.

Konkurents üle maailma ei ole selles vallas just kõige väiksem. Kui sa peaksid ennast paari sõnaga „maha müüma", siis kuidas see võiks kõlada?
Üsna peened biidid.

Kodumaise publiku jaoks oled hoidnud üsna madalat profiili ja jagad oma muusikat peamiselt portaali *datpiff.com* kaudu. Mida see endast täpsemalt kujutab?
See on parim koht netis, kuhu enda miksteipe üles laadida. Seal on väga hea muusikat promoda ning suuremate summade eest on võimalik ka väga head lisareklaami soetada.

Milliste MCdega tahaksid koostööd teha?
Neid on päris palju, aga Lloyd Banks, Max B, Kendrick Lamar, Schoolboy Q, Nipsey Hussle, Curren$y jne.

Kas oled ka ise räppida proovinud?
Jah, sellega olen tegelenud peaaegu sama kaua kui instrumentaaliga. Lindistan päris palju. Mõned üksikud lood olen avalikustanud. Üks on näiteks „Grete Klein".

Kui vana kooli räpibiitides on peamiseks koostiseks sämplimaterjal, siis uue kooli omas on neist üsna vähe alles jäänud. Mis sinu peamiseks „tööriistaks" on?
Sämplikraam on ja jääb, lihtsalt nende kasutamine on pisut muutunud, modernsemaks nii-öelda. Kasutan ohtralt vanu häid ja uusi sämpleid. Programmide osas on põhiliselt kasutuses KONTAKT, Nexus ja Gladiator.

Kui MCde vahel on päris tihti sõnadega tümitamist, siis kas biidi-produtseerijad saaksid ka üksteisele väljakutseid esitada?
Pole väga kuulnud, et biitidega tümitamist oleks, aga *beat battle*'eid on ikka.

Lemmikbiit?
Juustupitsa ja jalapenot peale.

Kes on su kõige suuremad eeskujud ja inspiratsioonilikad?
Kui muusika tegemist alustasin, sain inspiratsiooni ja eeskuju otsapidi hiphopi algusaegadest. Nüüd on tekkinud kindlam käekiri ja seltskond, keda jälgin. Mõned esitajad/produtsendid oleks ka eespool mainitud Cardiak, Flying Lotus, Cardo, Lloyd Banks, Max B, Kendrick Lamar, Schoolboy Q, Curren$y, Jet Life ja mõned tegelased veel.

Kui saaksid oma biidid visuaali panna, siis mis pilt sulle esimesena silme ette tuleb?
Rikkalik elu kosmoses.

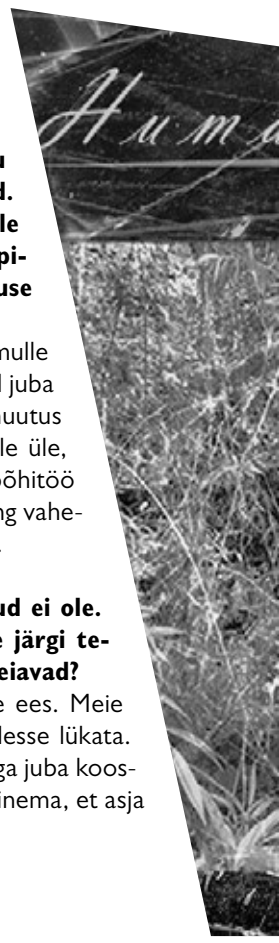

Mainisid, et oled elu jooksul palju räpi ja hiphopiga kokku puutunud. Kuidas sa biitide valmistamise endale selgeks tegid? Oli sul kellegi pealt õppida või tegutsesid pigem katse ja eksituse meetodil?
Alguse sai asi nii, et naabripoiss tutvustas mulle sellist programmi nagu eJay. Toksisime seal juba valmis tehtud loos juppe kokku, aga see muutus ajapikku igavaks ja nii läksin FL Studio peale üle, kus saab ise kõike nullist teha. FLis hakkas põhitöö peale. Seal olen ise asjad selgeks õppinud ning vahepeal mõnelt sõbralt paar näpunäidet saanud.

Kohalikul skeenel sa end suuresti haipinud ei ole. On sul mingid kindlad põhimõtted, mille järgi tegutsed? Kuidas teised muusikud su üles leiavad?
Jah, minul ja mu seltsil on kindel siht silme ees. Meie põhieesmärk on ikkagi muusikat USA piiridesse lükata. Oleme väga suure arvu välismaiste artistidega juba koostööd teinud ja peagi läheme ka ise Eestist minema, et asja paremini edasi ajada.

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale: soundcloud.com/mr-jazzy-bubblez

DJ-ANKEET

KATJA ADRIKOVA

Foto: Aleksander Kelpman

Kui peosarjade Love Pony ja MÜRK resident Katja Adrikova puldi tahab asub, võib kindel olla, et maad võtavad mustades toonides helid ja lihaseline tantsumuusika. Selles üsnagi meeste juhitud maailmas on Katja kalkuleeritud ja osava maitsega *techno*-dirigent, kelle settides peitub pea alati mingi veider nihe, mis kas või kella viie ajal hommikul tantsupõranda kõrval looja vajunud silma taas avanema paneb. „Katjat mängimas nähes on kohe tunda, kuidas temast voolab alati välja eriti mõnusat *mojo*'t," ütleb Adrikova kohta Mürgi promootor Hugo Murutar.

Debüüt: Aastal 2009 Kultuuritehas Polymeri festivali Hea Uus Heli saalis. Tol hetkel olin vaimustunud *industrial*'ist ja selle stiili mängimine ei eeldanud õnneks väga suurt miksimisoskust. Plaadikeerutamine muutus regulaarsemaks alates 2011. aastast, kui Morš Shop avas oma tagatoas (hilisemad Hoovi ruumid) „hästi hoitud saladuse" – Salaselts Маффия baari!

Muusikas oluline: Juhtusin kuulma Kuru Plirril pealt vestlust, kus üks noormees seletas, et ta üldse ei saa aru osadest *live*-elektroonika settidest, kus muusika ainult kerib ja kerib ja kerib... ja *drop*'i ei tule! Teen siin järelduse, et umbes 65% jaoks kuulajaskonnast on muusikas oluline *drop*!

Muusikas ebaoluline: Muusikas on minu jaoks täiesti ebaoluline selle visuaalne pool. See, milline näeb välja esitaja või milline on plaadikaas. Muusikat saab kuulata kinniste silmadega.

Mida mängin: Põhiliselt tõmbab mind tumedam ja melodilisem *techno* ja elektroonika. Enamasti tuleb setid kokku panna lugudest, mis parajasti enda tuju ja üritusega resoneeruvad.

Eredamad mängumälestused: Üks kõige eredamaid mängumälestusi oli 2014. aasta suvel Tamperes festivalil Swäg. Korraldajad olid väga bassilembesed ja selleks oli toodud Helsingist kohale terve kõlarisein. Ma ei olnud mänginud kunagi kohas, kus oleks nii professionaalne heli. Tol hetkel oleks tahtnud ennast kloonida ja minna ise rahva sekka! Lisaks on soomlased uskumatult soojad *techno*-fännid.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Üht ja ainukest lugu on raske valida. Olgu see siis parima sõbra või sõbranna pulm, aga mängiksin kindlasti Depeche Mode'i. See on muusika, millele oskame ise ja oskavad ka meie vanemad kaasa laulda ja tantsida.

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Ideaalne *set up* oleks kuskil kõrgel katusel koos kõige paremate sõprade, päikese ja ülevoolavalt hea tujuga.

***Guilty pleasure*:** Vahel rändab pleierisse Marilyn Mansonit ja Nine Inch Nailsi...

Alt üles vaatan...: Paula Temple'ile, naisele, kelle maitset ja mängustiili ma väga hindan. Tal on olemas isegi lugu nimega „Estonia", huvitav, miks?

Viis klassikut:
Plastikman „Closer" LP
o9 „Church of the Ghetto P.C." LP
Boards of Canada „Trans Canada Highway" EP
Function „Incubation" LP
Andy Stott „Luxury Problems"

Viis hetkekummitajat:
Trevino „Eclipse"
Isolated Lines „Obsid"
Basic Soul Unit „You Knew"
Rawaat „Motion Sensor"
Answer Code Request „By the Bay"

Tehnilist: Alustasin mängimist Traktoriga, tänu millele harjus kõrv üldse kuulma, kuidas lood kokku sobivad, kuidas teha üleminekuid jne. Nüüdseks mängin CDJidega. See annab suurema vabaduse peol kohapeal valida, mida täpselt mängida. Küsimuse üle, kumb on parem, kas CDJ või vinüül, ma vaidlema ei hakka.

Lõppsõna: Soovitan kõikidele tegelastele, kes loovad oma muusikat sahtlisse, seda julgelt levitada, kas või anonüümselt. Muul moel ei saa sa kunagi teada, kellele see korda läheb või kelle päeva see paremaks teeb!

Kuula meie veebiväljaandest ka Katja Müürilehele tehtud miksteipi või pane kõrv peale aadressil mixcloud.com/katjaadrikova.

ekke – Chasm
(Detroit Underground, 2015)

Kuulas: Kristjan Karron

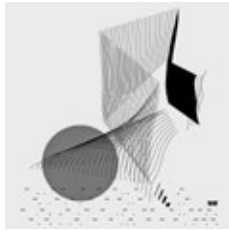

Härra Ekke Västriku pikaltmängiv krabab esmalt tähelepanu palade ebatavapäraste narratiivsete pealkirjadega „Can't I...", „In General..." ja „Meanwhile...". Elektroonilise muusika, žanri, mis on vokaali puudumise või vähemalt alatähtsustamise poolest lausa kohati pealetükkiv, on see üsna tabav lüke. Tõepoolest, palad progresseeruvad heliliselt, justkui neil oleks mõni jutustus edasi anda. Kas pealkirjad on vihjed neile või mõeldud vaid kujutlusvõime ülespiitsutamiseks, jääb vast kuulaja (ning muidugi autori) otsustada.

Õnneks tasub publiku pühendatud aeg ennast hästi ära, sest korduval kuulamisel hakkavad helirajad aina rohkem külge. Pooleldi ambientne teos ässitab kuulajat enda panust andma, komm tuleb esmalt nii-öelda paberist välja võtta. Rahulikud ning voolavad, kuid samas ka detailsed ning tähelepanu nõudvad palad meenutavad oma ehituselt ning stiililt vägagi Aphex Twini ning Squarepusherit, olles vaid veidi hapramad ning õrnemad.

Muidugi ei tähenda see rahumeelsus, et plaat üksluine oleks. Palad ei kaota iialgi oma mõju kuulaja üle, isegi kui ta arvab, et on muusika küüsist pagenud. Ootamatult kõlavad haripunktid toimivad imponeerivalt, kuid ei muutu iialgi väsitavaks. Kuulamist väärib see plaat kindlasti, aga mitte pelgalt möödaminnes, vaid end julgelt seiklusesse heites. Teekond on ju väärt rohkemgi kui sihtpunkt.

Foto: Dennis Shoenberg

VIHJE

Septembri viimasel nädalal ilmus Mart Avi teine soolo-LP „Humanista", mille võib liigitada postpopi ja kõige mittetraditsioonilise lahtrisse. Kuula albumit aadressil *martavi.bandcamp.com*.

Erinevad esitajad – Blanck Mass Presents: The Strange Colour of Your Body's Tears Re-Score
(Death Waltz Originals, 2015)

Kuulas: Siim Eskel

Helitripp *extraordinaire* missugune. *Giallo* žanrisse kuuluv õudukas „The Strange Colour of Your Body's Tears" saab omale briti *drone*-muusika raskekaallase Benjamin John Poweri (Blanck Mass) kureeritud oratoorse kõlaga *soundtrack*'i ja maailm on parem paik. Benjamin Power võttis artistidega ühendust, andis neile teema ja lasi nad tegutsema. Kõigile teadmata, kuhu teosed edasi liiguvad.

Tehes esimese sammu ning läbides portaali (avaloo „Portal") leiab eest Stockholmi Roll the Dice'i püüu panna muusikasse justkui pimeda miini-*sapper*'i mõttemaailma, mis tungib sisse poole loo pealt ja näitab kätte üldsuuna, kuhu plaat on liikumas. Tehes seda maa profiili, võnkeid ja vibratsioone tajudes. Ettevaatlikult kombates, üks jalg, käsi ees ja keharaskus tagapool. Helmi „Silencer II" märgib alguse lõppu ja teise mitmest vaatusest avab kahe palaga Londoni Moon Gangs. Hoides kõrgel mantrat „enter at your own risk" löövad sind äkki pahviks Yoshi Wada legendi edasikandva C. Spencer Yeh' ulmelise droonidisko ja sämplingu segud. Sellele järgnev Konx-Om-Pax tõmbab hetkeks pea selgeks ja annab aru, et tarvilik on ette valmistuda kõigeks. Sa ei tea mitte midagi. Sellele ongi suurepäraselt Blanck Massi otsa haagitud, ja rohkelt. Lugu „Laura's Blood" kõlab veel lootustandvalt ja toob sisse rõõmsamat drooni, aga sealt edasi lootus katkeb. Järgneb ränk pohmelus Phil Juliani esitaskus, mis veel viimast korda sind läbi raputab ning jääb kummitama lausega „Nolk, astu eemale!".

Kuulata kõigil!

Odd Hugo – Pocket
(2015)

Kuulas: Maria Kurm

Odd Hugo on tegutsenud alates 2012. aastast ning selle ajaga endale ohtralt kuulajaid kogunud. Nende uusim album „Pocket" on hoolikalt koostatud plaat, kuhu bänd on kaasanud ka mitmeid erinevaid pille, sh ukulele, flüügelhorn ja viiul.

„Forget Me Not" on muidu rahulikule albumile energiliseks sissejuhatuseks, mis kiirgab oma lootusrikkusega energiast, samal ajal kui järgnev „Polaroid" jätkab rahuliku tempoga mõnusa kurblikkuse lainel.

Nimiloos „Pocket" mängib Rando Kruus, üks ninameestest, elektrikitarri, mis lisab loole sügavust. Hoogsad liikumised vahelduvad salapäraselt hiilivate vaheosadega, mis haakub ka kauamängiva üldise olemusega – dramaatilised pooltoonid ja hoogsad käigud vahelduvad rahuliku õõtsumisega. Puhkpillid lisavad džässilikkust ning igast noodist on kuulda, kuidas kutid ja neiud muusika tegemist täiskäigul naudivad. Iga lugu on justkui väike rännak, millest moodustub mõnus sügisene teos.

Odd Hugo tõmbab meid endaga kaasa ning viib kuulajad endi sügavamaid ja tumedamaid tahke tunnetama. Kui vaja korraks igapäevarutiinist välja astuda, on „Pocket" hea pind, millelt seda teha. Hõlpsasti võib end ette kujutada kuhugi paralleelmaailma, kus linnakära asemel on taustaks mahedad kitarrikäigud ja tummine trompet. Kohati džässilik, siis jälle folkmuusikat meenutav album sobib ideaalselt just praegusel ajal kuulamiseks – selle muusika värvideks võiks valida sügise kuldsed kontuurid.

Owiny Sigoma Band – Nyanza
(Brownswood, 2015)

Kuulas: Triin Niinemets

Owiny Sigoma Band sai alguse 2009. aastal, mil Londonist pärit muusikud reisisid Keenia pealinna Nairobisse, et teha koostööd sealsete artistidega.

Bändi kolmas album „Nyanza" salvestati samanimelises maakonnas Lääne-Keenias, mis on koduks koosluse kahele kohalikule liikmele Joseph Nyamungule ja Charles Owokole. Ootasin uut plaati väga, seda enam, et eelmised kaks olid mitmekülgsed ja kõrvaringi (+ silmaringi) laiendavad kuulamised. Esimeste singlite ilmumisega see erutatus pisut rauges, sest need erinesid senikuuldust – olgugi et alles oli kõik aafrikapärane, mõjus tempokus pisut võõralt. Mida enam ma aga „Nyanza" seltsis aega olen veetnud, seda armsam ja paeluvam see on.

Albumi narratiiviks on meeste reis Keeniasse, mis võeti ette just kõnealuse plaadi tarvis. Kõik, mida nad seal muusikaliselt ja igapäevaselt kogesid, on edukalt helikeelde asetatud. Näiteks „(Nairobi) Too Hot" räägib mägedesse jooksmisest ja põgenemisest hektilise linnaelu eest. Üks müstilisemaid lugusid on ehk „Nyanza Night", mis on ka bändi enda jaoks erilise tähendusega. Loo lähtepunktiks sai öö, mil nad mängisid eikuskil miljonite tähtede all 12 tundi muusikat. See salapära ja müstilisus on tuntav ja viib sinnasamasse tähistaeva alla.

Isiklikuks lemmikuks on „I Made You, You Made Me", mille vokalist Jesse Hackett kirjutas oma tütrele ja mis kuulub sarja „alusta päeva positiivse looga". „Tech 9" on jällegi selline pala, mis eristub ühtlase unistava laadi vahel pisut teatava klubimuusikaliku monotoonsusega.

„Nyanza" on täis Owiny Sigoma Bandile omaseid helisid – mõnus vaheldus ja oma olemuselt ehk kerge suvemeeleolude pikendaja ka.

PK – Labürint
(2015)

Kuulas: Asko Astmäe

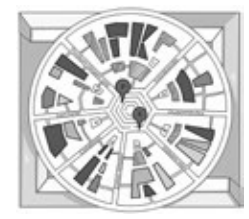

„Labürint" algab palaga „Koordinaadid", millest ilmneb, et sel labürindil neid polegi: „see on koht, mis ei tea isegi oma koordinaate." See labürint on koduks nii lootusetusele kui ka potentsiaalile ja erinevate vastandite jadale. Jääb mulje, et see kujutab abstraktset kohta, kus inimesed otsivad ennast. Eneseotsingutega tegeleb see plaat – nii teadlikult kui ka alateadlikult – päris palju.

See motiiv figureerib mitme loo refräänis: „vahel olen, kes ma tahan, aga ülejäänud aja süsteemi ori" („Süsteemi orjad"); „pole veel otsustanud, kes ma tahan olla" („Jäljeajajad"); „sa võid olla igaüks, kui sa ainult usud endasse" („Palverännak"). „Ellujäämiskursuses" prahvatab PK korra: „kus kurat on õige tee?"

Selle õige tee otsimine viib mitmesse kohta. „Sam Fisher" räägib kas maniakist või paranoiast (lahe viide muidu!), „Palverännak" pajatab PK enda heitlustest ja innustab optimistlikult mõtlema, erinevaid igavikulisi teemasid (tõus ja mõõn, armastuslaul, pettumusehõnguline peomaailm *vs.* entusiasm, ambitsioonid) esineb pisut igavavõitu üldises vormis.

Helgemate hetkede hulka kuuluvad eespool nimetatud „Sam Fisher", „Jäljeajajad" koos Fofkini külalisvärsiga ja muusikamaailmast rääkiv „Temperatuur"; samuti on PK *trap*'ilik *flow* igati omal kohal.

Teekond on siiski käänuline: mitmed popilikud geneerilised taustad tarivad tekstide täiustamise asemel üldmuljet alla ja vahepealsed luulepalad mõjuvad segadusttekitavalt. „Labürindis" leidub potentsiaali, ent see vajaks hoolsat lihvi.

The Weeknd – Beauty Behind the Madness
(Republic / XO, 2015)

Kuulas: Merit Maarits

The Weekndi (Abel Tesfaye) teekond raha ja kuulsuseni on toimunud nagu raamatus: ajast, kui ta oli vaevu 20-aastane kodutu, kes ööbis Torontos võõrastel diivanitel ja töötas American Apparelis, on jõutud aastasse 2015, mil tal on ette näidata number üks album, mitu hitti ja teiste seas koostööd Kanye Westi ning rootslasest tipp-produtsendi Max Martiniga, kes putitas omal ajal üles ka Britney Spearsi karjääri.

Nimekatest kaastöölistest sõltumata (olgugi et Westi produtseeritud „Tell Your Friends" on albumi üks tugevamaid ja Martini kaasprodutseeritud „Can't Feel My Face" võiks olla täiusliku popploo üks musternäidiseid) ei küündi „Beauty Behind the Madness" loominguliselt kvaliteedilt kõrgustesse, mida The Weekndilt tegelikult ootaks. Tesfaye käekiri on küll tugevalt tuntav – fookuses on endistviisi seks ja elupõletamine ning esineb tugevat naiste objektiviseerimist, mis küll tänu muusiku ingellikult võrgutavale häälele loob hoopis omaette esteetika – isegi feminist minus sulab. Selle kõrval on aga ka palju võõrast, just nimelt igavust, mis võtab võimust albumi teisel poolel. Seda eriti kollaboratsioonis Ed Sheeraniga, mis käbedalt igasuguse erutuse maha surub. Ühelt poolt väga, teisalt üldse mitte üllataval kombel avaldub The Weekndi potentsiaal tõeliselt just filmi „Fifty Shades of Grey" jaoks kirjutatud palas „Earned It" – seks ei ole Tesfaye jaoks lihtsalt seks, seks on siin kui omaette kunstivorm – täielik nagistamismuss, noh (kui lubate).

FILM

KOSMOSEMEES PLUUTOLT EHK TAGASI TULEVIKKU*

Siim Rohtla

Kui Bob Gale esiti oma papsi kooliaegset aastaraamatut lappas ja ,,Tagasi tulevikku'' idee peale tuli, ei teadnud ta veel sugugi, kuhu ta teel on. Kui tal hiljem filmi pealkirjana ,,Kosmosemees Pluutolt'' asemel ,,Tagasi tulevikku'' läbi suruda õnnestus, ei aimanud ka tema kaasteelised Robert Zemeckis ega Steven Spielberg, et nad töötavad tulevase kultusfilmi kallal.

Ma sündisin 1982. aasta 11. mai öösel kell 1.30 (ehk veidi üle kolme aasta enne seda, kui Marty esimest korda Doci ajamasinasse istus). 1989. aastal oli mu isa kuus kuud Kanadas komandeeringus ja tõi naastes endaga kaasa ühe paslikult futuristliku välimusega seadeldise, mida meie majapidamises edaspidi lihtsalt „makiks" nimetati. Makiga sai telekast filme lindistada ja pärast uuesti vaadata. Neljandas klassis käisin ma õhtupoolses vahetuses – see tõi endaga kaasa ootamatult sülle kukkunud ennelõunase vaba aja, mis oli vaja sisustada, ning enamasti aitas mind selles Makk. Ma julgen väita, et isegi palju aastaid hiljem PÖFFi programmivaliku tiimi liikmena ei veetnud ma nii palju aega filme vaadates kui neil neljanda klassi õndsatel hommikutel, leides end vahel isegi kooli hilinemas. Ning vast umbes korra nädalas söötsin ma Makki jälle mõne neist kolmest videokassetist, mille peale isa oli kirjutanud hariliku pliiatsiga „TAGASI TULEVIKKU". Aitäh, isa.

PAPSI SÕBER

„Tagasi tulevikku" idee autor Bob Gale oli parajasti oma vanematel külas ning lehitses papsi koolipõlvest pärit aastaraamatut, kui tema pea kohal süttis kõnealuse linateose algidee pirnike. Ta silmitses akne käes vaevleva isa koolilõpuportreed ning mõtles: „Käinuks ma miskil moel temaga samal ajal samas koolis, huvitav, kas me oleksime sõbrad olnud?" Niisiis, selle asemel et teha film rändamisest eelajaloolisse tundmatusse, otsustasid stsenaristid Bob Gale ja Robert Zemeckis (tuntud ka tandemina „Kaks Bobi" või „Bob ja Bob") saata ühe Marty-nimelise probleemse teismelise ajas tagasi parajasti nii palju, et ta põrkaks kokku oma vanematega, kui nad olid tiinekad. Edasi on kõik juba ajalugu. Või siis mõni selle alternatiiv...

Ainus, kes 1980. aastate alguses Kahe Bobi stsenaariumi geniaalsuse hoobilt ära tundis, oli toona algaja produtsent Steven Spielberg. Ta oli teinud koos tulevase „Tagasi tulevikku" režissööri, noore ja entusiastliku Robert Zemeckisega parajasti kaks nukralt läbikukkunud filmi (mida keegi nüüdseks enam ei mäleta). Järgmine projekt pidi niisiis otsustama mõlema karjääri edasise tõusu- või langusnurga. Ka filmi võimalikele rahastajatele idee muidugi esmalt ei meeldinud – seda peeti kas liiga naeruväärseks või siis majanduslikult riskantseks. Aga kui Zemeckis mõni aasta hiljem oma filmiga „Kalliskiviromaan" („Romancing the Stone", 1984) edetabelite tippu kihutas, oli huvilisi finantseerijaid hulgi. Käed suruti lõpuks kuuldavasti tolle aja „Hollywoodi suurimate munadega" stuudiobossi Sid Sheinbergi ehk Universali pealikuga. Too karmi käega mees olevat stsenaariumi küll aktsepteerinud, kuid lisanud memo, et filmi pealkiri on jama ning tema ettepanekul saagu selleks „Kosmosemees Pluutolt" („Spaceman from Pluto"). Spielberg kirjutanud talle vastu: „Sid, täname Sind südamest selle ääretult humoorika memo eest. Saime kõik korralikult naerda." Spielberg teadis, et stuudioboss on liiga uhke, et tunnistada oma ettepanku tõsidust. Pärast seda Pluuto ja kosmosemees enam jutuks ei tulnud.

Kui Bob Gale esiti oma papsi diivanil aastaraamatut lappas ja „Tagasi tulevikku" idee peale tuli, ei teadnud ta veel sugugi, kuhu ta teel on (ja kas tal seal ka maanteid tarvis on). Kui hiljem filmi pealkirjana „Kosmosemees Pluutolt" asemel „Tagasi tulevikku" läbi suruda õnnestus, ei aimanud ka Zemeckis ega Spielberg, et nad töötavad tulevase kultusfilmi kallal. Kõige vähem oli filmi võtteperioodi alguses asjast aimu muidugi Michael J. Foxil, kes ei olnud tegelikult esimene Marty McFly kehastaja (esimesed viis nädalat üritas Marty rollis kohaneda hoopis tulevane „Pulp Fictioni" narkoärikas Lance ehk näitleja Eric Stoltz). Aga „Tagasi tulevikust" kujunes 1985. aasta ülekaalukalt kõige vaadatum film. Hiljem leidsid selle sündmused, tegelased, repliigid ja rekvisiidid koha popkultuuris. Võib vist väita, et need on seal senini, sest näiteks esimese päriselt hõljuva rula suutsid valmis treida Lexuse leidurid alles käesoleval aastal, sellegi sohiga pooleks. Isegi toonane Ühendriikide president Ronald Reagan, kes filmis humoorika ninanipsu sai, ei pidanud paljuks kasutada ühes oma 1986. aasta kõnes filmi lõpulauset: „Seal, kuhu meie teel oleme, ei ole maanteid tarvis!"

SÜÜTUTE NÄLG

2011. aasta 24. jaanuaril (ehk veidi rohkem kui neli aastat enne seda, kui Doc, Marty ja Jennifer tulevikku oma lapsi päästma saabuvad) võtsid Eesti ühed tuntuimad filmifriigid Lauri Kaare ja Timo Diener ette midagi tõeliselt tänuväärset ning korraldasid Tallinnas Coca-Cola Plazas „Tagasi tulevikku" eriseansi. Eestis polnud filmi seni veel suurelt ekraanilt näidatud – süütute nälg selle filmi kinos nägemise järele oli suur. Olin muidugi saalis ja peale minu veel 172 fänni (kontrollisin toimikutest järele). Ma tean, et nad olid fännid, sest umbes kolm sekundit enne igat nalja või süžeepööret kostis publikumist muhelevat mõminat, silmi veel suuremaks punnitades togiti kaaslast: „Great Scott!" Sain seal saalis aru, kui kuradima armastatud see film on, kui massiline on isegi siin mikroskoopilises Eestis „Tagasi tulevikku" fännide kogukond. Need kaks tundi koos kohal viibinud inimestega olid jube ilusad.

Miks see film meile meeldib? Meile meeldib sellest filmist mõelda. Kes millal kuhu läheb? Miks? Mis sellest muutuda võis, mis juba muutus? Mis samal ajal mujal toimub? Mis esimese filmi järgedes samal ajal toimub? See linateos on nii paganama perfektselt läbi põimunud ja samas kõik klapib. Sadu kordi nähtud, aga alati värske. Kui äratuskell DeLoreani armatuurlaual helisema hakkab, siis ma iga kord närveerin, kas Marty ikka jõuab just pikselöögi ajaks kaablini. Võimatu, aga iga kord jõuab. Üldlevinud arvamus on vist, et esimene osa on täiuslik, teised törts tuhmimad. Juba sealt neljanda klassi ajast on minu meeled seda triloogiat tervikuna tunnetanud, seega pole halvemaid ja paremaid peatükke, vaid üks suur tervik oma tugevuste ja nõrkustega.

Aga peagi ette keerav kuupäev 21. oktoober 2015 on see fännide kauaoodatud kuupäev, mil Marty, Doc ja Jennifer „tulevikku" laekuvad, et päästa oma lapsed eesootava ohu käest. Fännid on magusas ootusärevuses. Nii ka mina. Maailmas pole muidugi kõik päris nii läinud, nagu avangardlik „Tagasi tulevikku 2" 1989. aastal ennustas. Aga Kubrick pani „Kosmoseodüsseiaga" ka natuke mööda, nii et me ei pane pahaks. Muide, Elektriteater teeb sel märgilisel päeval kogu triloogiale sügava kummarduse ja kutsub Tartusse maratonile. Mul on pilet olemas. Meelde tulevad neljas klass ja hommikud. Makk. Kellade tiksumine. 1,21 gigavatti. Liibüalased. Einstein. „Damn! I'm late for school!" (*Haarab rula, ruttab uksest välja.*)

Taustal kaader filmist

Teksti tööpealkiri oli „Parim film läbi aegade. Otseses mõttes".

„TAGASI TULEVIKKU" TRILOOGIA AJARÄNNAKUTE SKEEM

„Tagasi tulevikku"

„Tagasi tulevikku" II

„Tagasi tulevikku" III

OKT 21 2015

- Doc, Marty ja Jennifer saabuvad aastast 1985 ja päästavad oma lapsed eesootava jubeda saatuse käest.
- Doc, Marty ja Jennifer naasevad aastasse 1985. Vana Biff „laenab" DeLoreani ja viib oma spordialmanahhi aastasse 1955.

KUUPÄEV TEADMATA 2015

- Doc „pimbib" koos perega oma auruvedurajamasinat, kasutades selleks mitmesuguseid tulevikuvidinaid.

OKT 27 1985 (2)

- Marty jõuab tagasi aastast 1885. DeLorean hävineb. Doc tuleb koos perega lendava lokomotiiviga korraks Martyle külla.

OKT 26 1985 (1)

- Doc demonstreerib DeLoreani, saab liibüalastelt kuuli kerre. Marty põgeneb 1955. aastasse.

OKT 27 1985 (3)

- Doc ja Marty reisivad tagasi minevikku, et hävitada Biffi spordialmanahh.

OKT 26 1985 (3)

- Doc, Marty ja Jennifer naasevad aastast 2015 ja leiavad, et elu aastal 1985 on kujunenud õõvastavaks Biffi-reaalsuseks.

OKT 26 1985 (2)

- Marty naaseb aastast 1955, Doc on elus, ajalugu on muutunud.
- Doc läheb aastasse 2015.
- Doc tuleb tagasi ning viib Marty ja Jenniferi tulevikku.

NOV 16 1955

- Marty (2) kasutab mahamaetud DeLoreani, et päästa 1885. aastal Doci elu.

NOV 12 1955

- Doc ja Marty saabuvad aastast 1985 (3).
- Vana Biff laekub aastast 2015 ja annab iseenda nooremale versioonile spordialmanahhi.
- Martyl (1) õnnestub oma vanemad taas kokku viia.
- Marty (2) hävitab Biffi spordialmanahhi, aidates samal ajal salaja Martyt (1).
- 1985. aastal saab Doc välgutabamuse ja kaob aastasse 1885.
- Marty (1) reisib ajas edasi aastasse 1985 (2).

NOV 5 1955

- Marty (1) saabub aastast 1985 (1).

KUUPÄEV TEADMATA 1895

- Docil valmib teine ajamasin, millega ta sõidab aastasse 2015.

SEP 7 1885

- Marty naaseb rongipuksiiri abiga liikuva DeLoreaniga 1985. aastasse.

SEP 2 1885

- Marty saabub aastast 1955, et päästa Doc.

SEP 1 1885

- Doc kirjutab Martyle kirja ja matab DeLoreani.

JAA 1 1885

- Doc jõuab Metsikusse Läände.

PAHUPIDI PARADIISIAED „ROUKLI"

Vaatas: Andrei Liimets

„Roukli" (2015, Eesti). Režissöör ja stsenarist Veiko Õunpuu, osades Juhan Ulfsak, Mirtel Pohla, Eva Klemets, Peeter Raudsepp jt. 99 min.

Lugejale vaatevinkli seadmiseks: „Sügisball" on minu meelest parim eesti film, mis on kunagi tehtud. Tahaks kallistada iga vaatamise järel Unti ja Õunpuud ning kõiki teisi andekaid ja häid inimesi, kes suutsid tähendada kild killu haaval üles Ida-Euroopa äärerriigi elu vaikse traagika ja tragikoomika. „Pühast Tõnust" ei saanud sarnaselt paljude teistega suuremat sotti, aga pildikeelelt näis ta neetult põnev. „Free Range'i" puhul oli aga hulga huvitavam Õunpuud filmist rääkimas kuulata kui kinos linateost vaadata. Õunpuu ei taha nimelt, et tema filmid oleksid lihtsad, kergesti püütavad ja üheselt markeeritavad. Mina ei taha omakorda, et kaamos kinotoolis lämmataks ja igasuguseid määratlusi pelgav kodumaine kunst poolsuitsiidset ning lõputult katarsist otsivat narratiivi taastoodaks. Aga eks filmiga ole siinmail nagu suvise keskpäevapäikesega, mis lagipähe paistes ühel hetkel iiveldama ajab – niivõrd harva teda ju paistab, enesetunne ei olegi sealjuures kõige olulisem. „Roukli" eleegilisus viib vastupidiselt päikesepaistele vaataja inimolemise ürgsoppi – aja ja ruumi hallalasse, kus on aimatavad alanud sõda, tsivilisatsiooni kaugenemine ja neljast inimesest moodustunud seltskonna järkjärguline murenemine.

Hooandja abiga rahastatud filmis on nähtaval kõik Õunpuu ja kompanii trumbid. Lavastaja tavapärast kaastegelast Mart Tanieli asendanud Erik Põllumaa annab kord nurga tagant piiluva käsikaameraga, kord suuremas plaanis metsa- ja merevaadetega filmile esteetiliselt tipptasemel ilme. Näitlejad on täies sõiduvees. Atmosfääritunnetus on ülitäpselt paika timmitud, andes vahelduvalt edasi õõva, ärevust, hüsteeriat, üksindust – ja oh! Mirtel Pohla tissid! – ning lootusetustunnet. Taustsüsteemi samal ajal napib ja see kahandab pisut ka filmis toimuva tõhusust. Ähvardatakse verejanulise Peeduga, aga miks teda tegelikult pelgama peaks, on sedavõrd ebaselge, et raske on toimuvasse emotsionaalselt sisse elada. Nõudlik film, eks ole, rohkelt tühimikke jääb vaataja täita. Pelgupaigana tundunud talust kujuneb justkui pahupidi pööratud paradiisiaed. Madu veab tegelased lahku, kuid pattulangemise asemel kulgeb tee hoopis vabanemise tuultes. Kohati on „Roukli" oma salapäras võluv, teisalt liigagi unelev – intellektuaalse mänguna põnev, ent loodavas mütoloogias poolikuvõitu.

„Roukli" eleegilisus viib vastupidiselt päikesepaistele vaataja inimolemise ürgsoppi – aja ja ruumi hallalasse, kus on aimatavalt alanud sõda, tsivilisatsioonist kaugenemine ja neljast inimesest moodustunud seltskonna järkjärguline murenemine. Kaader filmist

Nagu Õunpuu filmide puhul ikka, võib leida rohkelt viiteid või lausa tsitaate eeskujudelt. Von Trier, Malick ja eriti tugevalt muidugi Tarkovski, kelle „Stalker" kumab läbi nii pildikeeles kui üldises tunnetuses. Ja samas on film ometi äratuntavalt oma autori nägu, kelle eesmärgiks näib olevat absoluutne vabanemine iseeneses või, kui kasutada filmis lausutud sõnu, püüdlemine mitte millegi poole peale mitte millegi poole püüdlemise. Seevastu sirvisin hiljuti The Hollywood Reporterit, mis peaks vist olema kinoajakirjanduse apogee, aga keskendub peamiselt vaatajanumbritele, auhinnakolale ja kassatulule ehk väärtuse mõõtmisele rahas ja numbrites. Just selles kontekstis on mul hea meel, et on olemas selliseid lavastajaid nagu Õunpuu, isegi kui mädarõigastki aru ei saa.

„ROUKLI" VÕISTLEB ESIMESE EESTI FILMINA TŌKYŌ FILMIFESTIVALI PÕHIPROGRAMMIS. A-KATEGOORIASSE KUULUV FESTIVAL ON ÜKS OLULISEMAID AASIAS NING TOIMUB TÄNAVU 22.–31. OKTOOBRINI.

Seekord võtab „Kinotripp" hoopis uue kuju – saame osa parasjagu töös oleva dokumentaalfilmi sünnist, kui filmitegijate, hipide ja maagide kool lillelise bussiga läbi Venemaa kärutab, et jõuda Moskvasse (lille)lastekaitsepäeva tähistama.

KINOTRIPP: VENEMAA

TERJE TOOMISTU

Möödunud hiliskevadel võttis kamp ekstsentrilisi tegelasi ette rännaku läbi Venemaa *underground*'i. Meie seltskonda ühendav element oli hipiliikumise ajalugu Nõukogude Liidus. Suurem osa reisilistest oli seda oma ihu ja hingega kujundanud, mõned meist aga parajasti hipidest dokumentaalfilmi tegemas. Silme ette seadsime reisisihiks osaleda 1. juunil toimuval iga-aastasel hipide kogunemisel Moskvas. Lastekaitsepäev tähistab (lille)laste püha ja suve algust, aga mälestab ka traagilist sündmust 1971. aastast. Nimelt oli hipide kogukond Nõukogude Liidus parajasti mõnusa hoo sisse saanud ning otsustati kokku tulla selleks, et protestida Vietnami sõja vastu. Olgugi et see ei olnud otseses vastuolus nõukogude ametliku poliitikaga – kritiseeriti ju Ameerikat –, oli KGB oma bussidega Moskva ülikooli hoovi (hipislängis Psühhodrome) väravatel juba aegsasti valmis. Kirju „Make love, not war" kandnud plakatitega kogunenud noored nabiti sealsamas kinni. Agaramad pikajuukselised saadeti mõneks päevaks kongi, psühhiaatriahaiglasse või koguni Hiina piiri äärde karmi kasarmusse. Teised pääsesid noomituse või ähvardusega, millest üldjuhul piisas, et inimestel kaoks tahtmine edaspidi oma tuleviku ja perekonna käekäiguga riskida.

JÄTKUKS VAID HAPNIKKU!

Nüüd, nelikümmend neli aastat hiljem maaliti Tallinnas lillelisele bussile kiri „Magical Mystery / History Tour" ja sõiduvahend ehiti Tiibeti palvelippudega. Kaasas 50 kg pontšikuid ja kaks termost – Moskva, 1. juuni, siit me tuleme!

Bussijuht Aksel hoidis standardeid kõrgel – „Ma tahan olla kõik need kümme päeva ekstaasis!" – ja kleepis bussi ninale sildi „Protected by Angels". Kunagine rändurhipi Babai polnud aga hingamisraskuste tõttu sel aastal rohkem väljas käinud kui korra veebruaris, kui ma ta stuudiosse vedasin, kus talle 3D-printimise tehnoloogiat tutvustati. Enne seda käis ta väljasõidul mullu suvel. Taas kord reisile minek oli tema jaoks seega suur asi. Voodiveerelt bussi jõudmine võttis aega kolm tundi. Jätkuks vaid hapnikku! Kirjanik Vladimir Wiedemannile läksime aga koguni Londonisse vastu, et teda seal soojalt tervitada ja ühtlasi kindel olla, et mees kella kahe ajal öösel kõikvõimalike kirjanduslike vahepalade kiuste lennujaama poole astuma hakkaks. Victoria rongijaam haigutas meile vastu tühjade tabloodega ja ajamasin hakkaski tööle.

SISEMINE SILM JA TEISED TRIKID

Esimene päev kulges mööda päikselist Eestimaad Babai mälestuste järgi ja filosoof Mihkel Ram Tamme pärimuse kohaselt. „Where have all the flowers gone..." kostus bussi kõlaritest. Seda meeliülendavat kaunidust tabas karmi reaalsuse hoop, kui jõudsime vihmas ja pimedas Narva. Selgus, et kuna meil pole piiriületust eelregistreeritud, tuleb oodata järjekorras kaks päeva. Teiseks tuli välja, et meie buss, mis pole piisavalt väike ega piisavalt suur, vajab eriluba X. Ahoi, vene bürokraatia! Kolmandaks rippus Babail hing nööriga kaelas. Kui piirivalvurid kadusid nurga taha aru pidama, mida nende veidrate karvastega siin keset ööd peale hakata, soovitas Wiedemann keskenduda oma sisemisele silmale. Nii me siis seisime seal ringis ja laususime mantraid „Om Rama Tamm". Vihma ladises ja kell oli pool kolm öösel Eesti-Vene piiril.

Viperuste lahendamise teine meister oli muidugi Poja, kes kui väike maag enda ümber alati keeriseid tekitab ja lahendab. Seekord lõi ta kui võluväel hääled sisse piiripunkti pimedusse saabunud kõikide maailma hipide unistuste bussil – vanal heal Volkswagen T1-l, mis oli ilus helesinine. Selle sabas vurades ületasime piiri ja jõudsime koiduks halli Piiterisse, mille teeäärsetelt plakatitelt vaatas vastu *playboy*-naeratusega Putin. Babai võttis korraga aga miniatuursed mõõtmed ja reisis ülejäänud tripi kaasa telepaatilises suhtes – me printisime ta lihtsalt välja ja lihakeha sõitis rongiga tagasi Tallinnasse.

ON THE ROAD

Olime vaevalt sõba silmale saanud, kui juba tiirlesid meie odava hosteli hoovis mitmed Peterburi hipiliikumise eredad legendid. Nad vedasid meid endaga kaasa kõige süngematesse urgastesse vene avangardi põrandaalustes, pöörasele sünnipäeva-pillerkaarile või küberfeministi labürintlikkusse korterisse Neeva kaldal. Hommikuks oli pandud bussi kojamehe vahele kimp sireleid ja kirjake rohelise puruga. Allakirjutanud: Kassid.

Piiteris ühines meiega sarmikas daam Ljuba (umbes südaöö paiku peol – „Ah et homme hommikul Moskvasse? Bussis ruumi on? Davai!") ja Poja poeg, kes, kaks kätt taskus, otse peolt meie sõidukisse astus. Veel said küüti paar hääletajat ja aeg-ajalt liitus tripiga teisigi tegelasi. Näiteks kui mitu päeva hiljem Moskvasse jõudsime, tõmbasime Kremli külje all tee äärde, et kaarti uurida. Kaks noort kutti, üks neist punkariharjaga, astusid rätsep Aleksandr Dormidontovile juurde ja küsisid tuld. Oma mahvile leegi külge saanud, kuulsid nad, et tuleme Eestist, ja reageerisid: „Oh, ma olen ühe eesti venna eriti head raamatut lugenud – „Maagide kool"." Nagu võluväel astus samal hetkel meie bussist välja nimetatud raamatu autor Vladimir Wiedemann. Õpilased kohtavad oma õpetajat ikka siis, kui nad selleks valmis on. Ja Wiedemann sai endale järgmisteks päevadeks, kui mitte kogu eluks, jüngrid.

PIDUTSEV PROTEST

Kuigi suurem osa kirjudes kleitides ja pikkade patsidega tänapäeva noortest ei oma ettekujutust 1. juuni märgilisest tähendusest Venemaa rahuliikumise ajaloos, kogunes ka sel aastal tuhandeid noori rahumärkide all Vene tsaaripargi rohelusse. Pidu mürtsus trummipõrinas ja tantsis plastiliste kehade virvarris, kellest mõned polnud kohtunud oma 35 aastat! Salapolitseinikud hiilisid taamal puude vilus, jälgides hoolega mõne pläru trajektoore, ja kui kell kukkus 23.00, aeti kogu *prazdnik* sireenide huilgeil ja vilkurite helkides laiali.

Kui vanasti ühendasid eesti, vene, leedu või ukraina pikajuukselisi rahu, armastuse ja vabaduse ideed ning ühine vaenlane ehk nõukogude võim, siis nüüd on asi märksa keerulisem. Tsooni taga pole enam „vaba maailma", mille poole püüelda, ning vene hinge sügavust läänemaailm ei mõista. Nii langesid meie vestlused poliitikast sageli stampidesse, nagu freudistlik „vene meel ongi irratsionaalne" või huntingtonilik „see on tsivilisatsioonide kokkupõrge!". Hipid Ukrainas laiutavad aga mõistmatuses käsi, miks on siinse hipiliikumise tuumaks olnud patsifismiidee nüüd sõjatingimustes nii jõuetu? Riho Baumann on öelnud, et hipide eesmärk on oma väärtuste rahumeelne levitamine ja seda tegi 1. juuni kogunemine kindlasti, nagu ka meie lillelise komeedina mööda Venemaad ekslev hipibuss. Unetute ööde sabas panime edasi Smolenski psühhedeelsesse sügavusse – ootamatu, veider ja traagiline linn, aga sellest lähemalt juba tuleva aasta sügisel linastuvas hipifilmis. Sealt sattusime metsikusse hipipulma Riias. Kui peigmehe kingad hommikul lõpuks üles leiti, sõitis värske noorpaar meie hipibussi pardal mesinädalatele Tallinnasse. Armastus, võida!

Hipide eesmärk on oma väärtuste rahumeelne levitamine ja seda tegi 1. juuni kogunemine kindlasti nagu ka meie lillelise komeedina mööda Venemaad ekslev buss. Unetute ööde sabas panime edasi Smolenski psühhedeelsesse sügavusse – ootamatu, veider ja traagiline linn, aga sellest lähemalt juba tuleva aasta sügisel linastuvas hipifilmis. Sealt sattusime metsikusse lillelaste pulma Riias. Fotod: Terje Toomistu

KES ON KES JA KES TEEB MIDA

Triin Loide

Benjamin Prado
„Lumes on tühjus"
Loomingu Raamatukogu 3–4/2015
119 lk

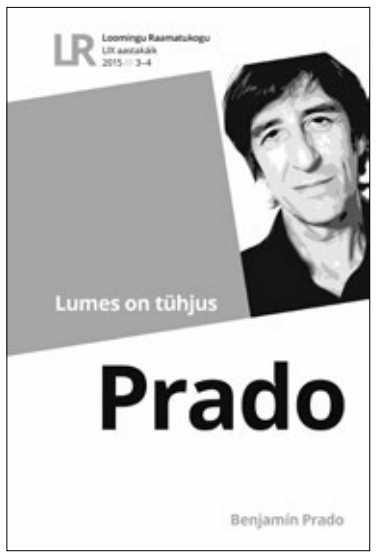

Iker Orbáiz on kaootiline päevavargast luuser, kes armastab juua õlut ja ihkab saada kirjanikuks. Ángel Biedma on kuiv ja metoodiline arst, keda tõmbab Ikeri elujõu ja andekuse poole – ja ka tema armastab õlut. Alcaén Sánchez on silmapaistmatu kindlustusagent, kes pole oma elus midagi saavutanud. Ka tema armastab väga õlut. Need kolm meest on hispaania kirjaniku Benjamin Prado lühiromaani „Lumes on tühjus" peategelased ning romaani jutustaja deklareerib kohe, et üks neist kolmest on jutustaja ja üks neist kolmest astub öösel välja pimedale tänavale, et tappa Laura Salinas, ent kes on kes ja kes teeb mida, selle jätab ta esialgu saladuseks.

Kuigi raamatu tagakaas lubab kriminaalromaani, ütleb jutustaja kohe, et selles loos toimub kõik vastupidiselt tavapärasele (lk 5), ja nõnda ta tõesti on – tegu pole kindlasti kriminaalromaaniga selle kõige lihtsamas tähenduses. Samas järgib lugu paljuski klassikalist 20. sajandi alguse *whodunit*'i struktuuri ja elemente, kust ei puudu ka paras annus lugeja hanitamist ja eksiteele viimist ning ootamatuid pöördeid. See on romaan valedest, nõrkusest, kirest, reetmisest ja rahast – kõigest sellest, mis inimest eksitab ja sohu meelitab. See kõik on hoolikalt filtreeritud ja esitatud lugejale nii, nagu jutustaja seda mõistab ja näeb. Nagu üks sotsiopaat seda mõistab ja näeb. Samuti on see romaan sellest, kuidas elu sünnitab lugusid ja lood omakorda elu ennast. Romaan muu hulgas sellest, kuidas kirjutada romaani. Eelkõige on see aga romaan kolmest katkisest ja düsfunktsionaalsest mehest.

Alcaén Sánchez vihkab oma tööd ja luitunud elu, ventiiliks tema ängile on omapärane näitemäng – Alcaén rõivastub ümber jõukaks meheks ning käib vaatamas müügil olevaid uhkeid maju ja villasid, mille ostmiseni ta kunagi ei küündiks. Ta tunneb haiglast naudingut enda ees lipitseva müügimehe naeratusest ja kumerast seljast. See võimaldab unustada korraks enda elu, mis tundub talle tühine. Seejärel läheb Alcaén alati kõrtsi, et kohtuda Ángeli ja Ikeriga. Ángel on hoopis teistsugune kui Alcaén. Ta on jõukas, lugupeetud, haritud mees, kelle vaikse pealispinna all mäslevad kinnisideed, sundmõtted ja haiglane kontrollivajadus. Sellele viimasele on allutatud krooniline vähesaavutaja Iker, kes ühest küljest võitleb Ángeli vastu, teisalt aga ei leia endas jõudu ega tahtmistki talle lõplikult vastu hakata. Mees riietab teda nagu nukku, külvab teda üle kingitustega ja kontrollib pea kõiki aspekte noore kirjutamisest unistava mehe elust kuni tema kirjatöö sisuni välja. Ent seda mitte hoolimisest teise vastu, vaid enese vajaduste rahuldamiseks.

Nende kahe planeedi ümber tiirleb abitu ja passiivsena satelliit Alcaén, kes, oskamata enesega õieti midagi peale hakata, joob ennast teiste meeste vestluseid kuulates õhtust õhtusse täis. „Oma uute kaaslaste jaoks sai Alcaénist kohe midagi väärtuslikku – temast sai publik," (lk 13) märgib jutustaja küüniliselt. Ent ühel päeval ei kohta Alcaén oma näitemängu mängides tavapärast meeldida püüdvat müügimeest, vaid kaunist Laura Salinast, armub hullumiseni ja otsustab, maksku mis maksab, naise endale saada. See käivitab sündmuste ahela, mis sünnitab lõpule jõudes sellesama romaani. Aga mitte nii, nagu lugeja (mina) alguses arvas, vaid hoopis teistmoodi. Aga kõike ei saa ümber jutustada, selles mõttes seab kriminaalromaan žanrina piirangud ka arvustamisele.

Teose üheks tugevaks küljeks võib pidada kindlasti Prado oskust luua väheste sõnadega lugeja peas väga tugev ja veenev visuaal. Kuigi romaan on mõjutatud ilmselt tugevalt klassikalisest *noir*-stiilist ning kasutab paljusid sellest tuttavaid elemente – suitsused baarid, kaunis salapärane naine, pimedad linnatänavad –, on tegu harukordselt värvilise narratiiviga. Silmade, rõivaste, seinte, vaipade värvid keerlevad ümber peategelaste, justkui kriipsutades alla seda, kui tühjalt ja kaledalt nad end tunnevad. Pimedas öös vilksatavad pahaaimamatu ohvri pesemata safrankollased hambad ja naise sidrunkollaste silmade õel helk. Prado keelekasutus on (enese)irooniline, täis metafoore ja viiteid kirjandusele, kunstile ja kirjutamisele.

Prado teine tugev külg, mis liidab ta ühtlasi viimaste aastakümnete krimikirjanduse kaanoniga, on julge, mänguline, postmodernne stiil. Prado segab hoogsalt ja hoolimatult tegelaste vaatevinkleid, asetab põhirõhu kuritöö lahendamiselt kuriteo ja kurjategija psühholoogiale ning värvib kõik üle kerge ja iroonilise ühiskonnakriitikaga. Kuigi kriminaalromaan on kinnistunud mõistena tugevalt sellistesse autoritesse nagu Christie ja Doyle, on viimastel aastakümnetel domineerinud tendents selliste lugude poole, mis ei keskendu mõrva lahendamisele ja kurjategija nabimisele, vaid hoopis kurjategija pähe minemisele ja võimalikult ambivalentse narratiivi kirjutamisele. Kurjategija vahelejäämine pole ehk isegi mitte oodatud lõpplahendus, vaid kardetud sündmus.

„Lumes on tühjus" sarnaneb paljuski selliste romaanidega nagu Thomas Harrise „The Silence of the Lambs" ja Jeff Lindsay „Darkly Dreaming Dexter". Teosed on esitatud kurjategija vaatevinklist ning säärane lähenemine on sünnitanud oksüümoroni „armastusväärne sarimõrvar". Nood teosed mängivad lugeja emotsioonide, moraali ja tajuga ning loovad mitmetimõistetava tähendusvälja, mis erineb krimikirjanduse algusaastatest, mil kurjategija roll oli suuresti olla objekt mustvalges maailmas ning lõpuks vahele jääda ja vangi minna. Kurjategija sügavuti avamine ja tema muutumine lihtsalt objektist või antagonistist tegelaseks endaks võimaldab lisaks närvekõditavalt õõvastavate stseenide kirjeldamisele lugeja ebamugavasse olukorda panna. Vastuolu teinekord kõikevõitvalt sümpaatse kurjategija ning lugeja enda eetika ja moraali vahel tõstab krimikirjanduse uuele tasandile. Ka Prado tegelastele hakkasin vähemalt mina õigustusi ja vabandusi otsima, sest teos näitab kurjategijat kui inimest, kellega saan vähemalt osaliselt samastuda. Sellises kirjanduses saavad oluliseks põhjused, ajendid ja seosed, mitte teod ise.

Prado flirdib ainult väga õrnalt sellega, mida on nimetatud transgressiivseks või hälbekirjanduseks. Eesmärk pole nii väga lugejat šokeerida, vaid intrigeerida. See õnnestub tal niivõrd-kuivõrd. Teose nõrgimaks kohaks on ehk tegelased ise, kes lihtsalt ei ole haaravad, ei pane õieti endale kaasa elama ega kaasa tundma. Nad on küll tunduvalt mitmetahulisemad kui harjumuspärased kahedimensioonilised kriminaalromaanide tegelased, ent siiski liialt skemaatilised oma neurooside ja impotentsusega. Lausa grotesksed oma arvukates ebameeldivates omadustes ja puudujääkides, mille korvamiseks pole neile antud erilist inimlikku mõõdet ega karismat. Seega jääb loomata see vastuolulisus, kus lugeja on kistud kaheks kaastunde ja hukkamõistu vahel. Jutustuse hoogsus ja dünaamilisus on siinkohal ehk kahe teraga mõõk – narratiiv ei jää küll kuskile toppama ega sündmused venima, ent pidevalt vahelduvad vaatenurgad ja kiiresti arenevad sündmused ei jätagi suurt võimalust selleks, et tekiks intiimne vahekord tekstiga või kaasavõnkumine mõne tegelase saatusega. Ainult ebamäärane ärritus, mis ikka tekib, kui puutuda kokku kellegagi, kes iseäranis rumal ja saamatu on.

Teos on sellegipoolest suurepärane sissejuhatus Benjamin Prado seni eesti keeles tundmatusse loomingusse ja seda Lembit Liivaku suurepärase ja hästi läbitunnetatud tõlke vahendusel. Ühtlasi aitab see romaan murda ehk pisut neid nähtamatuid müüre, mida armastatakse teinekord siiamaani žanrikirjanduse ja „päris" kirjanduse vahele rajada. Kriminaalromaan (või romaan kriminaalsusest, kuidas soovite), jah, aga kindlasti mitte pelk ajaviitekirjandus, mis pärast rongisõitu prügikasti lendab.

VEIDER ORKESTER

Lavastaja **ADRIAN GIURGEA** kunstnik **REET AUS** helilooja ja muusikaline kujundaja **JAREK KASAR**
Mängivad **ELISABET REINSALU, LIIS LASS, KASPAR VELBERG**
ning EMTA lavakunstikooli 27. lennu tudengid

SÜGISEL 2015 SALME KULTUURIKESKUSES

PILETID MÜÜGIL TALLINNA LINNATEATRIS JA PILETILEVIS
linnateater.ee

LINNATEATER · TALLINNA

BELGIA, AUSTRIA, ŠVEITS, TUVALU JA JAAPAN, AGA MITTE ALDO CIBIC

Veronika Valk

Veronika Valk kulges mööda tulevikule keskendunud Veneetsia kunstibiennaali ja tegi märkmeid väljapanekutest, milles ruum suutis külastaja endasse tõmmata.

Veneetsia südalinnas ei näe 1. septembril ranitsaga koolijütsi. Küll aga hordide viisi kunstihuvilisi, kes kammivad Arsenalet, Giardinit ja lugematuid näitusepindu, mis on üle linna laiali. Teadmiste päeval on Veneetsia kunstibiennaalist – tänavuse pealkirja all „Kõik maailma tulevikud" („All the World's Futures") – õppida järgmise arhitektuuribiennaali tarvis sedagi, et erinewus[1] loeb. Kogu arhiveerimise, dokumenteerimise, faktide-asjade-ideede kokkukuhjamise ja vaatajale paiskamise möllus mõjusid minule kui arhitektile meeldejäävalt Belgia, Austria, Šveitsi, Tuvalu ja Jaapani väljapanekud. Mitte ainult põhjusel, et need vastandusid esteetiliselt kogu ülejäänud biennaalile, vaid ka seetõttu, et need panid ruumi oma kasuks tööle, et külastaja endasse tõmmata.

Aga esmalt millestki, mida arhitektid teavad (minu hinnang põhineb seni nähtud Veneetsia arhitektuuri- ja kunstibiennaalidel) kunstnikest paremini. Arhitektid lihtsalt on disainile, materjalikatsetustele, digitootmisele ja „ruumile kui tegemisele" olemuslikult lähemal. Veneetsia linna enda paviljonist leiame väljapaneku, mis kannab pealkirja „Vaade tulevikku. Tegemise kunsti evolutsioon. Üheksa lugu Venetost: digitaalne – mitte ainult digitaalne" („Looking ahead. The evolution of the art of making. 9 stories from Veneto: digital – not only digital"). Tänavune Tallinna arhitektuuribiennaal kätkeb sama ambitsiooni, „tegemise" tuleviku-uuringuid teises võtmes, paremini seetõttu, et läheb süvitsi, samas kui Aldo Cibici näitus Veneetsias jääb ülevaatlikult pinnapealseks. Kahju. Ja (kahju)rõõm äratundmisest, et arhitektil on siin oma „nišš".

Taust on küll selline, et Veneetsia biennaali president Paolo Baratta näeb disaini siiski tarbekunstina (*applied arts*) ja on paigutanud selle pigem kunsti- kui arhitektuurivälja. See on mõnes mõttes kummaline. Üleüldse on Veneto paviljon sel kunstibiennaalil üks paras anomaalia. See ei kuulu konteksti. Ja sealjuures kuulub vägagi, sest üheksa alateemat hõlmavad nii tänapäevast ohutust („Tailor-Made Safety"), disaineri rolli praeguses ühiskonnas („A Design Editor and His Designers"), ressursikasutust ja keskkonnaga toimetulekut („Redesigning Heat"), materjalitehnoloogiaid („Maestros of Plastic", „Sewing a Dream", „The Sophistication of Iron") kui ka muid väga aktuaalseid teemasid. Viimased on aga omavahel sidumata, väljapanek killustunud, mõjudes tootearendusena, messilikult. Huvitav, kas mõni kunstikriitik on näinud arhitektuuribiennaalil mõnd analoogselt (siiralt! ja mitte irooniliselt) esitletud „kunstilaata"?

Kinnitust sai ka see, et Eesti väljapanek võiks olla Giardinis või Arsenales, aga mitte linna peal laiali – ühepäevaturist ei jõua sinna ka parima tahtmise korral, kui alustab Arsenalest ja Giardinist. Vaadata-uudistada on biennaali kahes põhialas lihtsalt sedavõrd palju, et mujale jõuab vaid siis, kui see on lahti väljaspool biennaali ametlikke lahtiolekuaegu (nagu seekordne grafitinäitus Zatteres). Teine variant on koopereeruda mõne teise riigiga, kahasse sündmusi korraldada, mis tõmbavad publikut ligi. Meenub austraallaste vestlusõhtute sari 2012. aastal, kui avamiskuul toimus pidevalt debatte, iga kord uues (saladuses hoitud) kohas, millest anti suusõnaliselt erialaringkondades teada sama päeva jooksul, kui sündmus aset leidis. Pinge kruvis ja huvilisi oli mitte ainult rohkelt, vaid ka mõtlevaid.

BELGIA

Adam Pendletoni Dada-lipuga ehitud Belgia situatsionistliku hõnguga paviljoni kuraator Katerina Gregos on toonud näitusele kokku koloniaalajastu ja modernismi, mida väljendab tosina kunstniku looming. James Becketti robootiline installatsioon „Negative Space: A Scenario Generator for Clandestine Building in Africa" viitab ehituspraktikale üle Aafrika, kus elanikud laiendavad oma eluruume ebaseaduslike juurde- või ümberehituste kaudu. Klaasi taga liiguvad kaks farmatseutikast tuntud robotkätt, mis võtavad laualt klotse ja paigutavad neid tagaseinas asuvasse riiulisse sobivasse „auku". Nn automatiseeritud arhiiv mõjus aga ühtlasi irooonilise viitena euroopalikule „arhitektuuriabile", mille käigus Euroopa arhitektid üle maailma, sh Aafrikaski, jätkuvalt klotse sobivatesse aukudesse „topivad". Irooniat süvendab Elisabetta Benassi eksootiliste loomade luudest lehtla, mille puhul on saadud inspiratsiooni Belgias Tervurenis tegutseva Kesk-Aafrika kuningliku muuseumi kogudest.

AUSTRIA

Austria väljapaneku autor on seekord Heimo Zobernig, näituse näiline lihtsus on vabastav. Austria paviljoni hoone kavandasid algselt Josef Hoffmann ja Robert Kramreiter, hoone valmis aastal 1934. Klassikaliste ümarkaarte ja majesteetlike visuaaltelgedega ratsionaalne ja modernistlik ruum on kaotanud Zobernigi käe läbi oma ajaloole viitavad elemendid ning väljapanek on tervikuna väga puhas ruumiline mustvalge arhitektooniline installatsioon, mis on kontrastiks kogu kunstibiennaali ümbritsevale faktide-asjade-meeleolude-ideede-kontseptsioonide kirevusele. Kureeris Yilmaz Dziewior.

Veneetsia kunstibiennaali Šveitsi paviljon Giardinis. Näitus „Our Product", kuraator Susanne Pfeffer. Pressifoto

ŠVEITS

See roosa ja roheline väljapanek „Meie toode" („Our Product", kuraator Susanne Pfeffer) on kunstnik Pamela Rosenkranzi nutikas ja mänguline viide inimeseks olemisele, täpsemalt põhjaeurooplase (roosale) nahavärvile ja sellele, kuidas see eurooplane soovib näha kõike „rohelises" valguses. Paviljoni tagumine ruum on muudetud basseiniks, mille piimjasroosa veepind on silmade kõrgusel. Vette on segatud Eviani, Viagrat, silikooni jt aineid, mis peaksid inimest „ilusamaks" või muul moel „paremaks" tegema. Esimene ruum on roheliseks toonitud, elamust võimendavad roheline kunstvalgus, helitaust (konstrueeritud heli) ja lõhnad (beebi naha lõhn). Minimaalsete vahenditega on siin saavutatud leebe ja jõuline, sealjuures õhuline ja kujutlusvõimet ärgitav efekt.

TUVALU

Tuvalu väljapanek Arsenales on Taiwani kunstniku Vincent J. F. Huangi veeinstallatsioon, mida läbivad laudteed. Tuvalu saarestik Vaikses ookeanis ulatub vaid kahe meetri kõrgusele üle merepinna ning üleujutuse oht kliimamuutuse tõttu on kohalikele üsna hirmuäratav. Veelgi enam, maapind vajub seal kaks millimeetrit aastas. „Tõusuvee läbimine" („Crossing the Tide") on paviljonina literatuurne, kuid mõjus küllap ka tänu sellele, et Veneetsial on linnana vee kui sellisega ilmselgelt väga eriline, vastuoluline ja lähedane suhe. Väljapaneku kontseptsioon on küll otsesõnu keskkonnaohtudele viitamise tõttu näpuga vibutavalt pragmaatiline, aga visuaalse lahenduse terviklikkus ja atmosfääri veenvus see-eest kütkestavad.

JAAPAN

Chiharu Shiota installatsioon „Võtmed käes" („The Key in the Hand", kuraator Hitoshi Nakano) Jaapani paviljoni ülakorrusel on samamoodi literatuurne, kuid visuaalselt mõjus. Punaste nööride ja nende küljes rippuvate võtmete džungel vaheliti uppunud paadivrakkidega... Seal seistes meenus korraga Tomás Saraceno töö „Galaxies Forming along Filaments, Like Droplets along the Strands of a Spider's Web" (2008), mis oli väljas Veneetsia kunstibiennaalil aastal 2009. Ja niisuguse võrdluse valguses ei tundunud Jaapani paviljon enam nii veetlev, sest Saraceno looming on sedavõrd mitmekihilisem – segatud teaduse, utoopiliste teooriate, geomeetriauuringute ja palju muuga, mis kõnetab vaatajat iga kord isemoodi.

Järgmisel aastal peetakse Veneetsias taas arhitektuuribiennaali ja võiks ju küsida, mida seekordsest kunstibiennaalist kõrva taha panna. Ega kunstibiennaali kogemust saa muidugi üks ühele arhitektuuribiennaalile üle kanda, aga midagi on siit õppida ikka. Loeb ju nii kunsti- kui ka arhitektuuribiennaali paviljonide puhul see, kuidas väljapanek vaatajat köidab, enda külge sedavõrd mitmel viisil aheldab, et tuleb näituse juurde naasta, taas seda vaatama minna, seda meenutada, sellele mõelda. Lummamise kunst.

Veneetsia järgmise aasta arhitektuuribiennaalil on tšiili arhitektist peakuraator Alejandro Aravena palunud osalejatel lummata vaatajaid „sõnumitega eesliinilt" (teemapüstitus ingl „Reporting from the Front"). Aravena küsimuseasetus kutsub osavõtvaid riike vaatama seda, mida oleme õppinud nendest lugematutest uuringutest ja raportitest, mida kõikjal elukeskkonna parendamiseks on tehtud – kuidas nende tulemusi on tegelikult ellu rakendatud, nii et tegemist ei ole keskpärase lahendusega, vaid millegi enamaga. Aravena kutsub üles esitlema projekte ja lahendusi, mis on „eesliinil" selle sõna parimas tähenduses.

Nii võiks ennustada 2016. aasta väljapanekutelt tervikuna varasemaga võrreldes tsipa sõjakamat lähenemist. Sellega ei saa tõenäoliselt hakkama näiteks Holland, kes on orienteeritud kõikjal alatasa pigem vaiksele koostööle kui võitlusvalmidusele. Koostöösoove paistab ka Eesti tänavusele kuraatorivõistlusele esitatud töödest, kus ühe variandina pakutakse Baltimaade ühispaviljoni ideed. Teise etappi pääsesid lisaks „Balti atlasele" veel kaks tööd: „Metsik/Wild" ja „Peatänav". Üks küsib, kuhu me oma „metsiku" planeerimistegevusega jõudnud oleme, ja teine, milline on arhitektuuri ja tänavakeskkonna koosmõju.

Ootame novembrit, mil selgub uus lummaja.

[1] *Vt Jacques Derrida ja* erinewus *(différance).*

viru
keskus
MOOD UUTES
KÕRGUSTES
Viru Keskus · Viru väljak 4 · 10111 Tallinn · virukeskus.com